

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

ÖĞRENCİLERİN PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI VE
SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Murtaza CİCİOĞLU

Danışman
Doç. Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN

BOLU-2014

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Murtaza CİCİOĞLU'na ait “Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri” adlı çalışma jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı): Doç. Dr. Şenay NARTGÜN

Üye : Doç. Dr. Türkan ARGON

Üye : Doç. Dr. Erkan TEKİNARSLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Türkan Argon
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN METİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum **“Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri”** başlıklı çalışmanın yazılmasında; bilimsel araştırmalara dayalı olduğunu ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

28 Ağustos 2014
Murtaza CİCİOĞLU

ABSTRACT

STUDENTS' OPINIONS ABOUT PROBLEMATIC INTERNET USE AND CYBER BULLYING BEHAVIORS

By

Murtaza CİCİOĞLU

Master Thesis

Department of Educational Administration and Supervision

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN

August 2014, xiii + 103 Pages

The aim of this study to investigating the opinions of vocational training high school students' about problematic internet use and cyberbullying behavior in Bolu. This study is a descriptive research; the participants are composed of 563 students who are attending 10th and 12th grades. Data were collected at Mimar İzzet Baysal Technical and Industrial Vocational High School, Merkez Technical and Industrial Vocational High School, Behiye Baysal Commercial and Vocational High School, Bolu Commercial and Vocational High School and Zübeyde Hanım Technical and Industrial Vocational High School for Girls, in Bolu. "Personal Information Form", "Problematic Internet Use Scale" and "Cyber Bullying Scale" were used to obtain the data. Descriptive statistics, T-test, One Way ANOVA, Tukey HSD Test and Multiple Linear Regression techniques were used in analyzing the data.

According to the research results, students' problematic internet use levels centered at "Quite Appropriate", cyber bullying levels centered at "Occasionally". Also, students mostly signed "Quite Appropriate" for Negative Effects of Internet and Social Benefits, sub-scales of Problematic Internet Use Scale. For Excessive Using sub-scale students mostly signed "Somewhat Appropriate". In terms of gender,

problematic internet use degrees and cyber bullying degrees of attenders showed statistical difference. For both concepts, male students got significantly higher degrees than female students. In terms of age, there were not significant difference. Within sub-scales of Problematic Internet Use Scale (Social Benefits, Excessive Using and Negative Effects of Internet), significant difference were found according to spent time on internet. Students who use internet 0-3 hours got higher points than students who use internet 3-6 hours and 6-plus hours, in terms of Problematic Internet Use and its sub-scale. Additionally, there was not difference between students who use internet 3-6 hours and 6-plus hours. According to spent time on internet, statistical difference were found for cyber bullying concept. Cyber bullying level of students who use internet 0-3 hours was lower than students who use internet 3-6 and 6-plus hours. Also there was not difference between students who use internet 3-6 hours and 6-plus hours according to cyber bullying level. At the result of regression analysis, time spent on internet and problematic internet use explained %13,8 of total variance of cyber bullying.

Key Words: Cyber bullying, Problematic internet use, vocational high school students.

ÖZET

ÖĞRENCİLERİN PROBLEMLİ İNTERNET KULLANIMI VE SİBER ZORBALIK DAVRANIŞLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Murtaza CİCİOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN

Ağustos 2014, xiii + 103 Sayfa

Bu araştırmanın amacı Bolu ilinde meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemli internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırma betimsel bir yöntemle sahip olup, katılımcılarını 10. ve 12. sınıfta okuyan 563 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler Bolu’da var olan Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Merkez Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi, Bolu Ticaret Meslek Lisesi ve Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Liselerinden toplanmıştır. Verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu”, “Problemli İnternet Kullanımı Ölçeği” ve “Siber Zorbalık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma verilerinin analizinde betimsel istatistikler, t-testi, tek yönlü varyans Analizi (ANOVA), Tukey HSD testi ve çoklu doğrusal regresyon analiz teknikleri kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda öğrencilerin problemli internet kullanım düzeyleri “oldukça uygun”, ancak siber zorbalık tutumları “bazen” seçeneğinde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin problemli internet kullanımı alt boyutları olan sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz sonuçlarında “oldukça uygun”, aşırı kullanımda ise “biraz uygun” seçeneğinde yoğunlaştıkları saptanmıştır. Cinsiyete göre meslek lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımı ile siber zorbalık düzeylerinde istatistiksel

olarak anlamlı farklılaşma saptanmıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalık tutumları ile problemli internet kullanım düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Yaşa göre ise anlamlı bir farklılaşma olmadığı belirlenmiştir. Problemli internet kullanımının alt boyutlarıyla birlikte (aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık, internetin olumsuz sonuçları) internette geçirilen süreye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı görülmüştür. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilere göre problemli internet kullanımı ve alt boyutlarına göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrenciler arasında ise anlamlı farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Siber zorbalık tutumunun internette geçirdiği süreye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı görülmüştür. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri 3-6 saat internet kullanan öğrenciler ile 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerden anlamlı derecede düşük olduğu, 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyinde anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Regresyon analizi sonucuna göre, internette geçirilen süre ve problemli internet kullanımının, siber zorbalık üzerinde %13,8' lik varyans açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, problemli internet kullanımı, meslek lisesi öğrencileri.

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecinde beni içtenlikle destekleyen; ilgisi, tecrübesi ve pozitifliği ile bakış açımı zenginleştiren tez danışmanım Doç. Dr. Şenay Sezgin NARTGÜN'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin hazırlanmasında verdikleri özveri ve kolaylıklardan dolayı Doç. Dr. Türkan ARGON, Doç. Dr. Erkan TEKİNARSLAN, Doç. Dr. Erdal BEKİROĞLU ve Bolu Milli Eğitim Müdürü İbrahim ÇAVUŞOĞLU'na teşekkür ediyorum.

Eğitim hayatım boyunca bana emeği geçen tüm hocalarıma, uygulama aşamasında kolaylıklar sağlayan tüm idareci ve öğretmen arkadaşlarıma, çalışmalarında beni destekleyen kıymetli dostlarım Umut KERMEN ve Gürhan ÇERKEZ'e teşekkür ediyorum.

Tez çalışmamın her aşamasında moralimi yüksek tutan mesai arkadaşlarım Zekiye DAĞDELEN, Halime ÜNVER, Suat ALTOK ve Fatih KOÇ'a, kıymetli dostlarım Ahmet ALPTEKİN, İlayda DUBAZ, Vural KARTAL ve Metin IŞIK'a teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca, beni destekleyen ve bu günlere getiren çok kıymetli anneme ve babama, sevgili kardeşlerim Sıraç, Murat ve Nezahat'a teşekkür ediyorum. Ve son olarak, beni sürekli destekleyen sevgili hayat arkadaşım, güneşim, eşim Seda CİCİOĞLU'na tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT	iv
ÖZET	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar DİZİNİ	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiii
 BÖLÜM I	 1
1. Giriş	1
1.1. Problem	6
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Alt Amaçlar	6
1.4. Araştırmanın Önemi	7
1.5. Sınırlılıklar	9
1.6. Tanımlar	9
 BÖLÜM II	 11
2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür	11
2.1. İnternet ve Kullanımı	11
2.1.1. Dünyada İnternet Kullanımı	12
2.1.2. Türkiye’de İnternet Kullanımı	14
2.2. Türkiye’de Eğitsel İnternet Kullanımı	16
2.3. Problemlı İnternet Kullanımı	18
2.3.1. Problemlı internet kullanımını açıklayan modeller	20
<i>Goldberg’in problemlı internet kullanımı için tanı ölçütleri</i>	<i>21</i>
<i>Young’ın problemlı internet kullanımı için tanı ölçütleri</i>	<i>22</i>

<i>Shapira ve arkadaşlarının problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri</i>	24
<i>Davis'in Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli</i>	25
<i>Suler'in patolojik internet kullanımı için tanı ölçütleri</i>	26
<i>Grohol'in patolojik internet kullanımı için tanı ölçütleri</i>	28
<i>Beard ve Wolf'in internet bağımlılığı için tanı ölçütleri</i>	30
2.4. Siber Zorbalık	33
2.4.1 Siber zorbalığın görülme biçimleri	37
2.4.2 Siber zorbalığın yaygınlığı	40
2.5. Problemli İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışları İlişkisi	42
2.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar	43
2.6.1. Yurtdışında yapılan araştırmalar	43
2.6.2. Yurtiçinde yapılan araştırmalar	47
BÖLÜM III	53
3. Yöntem	53
3.1. Araştırma Modeli	53
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	53
3.3. Verilerin Toplanması	55
3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	55
3.4.1. Kişisel bilgi formu	55
3.4.2. Problemli internet kullanımı ölçeği	56
3.4.3. Siber zorbalık ölçeği	56
3.5 Verilerin Çözümü ve Yorumu	57
BÖLÜM IV	58
4. Bulgular, Tartışma ve Yorum	58
4.1. Öğrencilerin Problemli İnternet Kullanımı ile Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Betimsel Analiz Sonuçlarının İncelenmesi	58

4.2. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi	59
4.3. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi	61
4.4. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Yaş Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi	63
4.5. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Yaş Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi	65
4.6. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi	66
4.7. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre Anova Testi Sonuçlarının İncelenmesi.....	72
BÖLÜM IV	77
5. Sonuç ve Öneriler	77
5.1. Sonuçlar	77
5.2. Öneriler	79
KAYNAKLAR	81
EKLER	95

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1	Bilgi Toplumu İstatistikleri, 2004- 2013.....	14
Tablo 2.1	Problemlı İnternet Kullanımı Tanılama Ölçekleri.....	32
Tablo 3.1	Araştırma Katılımcılarının Okul Değişkenine Göre Dağılımı.....	54
Tablo 3.2	Araştırma Katılımcılarının Cinsiyet, İnternette Geçirilen Süre, Yaş ve Sınıf Değişkenlerine Göre Dağılımı.....	54
Tablo 4.1	Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ile Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Betimsel Analiz Sonuçları.....	58
Tablo 4.2	Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.3	Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları.....	61
Tablo 4.4	Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Yaşa Göre T Testi Sonuçları.....	63
Tablo 4.5	Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Yaşa Göre T Testi Sonuçları.....	65
Tablo 4.6	İnternette Geçirdiği Süre Değişkeni Açısından Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeğinden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	67
Tablo 4.7	Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre ANOVA Sonuçları.....	67
Tablo 4.8	İnternette Geçirdiği Süre Değişkeni Açısından Siber Zorbalık Ölçeğinden Alınan Puanların Ortalama Ve Standart Sapma Değerleri....	72
Tablo 4.9	Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre ANOVA Sonuçları.....	72
Tablo 4.10	Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Ait Tukey HSD Testi Sonuçları	73
Tablo 4.11	Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ile İnternette Geçirilen Sürenin Siber Zorbalık Davranışlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları.....	75

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Dünyada İnternet Kullanma İstatistikleri	13
Şekil 2.2. PİK Gelişimi İçin Gerekli Olan Bilişsel Süreç Modeli.....	26
Şekil 2.3. Grohol'ün Patolojik İnternet Kullanım Modeli.....	29

BÖLÜM I

1. Giriş

Dünya gelişmekte olan teknolojilerle değişmeye ve gelişmeye hızla devam etmekte bunun yanı sıra bu değişim de insanların günlük yaşamını etkilemektedir. Değişen ve gelişen dünyada yaşanan etkileşimler insanların daha fazla uyarana maruz kalmasına neden olmaktadır. Bu uyarılar bazen olumlu sonuçlar doğurduğu gibi bazen de problemli davranışlara sebep olabilmektedir.

Yeni teknolojilerin öncüsü konumunda olan internet sağladığı pek çok olanak nedeniyle insan yaşamını kolaylaştırmakta, çeşitlendirmekte, zenginleştirmekte ve geliştirmektedir. Bununla birlikte, internetin insan yaşamına getirdiği olumlu katkıların yanı sıra kullanımına ilişkin problemlerin de arttığı görölmektedir. Böylece, her teknolojik araçta olduğu gibi internet kullanımının sağladığı olanaklar ve çeşitlilik beraberinde kullanımına yönelik problemli insan davranışlarını da ortaya çıkarmaya başlamıştır (Ceyhan, 2011).

Belirtilen problemli davranışlar tüm dünyada olduğu gibi ölkemizde de yeni teknolojilerin takipçisi ve ilk kullanıcıları olan nüfusun genç kesiminde görölmektedir. Hem teknolojinin hızlı gelişimi hem de bu teknolojilere sahip olmanın ve ulaşmanın kolaylaşması faydalar getirdiği gibi problemli davranışları da beraberinde getirmektedir. Çünkü teknolojinin gelişmesi hızlı iletişim kurmanın ötesinde popüler sosyal medya uygulamaları ile insanlar için yeni sosyal alanlar yaratarak pazarlamadan, reklama, propagandadan yeni var oluş ve kendini ifade biçimleri yaratmasına kadar pek çok konuyu gündeme getirmektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013).

Bu davranış değişikliği ile meydana gelen problemlili davranışları Ceyhan (2011) problemlili internet kullanımı (problematic internet use) veya internet bağımlılığı (internet addiction) olarak tanımlamaktadır. Bu kavramlar internet ile ilişkili aşırı kullanımı ve oluşturduğu problemlilerin etkilerini vurgulamak için kullanıldığını ifade etmektedir. Bu kavramlar ile birlikte aynı zamanda problemlili davranışların internet ile ilişkili olduğunu betimlemek için internet bağımlılığı (internet dependency), patolojik internet kullanımı (pathological internet use), internet bağımlılığı bozukluğu (internet addiction disorder) gibi farklı kavramlarla ifade edildiği ve zaman zaman bu kavramların birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir.

İnternet’te geçirilen sürenin artması, bireye göre değişen internet kullanımı gibi konular bu yeni tanımlanan hastalıklarla ilişkilendirilmeye çalışılmış ve bununla birlikte iletişim ortamının insan üzerindeki etkisinin sorgulanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Çünkü bireylerin bir kısmı sadece gereksinimleri doğrultusunda internet kullanımını sınırlı bir şekilde gerçekleştirirken, bir kısım kullanıcının bu sınırlamayı yapamadığı, iş, akademik ve sosyal hayatlarında aşırı kullanım nedeniyle kayıplarla karşılaştıkları, başarısızlıklara uğradıkları görülmeye başlanmıştır. Bireylere belirtilen kayıpları yaşatan davranışların, zarar verici veya normâlden belirgin sapma göstermesi nedeni ile patolojik bir durum olarak tanımlandığı görülmektedir (Gönül, 2002). Örneğin Morahan-Martin ve Schumacher (2000) bu durumu patolojik internet kullanımı olarak ifade etmişlerdir. Ayrıca “Patolojik İnternet Kullanımı” (PIK) kavramını tanımlarken, kişilerin internet kullanımı alışkanlıklarındaki rahatsızlıklar olduğunu ve internet kullanımı açısından bireyin ruh halini değiştirmesine, rol yükümlülüklerini yerine getirmede başarısızlık yaşamasına, suçluluk ve özlem gibi duygu durumlarını yaşamasına neden olduğunu belirtmişlerdir. Öztürk ve Özmen (2011) internetin olumsuz etkilerine ilişkin yaptıkları araştırmalarında aşırı internet kullanımının bağımlılığa dönüşebildiğini ve bu durumun sosyal ilişkilere zarar verdiğini; böylelikle aşırı internet kullanan kişilerin, aile ve arkadaş çevresiyle olan iletişimlerini azaltarak, sanal ortamlardaki ilişki ve arkadaşlıkları daha çok önemsediklerini, sonuç olarak ev ve iş yaşantılarında başarısızlık ve mutsuzluğa doğru sürüklendiklerini saptamışlardır.

Yapılan araştırmalardan hayatının bir parçası haline gelmiş olan internetin olumlu ve olumsuz uyarıları içerdiği, kullanımı sonucunda olumlu ve olumsuz davranışlara sebep olduğu anlaşılmaktadır. İnternet kullanıcılarının interneti nasıl kullandığını bilmeden hatta dūřunmeden, aşırı kullanmaya devam ettikleri görülmektedir. Devam edilen bu aşırı kullanım sonucunda, internetin olumsuz uyarılarına maruz kalınarak problemli internet kullanımının oluştuğu ifade edilmektedir (ztrk ve zmen, 2011).

Literatürde (Goldberg, 1996; Young, 1999; Shapira vd., 2003; Davis, 2001; Suler, 1999; Grohol, 2012; Beard ve Wolf, 2001) problemli internet kullanımı tanımlamaya, kimlerin problemli internet kullandığını anlamaya çalışan ve açıklayan bazı modeller bulunmaktadır. Bu modeller araştırmalarla desteklenmiş ve problemli internet kullanımı için tanı ltleri oluşturmuşlardır. Bu modeller; Goldberg'ın (1996) problemli internet kullanımı için tanı ltleri, Young'ın (1999) problemli internet kullanımı için tanı ltleri, Shapira ve arkadaşlarının (2003) problemli internet kullanımı için tanı ltleri, Davis'in (2001) Bilişsel-Davranışçı Yaklaşıma Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli, Suler'in (1999) patolojik internet kullanımı için tanı ltleri, Grohol'ın (2012) patolojik internet kullanımı için tanı ltleri, Beard ve Wolf'ın (2001) internet bağımlılığı için tanı ölçütleridir.

Yukarıdaki çalışmalarda modeller ve tanı ltleri belirlenirken, problemli internet kullanımı ile ilgili daha önce yapılmış olan çalışmalarda olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda erkek öğrencilerin kızlara göre daha çok problemli internet kullandıkları ifade edilmiştir (DiNicola, 2004; Kubey, Lavin ve Barrows, 2001; Johansson ve Götestam, 2004; Yang ve Tung, 2007). Nalwa ve Anand (2003) alışmalarında problemli internet kullanımı olan kişilerin internette daha fazla zaman geçirdiklerini, Tekinarslan ve Gürer (2009) günde 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin daha az zaman aralığında internet kullanan öğrencilere oranla daha çok problemli internet kullanım eğiliminde olduklarını işaret etmektedir.

Günümüzde problemli internet kullanımı ile ilişkili kavramlardan biri olan siber zorbalık kavramını da problemli davranış olarak tanımlamaktadır. Çünkü hızla

gelişen dünyada, gelişimin paralelinde insanlar arasında olumlu ilişkiler artmaya devam etse de göz ardı edilemeyecek kadar da olumsuz ilişkilerin arttığı görülmektedir. Bu olumsuz ilişkiler son dönemlerde özellikle gençler arasında hızla artmaktadır. Gençler arasında artan olumsuz ilişkiler genellikle zorbalığın farklı bir şekli olan siber zorbalık olarak da ortaya çıkabilmektedir (Pamuk ve Bavlı, 2013).

Arıcak (2009) siber zorbalığı birbirine benzer iki farklı biçimde tanımlamıştır. İlk tanımına göre; başka kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve düşmanca davranışları destekleyen davranışlardır demiştir. Arıcak (2011)'deki ikinci tanımını; “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğe karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümü’ olarak ifade etmiştir.

Bununla birlikte Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett (2006), kendisini kolayca koruyamayacak kişilere karşı elektronik iletişim araçlarının kasıtlı ve zarar verici şekilde bir kişi veya grup tarafından kullanılması; Baker Erdur ve Kavşut (2007), gerçek hayattaki zorbalık davranışlarının, internet, cep telefonu gibi sanal iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmesi; Patchin ve Hinduja (2006), bilgi ve iletişim araçları vasıtasıyla zararlı ve kırıncı mesajlar yollayarak diğerlerini taciz etme olarak tanımlamışlardır.

Giderek büyüyen bir sorun olan siber zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar; erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla daha fazla siber zorbalık yaptığını belirtmişlerdir (Li, 2006; Özbay, 2013; Kavuk, 2011). Kowalski ve Limber (2007), kızların da daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını, Ybarra and Mitchell (2004) 15 yaş ve üstü gençlerin 10-14 yaş aralığındaki gençlere göre internette daha saldırgan olduğunu, Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007) internet’te aşırı geçirilen süre sonucunda yaşamları olumsuz etkilenen bireylerin bu davranışlarını tanımlamak için internet bağımlılığı, internet bağılılığı, problemlili internet kullanımı ve siber bağımlılık gibi pek çok kavram kullanıldığını, Baker ve Kavşut’un (2007) araştırması interneti yoğun bir

şekilde, uzun süre kullanan 14-19 yaşındaki her dört öğrenciden birinin siber zorbalık davranışında bulunduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı bulgular problemli internet kullanımının siber zorbalık davranışları ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Jung vd., 2014; Gamez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete, 2013). Siber zorbalığın artan problemli internet kullanımıyla açıkça ilgisi olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda siber zorbalık davranışları, kurallara uymama ve saldırgan davranışlar olarak tespit edilmiştir (Jung vd., 2014).

2010 yılında Türkiye'de başlayan ve halen devam etmekte olan “Fatih Projesi” gibi ulusal teknoloji projeleri, hemen hemen her öğrenciye dağıtılması planlanan Tablet bilgisayarları, tüm okullarda var olan kablolu ve kablosuz internet hizmetleri, öğrencilerin teknolojiye ne kadar yakın olduklarını göstermektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de teknolojinin eğitime olan katkısının olumlu sonuçları olduğu gibi olumsuz sonuçlarında olduğu ve bu olumsuz sonuçlardan sadece biri olan siber zorbalığın önemli bir sorun olduğu görülmektedir.

Sadece projeden dolayı değil neredeyse her çocuğun doğduğu günden itibaren bilgisayar, internet, cep telefonu ile tanıştığı, bunları oyuncaklarına tercih ettiği bir ortamın oluşması oldukça düşündürücü iken, yaşı ilerlemesiyle birlikte oyunun araç değil amaç halini almaya başlaması sorunları da gündeme getirmektedir. Özellikle akıllı telefonlarla internete her an ulaşılması internette geçirilen zamanı arttırmakta, belli süreden sonra sıradanlaşan bilgisayar kullanımından daha fazla bir şeyler yapma isteği artınca bu defa başka bilgisayara / kişi bilgilerine ulaşma, rahatsızlık verme, hesap çalma gibi davranışları gündeme getirmektedir. Üstelik bu problemler hem dünyada hem de Türkiye’de hızla yaygınlaşmaktadır.

Problemi internet kullanımı ve siber zorbalık gençlerle birlikte ailelerin de sorunu gibi görünmekle birlikte okullarda yöneticilerin ve öğretmenlerinde sorunu olarak gündeme gelmektedir. Sınıflarda ders dinlemek yerine akıllı telefonu ile online oyun oynayan çocuğu tek engelleme sebebi neredeyse ders sırasında öğretmenler tarafından telefonları toplamak olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle meslek liselerinde öğrencilerin daha özgür olmaları, akademik yaşamdan biraz daha uzak

olmaları, üniversiteyi kazanma ve çalışma kaygılarının olmaması problemlili davranışların görülme sıklığını arttırabilecek bir etken olarak düşünölmektedir. İlgili literatürün özellikle 'Türkiye' de az olması çıkan sonuçların daha çok durumu tanımlamak üzere yorumlanması bu çalışmaların gerekliliğini arttırmaktadır. Bu çalışmada problemlili internet kullanımı ile siber zorbalık arasındaki ilişki üzerinde durulmuş, demografik değişkenlerin problemlili internet kullanımı ile siber zorbalık üzerindeki etkisine bakılmıştır.

1.1. Problem

Araştırmanın problemi, Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemlili internet kullanımı ile siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri bazı değişkenler açısından farklılaşmakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı Bolu ilinin meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemlili internet kullanımı ile siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerini bazı değişkenler (cinsiyet, yaş, internette geçirilen süre) açısından incelemektir.

1.3. Alt Amaçlar

1. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemlili internet kullanımına ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemlili internet kullanımına ilişkin görüşleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

3. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemli internet kullanımına ilişkin görüşleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemli internet kullanımına ilişkin görüşleri internette geçirdiği süreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
7. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri internette geçirdiği süreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
8. Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin problemli internet kullanımı ile internette geçirilen süre siber zorbalık davranışlarının anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Bilgisayar ve internet kullanımı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumun her kesiminde ve yaş grubunda her geçen gün yaygınlaşmaktadır. Ceyhan (2011), internetin insan yaşamına getirdiği olumlu katkıların yanı sıra kullanımına ilişkin problemlerin de arttığını böylece, her teknolojik araçta olduğu gibi internet kullanımının sağladığı olanaklar ve çeşitlilik beraberinde kullanımına yönelik problemli insan davranışlarını da ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Bunun yanında internet hayatımızın her anında sürekli yanımızda olan bir araç haline geldiği de görülmektedir. Özellikle ergenlik döneminde gençler interneti çok farklı amaçlar için kullanılmaktadırlar. Bu nedenle internetin nasıl kullandığı da önemli bir sorun olmaya başlamıştır. Gönül (2002), internette geçirilen sürenin artması ve bunun yanında, bireye

göre değişen internet kullanımı gelişen iletişim ortamının insan üzerindeki etkisinin sorgulanmasına neden olduğunu ifade etmiştir. Artık ceplere kadar girmiş olan bu teknolojiyi doğru şekilde kullanmak büyük önem arz etmektedir.

Teknolojinin kullanımı ile birlikte gençler arasında sosyal ağlar ve internet yoluyla bilgi paylaşımı kolaylaşmıştır. Diğer yandan bu kullanımı değerlendiren ve özellikle bilinçsiz kullanıcıların bilgilerini kolaylıkla ele geçiren kötü niyetli kişiler ise giderek artmaktadır. İnternet ve benzeri diğer siber ortamlarda yapılan davranışlar ve tutumlar kontrol edilmezse istenmeyen sonuçlar vereceğide bilinen bir gerçektir. Gençlerin bilgi güvenliği davranışlarını tespit etmek, siber ortamlarda yapılan davranışlara dikkat çekmek, istenmeyen ruhsal ve sağlık problemlerini engellemek için problemli internet kullanımı ile siber zorbalık gibi konular üzerinde durulması önem arz etmektedir (Kınay, 2012).

Bununla birlikte problemli internet kullanımı konusunda yapılan araştırmaların özellikle son yıllarda arttığı görülmektedir. Buna en önemli neden olarak da internetin özellikle ergen ve gençler üzerinde bazı ciddi problemlere yol açan bir etken olarak görüldüğü gibi bunun sonucu olarak siber zorbalıkla karşı karşıya kalınabiliyor olmasıdır. stelikte internetin yaygınlaşması ile geleneksel zorbalığın sanal leme taşındığı ve zararının çok ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir (Türkoğlu, 2013).

Siber zorbalık; kişilerin duygusal ve sosyal yaşamında ciddi sorunlara yol açmaktadır. Teknolojinin gelişmesine ve yaygınlaşmasına koşut olarak ortaya çıkan siber zorbalığın bireysel ve toplumsal yaşamı ciddi şekilde tehdit etmesi araştırmacıların siber zorbalığın temelinde yer alan psikolojik süreçleri incelemeye ve siber zorbalık davranışların nasıl önleneceği konusunda araştırmalar yapmaya yneltmıştir. Ayrıca ergenlik döneminde olan kişilerin aşırı internet kullanımı nedeniyle aile, okul ve arkadaşlarıyla problemler yaşamaları onlar için diğer bir tehdit durumunu oluşturmaktadır. Ergenler, problemli internet kullanım davranışı nedeniyle giderek yaşamlarında daha çok sorunla ve psikolojik bozulmalar ile karşılaşır hale gelmiştir. Özellikle akademik başarısı daha düşük olan meslek lisesi gibi okullarda öğrenim gören öğrencilerde, akademik çalışmalara ayrılan zamanın daha az olması sebebi ile bu durum

sıklıkla karşılaşılabilmektedir. Bu ve benzeri durumlar ergenlik döneminde olan öğrencilerin günümüzde internet erişiminin kolay olmasının sonucu yaşamlarında etkili olan internet kullanımı konusunda araştırmalar yapılmasını gerektirmiştir. Ancak bu konuda Türkiye’de yapılan çalışmalar oldukça sınırlıdır. Problemlerli internet kullanımı, siber zorbalık gibi konularının Türkiye’de yeni çalışılan konular olması sebebiyle yeni araştırmacılara bakış açısı sağlayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, araştırmacılar problemlerli internet kullanımı ile ilgili dinamikleri belirlemeyi ve müdahale programına yönelik neler yapılabileceği konusunda çalışmaya başlamışlardır (Peker, 2013). Okullarda güvenliğin arttırılabilmesi, gerekli tedbirlerin alınabilmesi ile sanal ve geleneksel zorbalığın engellenebilmesi için ergenler arasında bir durum tespiti yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmaların özellikle siber zorbalıkla, problemlerli internet kullanımına yönelik çalışmaların az olması bu çalışmanın önemini artırmaktadır.

Bu araştırma meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını ve problemlerli internet kullanım düzeylerini saptayarak bunlara yönelik erken önlemler almak ya da önleyici etkinlikler düzenlemek amacıyla öğrencilere, velilere ve öğretmenlere ışık tutması bakımından önemlidir.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırmadan elde edilen veriler 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Bolu’da meslek liselerinde öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Öğrencilerin görüşlerine göre problemlerli internet kullanımı ve siber zorbalık ölçeği’nin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

- Problemlerli İnternet Kullanımı (PİK): Ergenlik döneminde olan öğrencilerin internet kullanımından dolayı yaşamlarının aile ve eğitim gibi önemli

boyutlarında yaşanan bozulmalar, sürekli olarak internet kullanımını kontrol etmede yaşanan başarısızlıklardır.

- Siber Zorbalık: Ergenlik döneminde olan bir ya da birden fazla öğrencinin; bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak belirli bir zaman içerisinde ve sürekli olarak, diğer öğrenci ya da öğrencilere yönelik gerçekleştirilen tehdit etme, aşağılama, utandırma, taciz etme veya işkence etme gibi kasıtlı davranışlardır.

BÖLÜM II

2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür

Bu bölümde problemlı internet kullanımı ve siber zorbalık kavramı hakkında bilgi verilecek, bu değışkenlerle ilgili araştırmalar özetlenecektir.

2.1. İnternet ve Kullanımı

İnsanoğlu, geçmişten bugüne kadar içinde bulunduğu çağın özelliklerine göre iletişim araçlarını kullanmıştır. Bu kimi zaman resim, kimi zaman yazı olarak görölmüştür. Günümüzde ise bu iletişim araçları, teknolojik araçlarla daha güçlü ve yaygın bir duruma ulaşmıştır. Bilgisayarlı olan ev sayısı artarken, internet kullanımı da buna bağlı olarak artış göstermiştir (Özbay, 2013). Dünya üzerindeki tüm bilgisayarları birbirine bağlayan ve bu şekilde tüm bilgisayarların iletişimini sağlayan uluslararası en büyük bilgisayar ağına “İnternet” adı verilmektedir. Dünya üzerinde bulunan bütün bilgisayarlar; kişisel bilgisayarlardan, çok kullanıcılı sistemlere kadar, model ve marka bağımlılığı olmaksızın, dünya üzerinde nerede olursa olsun, internet aracılığı ile iletişim kurabilmektedir. Bilgisayarın ve internetin önemi her geçen gün artmaktadır. Bu durumun nedeni de şüphesiz; bu araçların sunduğu hizmetler ve bu hizmetlerin kolaylıkla elde edilebilir olmasıdır (Yenilmez, Anapa, Ersoy ve Turgut, 2011). İnternet kullanımının artmasının başka bir sebebi de, son yıllarda toplumların ucuz ve hızlı internet erişimi sağlama yönünde gelişme göstermesi neden olmuştur (Zorbaz, 2013). Günümüzde, sosyal ilişkilerimizi ve yaşantımızı şekillendiren en önemli teknolojilerin başında hiç şüphesiz hayatımızın hemen her alanına girmiş bulunan internet teknolojisi gelmektedir (Peker, 2013).

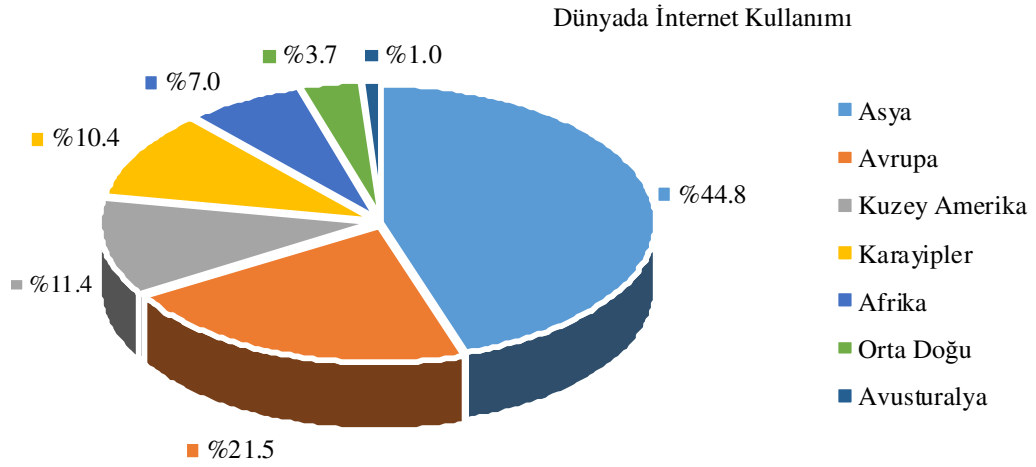
Günlük yaşamda pek çok alanda kullanılan bilgisayar ve internet teknolojilerinin eğitsel amaçlarla kullanılması yaygınlaşmaktadır. İnternet; iletişim, sosyal çevre oluşturma, anında mesajlaşma, müzik-videolara ulaşım, oyun oynama, bilgi-belge paylaşımı, araştırma yapma gibi sebeplerle, bilgisayar veya benzer teknolojileri ise internete erişim, kelime işlemci, tablolaştırma gibi programlar için kullanılmaktadırlar.

Özellikle internet, kullanıcıları için elektronik postalara bakmak, gazetelere göz gezdirmek, sosyal medyada (facebook, twitter vb.) paylaşımda bulunmak, alışveriş ve bankacılık işlemleri yapmak, film izlemek ve sanal oyun oynamak artık sıradan ve olağan uğraşlar haline gelmiştir. İnternet teknolojisinin bu denli hızlı gelişimi ve insan yaşamında önemli bir yere sahip olması bireylerin yaşamlarında önemli sosyal değişimlere neden olabilmektedir (Zorbaz, 2013).

Bu değişimlerden biri olan uzaktan eğitim, bireylerin eğitim hayatındaki en önemli gelişmelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hızla yaygınlaşan uzaktan eğitim, öğretmen ve öğrencinin fiziksel olarak aynı ortamda olmadan, internet üzerinden çeşitli programlar aracılığıyla canlı, görüntülü, sesli ve interaktif olarak derslerin işlendiği, katılımcının istediği zaman bunları tekrar tekrar izleyebileceği, kaynak bilgilerine ulaşabileceği bir eğitiminin verildiği; günümüz şartlarında eğitim ve öğretimin hızla bilgisayar ortamına geçtiği akılcı, çağdaş, yenilikçi bir eğitim sistemidir.

2.1.1. Dünyada internet kullanımı

Dünyada internet kullanımı istatistikleri incelendiğinde ciddi bir şekilde arttığı görülmektedir. 30 Haziran 2012 tarihi itibarıyla dünya çapında internet kullanıcı sayısı 2.405.518.376’ya ulaşmıştır. Yani Dünya’nın %35.5’i internet kullanmaktadır (<http://www.internetworldstats.com>, 2012). Dünyadaki internet kullanım istatistikleri Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 2.1. Dünyada İnternet Kullanma İstatistikleri

(<http://www.internetworldstats.com>, 2012)

Şekil 1 incelendiğinde; dünyadaki internet kullanımı sırasıyla, Asya %44.8, Avrupa %21.5, Kuzey Amerika %11.4, Karayipler %10.4, Afrika %7, Orta Doğu %3.7, Avusturalya %1 olarak verilmiştir. Verilere göre en çok internet kullanıcı sayısı Asya kıtasındadır. Ayrıca site verilerine göre; 3 milyar 900 milyon nüfuslu bu kıtada 922 milyon internet kullanıcısı var. Bu kıtada özellikle internet erişiminde büyük çalışmalar yapan Güney Kore, 48 milyonluk nüfusunun 39 milyonunu internete bağladığı görülmektedir.

Buna ek olarak Kuzey Amerika ülkelerinde nüfusun yüzde 78.3'ü internet kullanıcısı, yaklaşık 310 milyon nüfuslu ABD'de internet kullanıcı sayısı 245 milyondan fazla olduğu görülmektedir. 34 milyon nüfusu ile Kanada'da ise yaklaşık 27 milyon kullanıcı var. Afrika yaklaşık 1 milyar nüfuslu kıtada 2000 yılında sadece 4.5 milyon internet kullanıcısı varken 10 yılda bu rakam yüzde 2 bin 527 artışla 118 milyonu aştığı görülmektedir. Avrupa kıtasında ise 85 milyonluk nüfusunun 65 milyonu internete bağlayan Almanya en çok internet kullanıcısına sahipken, Norveç, 4.691 milyonluk nüfusunun 4.431'ini internete bağladığı görülmektedir.

2.1.2. Türkiye’de internet kullanımı

Dünya’da 2.405.518.376 kişi internet kullanırken Türkiye’deki kullanıcıların durumunu da belirlemek önemlidir. Bu konu ile ilgili Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) “Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması” Tablo 1’de verilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2014) istatistiklerine göre; Türkiye’de evlerde her geçen yıl bilgisayar ve internet kullanımı artarak devam etmektedir. Türkiye’de iş yerlerinde bilgisayar ve internet kullanımı %90 iken evlerde bilgisayar ve internet kullanımı %50 olarak tespit edilmiştir. Yaklaşık olarak 78 milyonluk Türkiye nüfusunun 35 milyonunun internete bağlı olduğu görülmektedir. Ancak internet Türkiye’de yaygın bir şekilde kullanılıyor gibi görünse de, Avrupa ülkeleriyle kıyaslandığında bu durumun pek de öyle olmadığı görünmektedir. İnternet kullanım oranı AB genelinde %73 iken, Türkiye’de bu oran yaklaşık olarak %46’dır. Türkiye, internet kullanımında AB üyeleri arasında sadece Romanya’yı geride bırakmıştır. Avrupa Birliğine aday olan ülkeler arasında ise Türkiye, İzlanda, Hırvatistan, Makedonya, Sırbistan ve Karadağ’ın ardından son sırada yer almaktadır (Peker, 2013).

Tablo 1.1. Bilgi Toplumu İstatistikleri, 2004- 2013 (TÜİK, 2014)

	2004	2005	2006(*)	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı										
Bilgisayar Kullanımı	-	87,8	-	88,7	90,6	90,7	92,3	94,0	93,5	92,0
İnternet Erişimi	-	80,4	-	85,4	89,2	88,8	90,9	92,4	92,5	90,8
Web Sitesi Sahipliği	-	48,2	-	63,1	62,4	58,7	52,5	55,4	58,0	53,8
Evlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı										
Bilgisayar Kullanımı (Toplam)	23,6	22,9	-	33,4	38,0	40,1	43,2	46,4	48,7	49,9
Erkek	31,1	30,0	-	42,7	47,8	50,5	53,4	56,1	59,0	60,2
Kadın	16,2	15,9	-	23,7	28,5	30,0	33,2	36,9	38,5	39,8
İnternet Kullanımı (Toplam)	18,8	17,6	-	30,1	35,9	38,1	41,6	45,0	47,4	48,9
Erkek	25,7	24,0	-	39,2	45,4	48,6	51,8	54,9	58,1	59,3
Kadın	12,1	11,1	-	20,7	26,6	28,0	31,7	35,3	37,0	38,7
Evlerde İnternet erişim imkânı	7,0	8,7	-	19,7	25,4	30,0	41,6	42,9	47,2	49,1

Not: TÜİK, Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, Evlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması (16-74 yaş arası bireyler)

Türkiye’de internet kullanımı üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. İlköğretim öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırmada (Orhan ve Akkoyunlu, 2004) öğrencilerin interneti sıklıkla kullandıkları tespit edilmiştir. Yapılan bir başka araştırmada ise Orhan ve Akkoyunlu’nun (2004) bulgusunu doğrular nitelikte öğrencilerin bilgisayar öz-yeterlik düzeyleri ortanın üzerinde bulunmuştur (Baş, 2011).

Tablo 1’e göre bilgisayar ve internet kullanımı açısından erkeklerin oranı bayanlara oranla daha fazla olduğu görülmüştür. İlgili literatür (Arıca vd., 2008; Arıca, 2009; Çetinkaya, 2010; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker, 2010; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Eroğlu, 2011; Jung vd., 2014; Kavuk, 2011; Li, 2007; Li, 2006; Özbay, 2013; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012; Sarak, 2012; Slonje ve Smith, 2008; Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010; Türkoğlu, 2013; Topçu ve Erdur-Baker, 2007) incelendiğinde de problemli internet kullanımında erkeklerin oranının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Literatürde (Balcı ve Ayhan, 2007; Şahin, 2008) kullanıcıların yaşı büyüdükçe, internet kullanma oranının arttığı oyun amaçlı kullanımlarının azaldığı ve bilgiye ulaşma, oyun ve haberleşme gibi çok amaçlı kullanımlarının arttığı görülmektedir. İnternet kullanımı üzerine yapılan bir araştırmada (Balcı ve Ayhan, 2007), gündelik yaşantımızın artık her alanında yansımalarını hissettiğimiz internetin kullanım özellikleri ve alışkanlıklarımız üzerindeki etkileri; tesadüfî örneklem yoluyla seçilen 487 üniversite öğrencisi üzerinde yapılan anket çalışmasıyla ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda, katılımcıların internet kullanımında etkili olan 6 faktör önem sırasına göre şu şekildedir: sosyal kaçış, bilgilenme, boş zamanları değerlendirme, ekonomik fayda, sosyal etkileşim ve eğlencedir. Bununla beraber internet eğitsel amaçlar için kullanılmakta ve internetin çağdaş eğitim uygulamalarında kullanılması da hızla yaygınlaşmaktadır (Şahin, 2008).

İnternetin eğitim uygulamaları içerisindeki yerine ilişkin yapılan çalışmalardan birinde Polat ve Güzel (2011), üniversite öğrencilerinin interneti bir eğitim aracı olarak kullanmalarının kaçınılmaz olduğu görüşündedirler. Nitekim öğrencilerin interneti bilgi edinmede başlıca ya da birincil kaynak olarak gördükleri Tuncer, Yılmaz ve Tan (2011)

ile Tuncer ve Kaysi'nin (2011) araştırma bulgularında da vurgulanmaktadır. İnternet teknolojisinin yaygınlaşmasıyla kitap ve kütüphane yoluyla bilgi edinme eğilimi de giderek zayıflamaktadır. Yalçınalp ve Aşkar'a göre (2003) belirli koşullar sağlandığında öğrenciler interneti kütüphaneye ve diğer kaynaklara tercih etmektedirler. Usta, Bozdoğan ve Yıldırım (2007) araştırmalarında öğrencilerin yaklaşık yarısının bilgisayar kullanmaya üniversite yıllarında başladığını ve yaklaşık üçte ikisinin de interneti eğitim amaçlı olarak kullandığını aktarmışlardır. Bu bulgulara dayanarak öğrenenlerin interneti bir bilgi edinme kaynağı olarak da benimsedikleri söylenebilir (Tuncer ve Özüt, 2012).

Bununla birlikte internet, öğrencilere yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazandırılmasında önemli bir yere sahiptir. Herhangi bir zaman ve mekâna bağlı olmaksızın kişinin bilgiye ulaşmasına ve öğrenme becerilerini geliştirmesine imkân tanıyan internet aynı zamanda onların bilgiye ulaşmaları için sorumluluk almalarını da sağlarken öğrenme gereksinimlerini de karşılayabilmektedir. Öğrencilere, sınıf ortamında iş birliğini geliştirme ve bilgilerini yapılandırma konusunda geleneksel ortama göre daha esnek olanaklar sunduğu görülmektedir (Akkoyunlu, 2002). Bu nedenle internetin eğitsel anlamda kullanılması yaygınlaşmaktadır.

2.2. Türkiye’de Eğitsel İnternet Kullanımı

Eğitim canlı bir organizma gibi çevresindeki değişen şartlara uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bu uyum sürecinde amaçları doğrultusunda hareket eder. Türkiye’de eğitimin amaçlarından biri bireyleri içinde yaşadıkları toplumun geleceği için yetiştirmektir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı, Ulusal Gelişim Planında eğitim hedeflerini “bilgi toplumuna ulaşma” olarak belirlemiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın bilgi teknolojileri alanında ulusal hedef ve politikası “bilgi çağını yakalamak, bilgi ve teknoloji toplumu olmak için evrensel ve ulusal düşünen insanı yetiştirmek, insanımızın ve toplumumuzun rekabet gücünü sürekli artırmak için eğitim sistemimizin her kademesini teknolojiyle donatmak” olarak belirlenmiştir (MEB, 2009). Buradaki amaç bilgi toplumu için bireyleri öğrenmeyi öğrenme, eleştirel düşünme, yaratıcılık, karar verme, problem çözme gibi düşünme becerilerine sahip olarak yetiştirmektir. Bu

nedenle de Milli Eğitim Bakanlığı yaptığı/yaptırdığı projeler aracılığıyla her düzeydeki eğitim kurumunu öğretmenler ve öğrenciler için internet bağlantısı sağlama ve teknolojiyle donatma çalışmaları yapmaktadır (Akkoyunlu, 2002). Yapılan projelerde öğrencilerin eğitsel internet kullanımı alışkanlığı kazandırılması ve öğrendiklerini sınıf ortamında kullanabilmelerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu amaç; eğitim sisteminin önemli iki ögesi olan öğretmen ve öğrencinin de eğitim öğretim sürecindeki rollerini etkilemiştir. Rollerin etkilenmesinin bir sebebi de, gelişen bu süreç içinde uzaktan eğitim sisteminin hızla gelişmeye başlamasıdır. Eğitsel internetin kullanım alanlarında biri Uzaktan Eğitim sistemleridir. Bunlardan biri olan Web Tabanlı Uzaktan Eğitim, web'in teknolojik özelliklerinden yararlanılarak oluşturulan ve bilgisayar teknolojisi ile desteklenen bir öğretim programı olarak tanımlanmaktadır (Khan, 1997). Web Tabanlı Uzaktan Eğitim çalışmaları internetin ilk çıktığı yıllarda eğitim materyallerinin internet ortamında metin tabanlı sunumları ile başlamıştır. Bu dönemlerde hazırlanan eğitsel siteler, metin ağırlıklı bir elektronik kitap formundaydı. Asıl gelişme internet, bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin Web ortamına yansımaları sonucunda başlamıştır.

Bilgisayar destekli eğitim teknolojisinin sunduğu çoklu ortam (metin, ses, animasyon, video, etkileşim) araçlarının Web ortamına taşınması ile Web Tabanlı Uzaktan Eğitim çalışmaları daha da yaygınlaşmıştır. Bu sayede Web'in çekiciliği artmış ve eğitime görsel işitsel bir boyut kazandırılmıştır. Web Tabanlı Uzaktan Eğitim materyalleri; zengin bilgi kaynağına ulaşma, bağlam içerisinde anlamlı ve etkileşimli bir ortam oluşturma, diğer insanlarla bilgi alışverişini sağlaması gibi imkânları sunmuştur. Bu durum, anlam belirsizliğini en aza indirmeye, karmaşık konuları tanınmasını sağlamaya ve sistemler arasında ilişkiler kurulmasına yardımcı olmuştur.

İnternet ortamının sağladığı görsel, işitsel ve etkileşimli materyaller, çoklu ortam (multimedia) olarak ifade edilmektedir. Multimedya; birden fazla aracın(ortam) birleşik kullanımıyla sunulmak üzere tasarlanmış tek bir iş veya birkaç farklı ortamdaki araçtaki materyaller topluluğu olarak tanımlanabilir.

2.3. Problemlı İnternet Kullanımı

Bilişim ve teknoloji çağı olarak adlandırılan bu dönemde bilgisayar ve internet kullanımı artık hayatın bir parçası haline gelmiştir. İnternetin ilk ortaya çıkış amacı iletişimi arttırmak ve bilgi paylaşımını kolaylaştırmak olsa da internetin tahmin edilenden daha hızlı yaygınlaşması patolojik aşırı kullanımına ve yeni bağımlılık türü olarak tanımlanan internet bağımlılığına neden olmaya başlamıştır (Arısoy, 2009a). Yeni bir teknoloji olan internet tüm dünyayı etkilerken ve kullanıcılarına da birçok fayda sağlarken aynı zamanda olumsuz etkileride olduğu görülmektedir. Son yıllarda internette geçirilen sürenin artması, iletişim ortamı olarak gelişmeye devam eden internetin insan üzerindeki etkilerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bireylerin bir kısmı gereksinimleri doğrultusunda internet kullanımını sınırlayabilirken, bir kısım kullanıcının bu sınırlamayı yapamadığı, iş ve sosyal hayatlarında bu aşırı kullanım nedeniyle kayıplarla karşılaştıkları izlenmeye başlanmıştır.

Bazı insanların aşırı internet kullanması, onların sosyal ilişkilerini ve iş hayatlarını tehlikeye atmıştır ve ortaya zararlı kullanım, kontrol edilemeyen bir dürtü olan “İnternet Bağımlılığı” kavramı çıkmıştır. Diğer bağımlılık tanısı için kullanılan kriterler, aşırı internet kullanımı belirtileriyle karşılaştırılmıştır. Özellikle patolojik kumar ile internet bağımlılığı belirtilerinin birbirine çok benzediği görülmüştür (Beard ve Wolf, 2001). Yellowlees ve Marks (2007), problemlı internet kullanımının bireylerin e-posta ve özel çevrimiçi etkinlikleri kullanma, çevrimiçi kumar sitelerinde vakit geçirme olarak nitelendirdiği ve bunun internet bağımlılığına sebep olduğunu belirtmiştir. Özellikle interneti problemlı kullananların bağımlılık belirtileri ve dürtü bozukluğu olduğunu ifade etmiştir. Caplan (2002)’a göre internet kullanımı konusunda kendini kontrol edebilen, ihtiyaçları ölçüsünde interneti kullanan bireylerin olduğunu ancak bu öz-kontrol yetisine sahip olmayan bireylerin iş ve sosyal yaşamlarında internetin aşırı kullanımı nedeniyle (problemlı kullanımı) sorunlar yaşadığını ifade etmiştir. Son yıllarda internette geçirilen sürenin artması, iletişim ortamı olarak gelişmeye devam eden internetin insan üzerindeki etkilerinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Çok yeni bir kavram olan problemli internet kullanımını, araştırmacılar tarafından tanımlamaya yönelik olarak ortak bir görüş üzerinde karar verilememiştir. Aşırı internet kullanımı, problemli internet kullanımı, patolojik internet kullanımı, bilgisayar bağımlılığı, internet bağımlılığı gibi kavramlarla adlandırılmıştır (Caplan, 2002; Davis, 2001; Morahan-Martin ve Schumacher, 2000; Young, 1998). Ancak temelde birçok tanımın ortak olarak kullandığı kavram problemli ve aşırı internet kullanımıdır (Beard ve Wolf, 2001; Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan, 2007). Bir diğer ifadeyle bu kavramların, daha çok internet kullanımı ile oluşabilecek olumsuz sonuçları ve durumları ifade etmektedir. Aynı zamanda bu olumsuzluk ifade eden kavramların, internetin doğru ve sağlıklı kullanılmamasından kaynaklandığı da söylenebilir (Peker, 2013). Literatürde problemli internet kullanımının çeşitli saplantılı davranışlara ne kadar benzer olduğuna dair yeterli bilgi olmaması nedeniyle ‘bağımlılık’ olarak nasıl bir bağımlılık olduğu, hangi kategoride değerlendirileceği hala tartışma konusudur (Reisoğlu, Gedik ve Göktaş, 2013).

Problemli internet kullanımının sonucu gibi görünen internet bağımlılığını, sadece internetin patolojik boyutlarda kullanımıyla tanımlamanın yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun sebeplerine bakıldığında, bağımlılığın internete değil, içeriğe ve sunduğu imkânlar karşı geliştiğini söylenebilir. “Patolojik İnternet Kullanımı (PİK)” terimi klinik durum için daha uygun bir terim olacaktır. PİK; bir bağımlılık veya dürtü kontrolü ile ilgili olmasına rağmen birçok nokta gözden kaçmaktadır. Öncelikle internet kendisi bağımlılık yaratan bir nesne olabileceği gibi, daha önce var olan bir bağımlılık nesneleri için de bir ortam oluşturabilmektedir (Gönül, 2002).

Problemli internet kullanımı ile ilgili olarak en sık görülen bağımlılık nesnelerini Gönül (2002); Online-sex(pornografi), online-oyunlar, online-kumar, online-borsa şeklinde ifade ederken benzer şekilde Öztürk ve Özmen (2011), çevrimiçi oyun oynayan, internette sohbet eden ve internetten program indiren öğrencilerin, internette bilimsel araştırma yapan, günlük haberleri takip eden ve interneti elektronik posta göndermek ve almak için kullanan öğrencilerden daha fazla problemli internet kullanma eğiliminde olduklarını tespit etmişlerdir. Bunun sonucu olarak da problemli internet kullanımının, internetin kullanım amaçlarına göre değiştiğini ifade etmişlerdir. Caplan’a

(2002) göre bu öğrenciler yüz yüze iletişim yerine daha az tehdit edici olarak gördükleri sanal iletişimi tercih ederler.

Caplan (2002), Davis'in bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı patolojik internet kullanımı modelini temel alarak yeni bir teori oluşturmuştur. Caplan'ın (2002) modeline göre; depresyon, sosyal izolasyon gibi problemleri olan kişilerin sosyal iletişim açısından işlevsel olmayan bilişleri vardır, bu kişiler yüz yüze iletişim yerine daha az tehdit edici olarak gördükleri sanal iletişimi tercih ederler. Kendilerini sanal ortamda daha rahat hissettikleri için internet aşırı kullanımı ve sonrasında problemli internet kullanımı ortaya çıkar. Sosyal yaşamında kendini ifade edemediğini düşünen kişiler yüz yüze olmayan bir iletişimde kendilerini daha rahat hissetmektedirler. Bu yolla kişi olumsuz özelliklerini iletişim kurdukları kişiye aktarmaz, kendisinde olmayan olumlu özelliklerinin varlığından bahsedebilir, böylece internet bu kişilerde iletişim kurdukları kişi üzerinde etki bırakabildiği düşüncesini oluşturur. Sanal iletişim, kişide bu tür iletişimin kolay, daha az riskli, daha heyecanlı olduğu inancını oluşturur (Akt. Zorbaz, 2013).

Genel olarak ifade etmek gerekirse problemli internet kullanımı hakkında çeşitli tanımlamalar ve açıklamalar yapıldığı görülmektedir. Bunların ortak tanımı olarak; bireyin interneti yoğun bir biçimde kullanması ve bunu belli bir süre sonra kontrol edememesi durumu, ayrıca aşırı internet kullanımı sonucu olarak da yaşamı içerisinde sorumluluklarını yerine getirememesi, sosyal yaşamında, ilişkilerinde sorunlar yaşaması durumlarına problemli internet kullanımı denilebilir. Bu anlamda özellikle ergenlik döneminde olan öğrencilerde hem fiziksel hem ruhsal sağlığı olumsuz yönde etkileme potansiyeline sahip problemli internet kullanımının tehlikeli olduğu görülmektedir. Bu durumu anlatan birçok model bulunmaktadır. Bu modeller aşağıda kısaca açıklanmıştır.

2.3.1. Problemli internet kullanımını açıklayan modeller

Problemli internet kullanımının nasıl tespit edilebileceği, belirtilerinin neler olduğu, bağımlılığın hangi boyutlara varabileceği ve nasıl önlemlerin alınması gerektiği

tespiti çok kolay olmamakla birlikte araştırmacılar problemli internet kullanımını tanımlamak için birtakım modeller ve tanı ölçütleri geliştirmişlerdir. Bu modeller; Goldberg'ın problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri, Young'ın problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri, Shapira ve arkadaşlarının problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri, Davis'in Bilişsel-Davranışçı Yaklaşım Dayalı Patolojik İnternet Kullanımı Modeli, Suler'in patolojik internet kullanımı için tanı ölçütleri, Grohol'ın patolojik internet kullanımı için tanı ölçütleri, Beard ve Wolf'ın internet bağımlılığı için tanı ölçütleridir.

Goldberg'ın problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri;

Dr. Ivan Goldberg (1996), internet bağımlılığı bozukluğu terimini ilk kullanan kişidir. Bağımlılık ile ilgili alanyazın incelendiğinde 2000'li yıllara kadar internet bağımlılığının, bağımlılık olup olmadığı tartışılmakta iken artık günümüzde böyle bir bağımlılığın varlığı kabul edilmekte hatta tedavisi üzerinde durulmaktadır. Öyle ki 2006 yılında Ege Üniversitesi'nde internet bağımlılığı adıyla bir ders açılmış ve yine aynı yıl Balıklı Rum Hastanesi internet bağımlılarını tedavi etmeye başlamıştır (Çağır, 2010).

On iki aylık periyod içinde meydana gelen, klinik olarak kayda değer bozulma veya sıkıntıya yol açan, aşağıdakilerden en az üç (ya da daha fazlası) durum gerçekleştiyse ortaya çıkan problemli internet kullanımının bir örneğidir. Bu durumlar:

1. Aşağıdakilerden biri ile tanımlanan tolerans:
 - a. Doyuma ulaşmak için önemli derecede artmış internet kullanım süresi ihtiyacı
 - b. Devamlı aynı sürede internet kullanımıyla önemli şekilde azalan etki
2. Aşağıdakilerden biriyle açıklanan vazgeçme
 - a. Karakteristik vazgeçme sendromu
 - i. Ağır ve uzun internet kullanımına ara verme (veya azaltma)
 - ii. Kriter 1'den sonra birkaç günle bir ay arasında gelişen aşağıdakilerden ikisi (ya da daha fazlası)
 1. Psikomotor sıkıntı
 2. Anksiyete

3. İnternette olanlar hakkında obsesif düşünme
4. İnternet hakkında fantezi ve hayaller
5. Parmakların istemli veya istemsiz yazma hareketleri
- iii. Kriter 2'deki belirtiler sosyal, mesleki veya diğer önemli faaliyet alanlarında üzüntü ve bozulmaya yol açar.
- b. İnternet veya benzeri bir çevrimiçi servis vazgeçme belirtilerini hafifletmek veya önlemek için kullanılır.
3. İnternete sıklıkla, planlandığından daha uzun süre bağlanılır.
4. İnternet kullanımını azaltmak için başarısız çabalar veya kalıcı bir istek vardır.
5. İnternet ile ilgili aktivitelere çok fazla zaman harcanır (internetten kitap satın alma, yeni tarayıcılar deneme, internet satıcılarını araştırma, indirilen dosyaları düzenleme gibi)
6. Önemli sosyal, mesleki ya da eğlence aktiviteleri internet yüzünden bırakılır ya da azaltılır.
7. İnternet kullanımı kalıcı fiziksel, sosyal, mesleki ya da psikolojik sorunlara yol açtığı veya bunları arttırdığı bilinmesine rağmen devam eder. (uyku bozukluğu, evlilik problemleri, erken sabah randevularına geç kalma, mesleki görevleri ihmal etme, terkedilme hissi gibi) (Goldberg, 1996).

Goldberg'in bu tanı ölçütleri durumun bir hastalık halini almasını açıklamaktadır. Aynı zamanda özellikle en az üçünün gerçekleşmesi durumu da artık tedavi edilmesi gereken bir hastalığa dönüştüğü ve bireyin problemli internet kullandığı kanısına varıldığını göstermektedir. Goldberg'le (1996) başlayan ve hastalık olduğu kabul edilen problemli internet kullanımı Young'un (1998) geliştirdiği tanı ölçütleriyle birçok araştırmacının da dikkatini çekmiştir. Buna rağmen uzlaşımış tanı ölçütleri olmadığı da görülmektedir.

Young'un problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri;

Goldberg internet bağımlılığı ölçütlerini tanımlamak için madde bağımlılığı ölçütlerini kullanırken Young, internet bağımlılığını başlı başına psikiyatrik bir

rahatsızlık olarak kabul etmiş ve DSM-IV’de yer alan “patolojik kumar oynama” kriterlerini temel alarak, “problemli internet kullanımını” tanımlamıştır. Young patolojik internet kullanımı olanlarda davranışsal bir dürtü kontrol bozukluğu bulunmasından ve bu dürtü kontrol bozukluğunun da kimyasal bir madde alımını içermemesinden hareketle bu tanıma en çok uyan patolojik kumar oynama tanı ölçütlerini patolojik internet kullanımına uyarlamış ve internet bağımlılığı için ilk ciddi, kapsamlı tanı ölçütlerini oluşturarak yayınlamıştır (Young, 1998). Bu modelde internet bağımlısı bireylerin kumar bağımlısı bireyler gibi duygusal açıdan hassaslık, uyanıklık, kendini açığa vuramama ve uyumsuzluk gibi belirtiler gösterdiğini vurgulamıştır (Zorbaz, 2013).

Young’ın tanımladığı 8 kriterden 5 tanesinin yaşanması durumunda kişi bağımlı olarak nitelendirilebilmektedir.

Young (1998) tarafından ortaya konan tanı ölçütleri şunlardır;

1. İnternetin zihninizi çok fazla meşgul ettiğini hissediyor musunuz (En son veya bir sonraki çevrimiçi aktivitenizi düşünmek gibi)?
2. Doyuma ulaşmak için her defasında internet kullanma sürenizi artırmak zorunda hissediyor musunuz?
3. İnterneti kullanımını kontrol etmek, azaltmak ya da durdurmak için başarısız girişimlerde bulundunuz mu?
4. İnternet kullanımınızı azaltılmaya ya da bırakmaya çalıştığınızda yorgun, karamsar, depresif veya asabi hissediyor musunuz?
5. Planladığınızdan daha fazla çevrimiçi kalıyor musunuz?
6. İnternet yüzünden önemli bir ilişki, iş, eğitim veya kariyer fırsatını riske attınız mı?
7. İnternete bağımlılık boyutunuzu gizlemek için aile üyelerine terapist veya başka birine yalan söylediniz mi?
8. İnterneti problemlerden kaçma yolu olarak ya da sıkıntılı bir ruh halinden çıkmak için (Örneğin; acizlik hissi, suçluluk, kaygı, depresyon) kullanıyor musunuz? (Young, 1998).

Bu tanı ölçütleri ile birlikte Young (1999) en problemli çevrimiçi uygulamaları temel alarak internet bağımlılığını da beş ayrı kategoriye ayırmıştır:

1. Siber-Sex Bağımlılığı: Cinsel içerikli sitelere bağımlılık.
2. Siber-İlişki Bağımlılığı: Çevrim-içi ilişkilere bağımlılık.
3. Online Kumar Bağımlılığı: Çevrim-içi hisse senedi alım satımı, ticaret yapma veya kumar bağımlılığı.
4. Bilgi Sörfü: İnternette arama motorlarında bilgi arama ya da gezinme.
5. Bilgisayar Oyunları Bağımlılığı: Sürekli bilgisayar oyunu oynama (Çevrim-içi oyunlar).

Görüldüğü üzere Young (1999) kategorilerine göre; bireylerin interneti kötü amaçlı kullanmaları (kumar vb. eğilimli aktiviteler) değil, iyi amaçlı kullanımları da (bilgi sörfü) internet bağımlılığına neden olabilmektedir.

Shapira ve arkadaşlarının problemli internet kullanımı için tanı ölçütleri;

Shapira vd. (2003), 1990'ların ortalarından beri bilgisayar ve internet kullanımı sorunlu olan bireyler sıklıkla rapor edilmiştir. Son zamanlardaki genişleme ve gelecek yıllardaki internete erişim ve internet kullanımının artmasıyla birlikte, sağlık uzmanlarının bu davranış ve buna bağlı sorunlar hakkında bilgi sahibi olması önem arz etmektedir. Genellikle diğer psikiyatrik bozukluklardan muzdarip bireylerin problemli internet kullandıkları görülmektedir. Problemli internet kullanımı bireylerde olumsuz etkiler yaratır. Bunlar genelde sosyal ve duygusal ilişkilerde olumsuz yaşantılardır.

Shapira vd. (2003) belirlediği Problemli İnternet Kullanımı Tanı Ölçütleri;

1. Aşağıdakilerden en az biriyle ortaya çıkan internet kullanımıyla ilgili aşırı zihinsel uğraşı vardır
 - a) İnternet kullanımını denetim altına alma çabalarının sonuçsuz kalması
 - b) Planlandığından daha uzun süre internet kullanımı
2. İnternet kullanımı veya aşırı zihinsel uğraşı iş, sosyal yaşantı veya diğer önemli alanlarda işlev kaybına ya da klinik belirtilere yol açmaktadır.

3. Aşırı internet kullanımı hipomani ya da manieepizodları sırasında ortaya çıkmaz ve baska bir Eksen I bozukluğu ile daha iyi açıklanamaz.

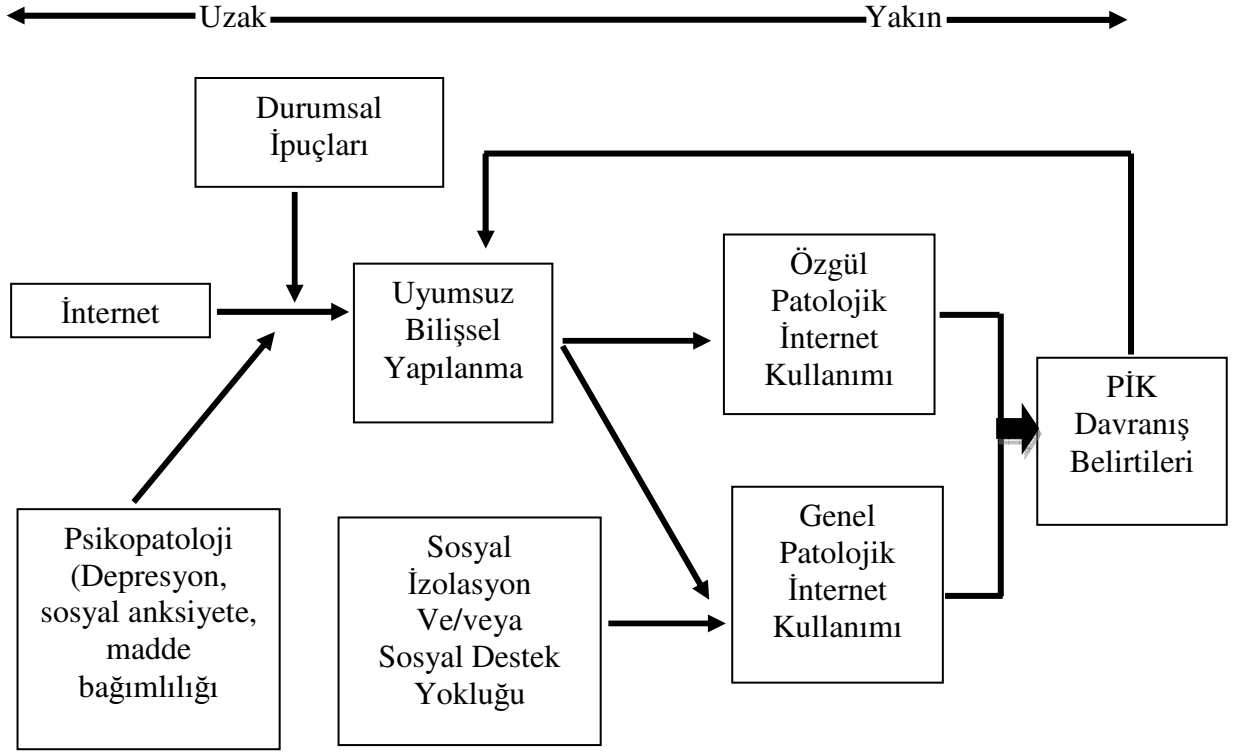
Shapira vd. (2003) bu tanılardan birine sahip olan bireyin internet bağımlısı olarak tanımlanabileceğini ifade etmektedir.

Davis'in bilişsel-davranışçı yaklaşıma dayalı patolojik internet kullanımı modeli;

Davis (2001), Young'dan farklı olarak bilişsel-davranışçı modelini, internet kullanımının olumsuz sonuçlarını patolojik internet kullanımını olarak tanımlamış ve iki alt grupta sınıflandırmıştır;

1. Özgül patolojik internet kullanımı (ÖPİK)
2. Genel patolojik internet kullanımı (GPİK)

Özgül Patolojik İnternet Kullanımı; interneti belli bir amaç, belirli işlevler için (çevrimiçi sex servisleri, çevrimiçi kumar, çevrimiçi müzayede, çevrimiçi hisse senedi alım-satımı) kullanan, bağımlı olan kişilerle sınırlıdır. Bu bağımlılıkları içeriğe özgü davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır ve internet olmasa bile bu davranışlar devam edecektir. ÖPİK internetin birden fazla fonksiyonlarından bağımsız bir şekilde, tek bir yönüyle ilgilidir. Genel Patolojik İnternet Kullanımı ise daha genel davranışlara, internetin çok boyutlu kullanımına, net bir hedefi olmadan zaman geçirmeye yönelik kullanımı ile sınırlıdır. Sürekli çevrimiçi uygulamaları kullanma, aşırı e-mail kullanımı, sohbet odalarına katılma örnekler olarak verilebilir. Bu internetin sosyal yönüyle ilişkili olduğu varsayılır (Davis, 2001).

Şekil 2.2. PİK Gelişimi İçin Gerekli Olan Bilişsel Süreç Modeli (Davis, 2001).

Şekil 2’de verilen bu modelde vurgu yapılan yer, internetle veya internette bulunan bazı yeni teknolojilerle tanışmadır. Bireylerin internetle ilk deneyimlerinin belirlemek oldukça zor olabilirken, ampirik olarak test edilebilir bir durum ise internette bulunan yeni bir teknoloji deneyimidir. Bu durum, bireyin internette ilk defa pornografi, çevrimiçi açık arttırma veya hisse senedi alım satım hizmeti veya sohbet hizmeti bulması olabilir. Böyle teknolojilere maruz kalma PIU’nun belirtilerinin dışsal gerekli sebebidir. Kendi içinde bu teknolojilerin deneyimi, her nasılsa dolaylı faktör olarak, belirtileri azaltmaz ve bu durum PIU’nun gelişimsel süreci için bir açıklayıcıdır (Davis, 2001).

Suler’in patolojik internet kullanımı için tanı ölçütleri;

Suler (1999) sağlıklı ve patolojik internet kullanımının 8 kriterle ayırt edilebileceğini öne sürmüştür. Bu kriterler;

1. Faaliyetin odaklandığı ihtiyaçların sayısı ve türleri. İhtiyaçlar psikolojik, içsel, dışsal ve ruhsal olabilir. İhtiyaçlar internet faaliyetlerine ne kadar

yönelirse kişi üzerindeki sanal gerçeklik o kadar kuvvetli olmaktadır.

2. Mahrumiyet derecesinin vurgulanması. İhtiyaç ne kadar engellenir, reddedilir ya da önemsenmezse kişinin herhangi bir yerde tatmin arama eğilimi o kadar yoğun olur. Siber gerçeklik dağıtılmış, ilgi uyandıran ve kolay erişilen bir ortam olduğundan bu istekler için uygun bir hedef olarak hizmet verir-özellikle kişinin hayatı mahrumiyetin kaynağı ise.
3. İnternet faaliyetinin türü. İnternet kullanımının çeşitli yönleri mevcuttur. Bazı faaliyetler (oyunlar, yazılım geliştirme ve bilgi, literatür ve grafik toplama gibi) asosyaldır. Bazı kişiler arası çevreler oyunlar ve yarışmalar etrafında tasarlanmıştır, diğerleri saf şekilde sosyaldır. Ortamlar senkronize iletişime karşı asenkronize iletişim (e-mail yoluyla sohbet gibi) ya da görsel/işitsel iletişime karşı sadece yazılı iletişimi içerebilir. Farklı internet aktiviteleri farklı ihtiyaçları nasıl etkilediklerine göre çeşitlilik gösterebilir. Farklı özellikleri birleştiren ortamlar daha geniş spektrumdaki ihtiyaçlara yönelebilir ve dolayısıyla daha çekici olabilir. Örneğin hem oyun hem de sosyalleşme içeren topluluklar, sohbet ve e-mail, görsel ve yazılı iletişim birçok seviyede çok çekici olabilir.
4. İnternet aktivitesinin kişisel işlevlere etkisi. Sağlık ve hijyen, işteki başarı ve akranlar arasında ilişkiler kurma, aile ve arkadaşların tümü uyumsal işlevin önemli özellikleridir. Bu özelliklerden kaç tanesi internet kullanımı tarafından bozulursa sorunun derinliği o kadar ortaya çıkar.
5. Öznel sıkıntı hisleri. Artan depresyon, hüsrana, hayal kırıklığı, yabancılaşma, suçluluk ve kızgınlık hissi patolojik internet kullanımının uyarıcı işaretleri olabilir. Kişi bu duyguları siber gerçeklikle veya kendi hayatıyla ilişkilendirebilir. Sıklıkla bunlar kişinin ihtiyaçlarını etkileyen veya kötüleştiren internet faaliyetlerinden ileri gelir.
6. İhtiyaçların farkında olma. Kişi motivasyonlarını ne kadar çok anlarsa kendisini zorunlu internet kullanımına yöneltene şeye karşı gücünü kaybeder. Siber gerçeklikte bastırılmış ihtiyaçların ve isteklerin dışa vurulması sadece bir boşalma aktivitesidir-tekrarlama zorlanması- ve durmadan tekrar edecektir. İhtiyaçların dikkatle incelenmesi demek birinin çatışma ya da yoksunluğu o ihtiyaçlara neyin yol açtığını

anlayarak çözmektedir. Kaba inkâr, bağımlı davranışı ve kişinin ihtiyaçlarına karşı önsezi eksikliğini akla getirirken, kişinin siber gerçekliğe karşı yoğun kaygısının fark edilmesi kurtulmaya doğru bir adım olabilir ve bazı durumlarda üretken bir tutkunun sağlıklı bir kabulü olabilir.

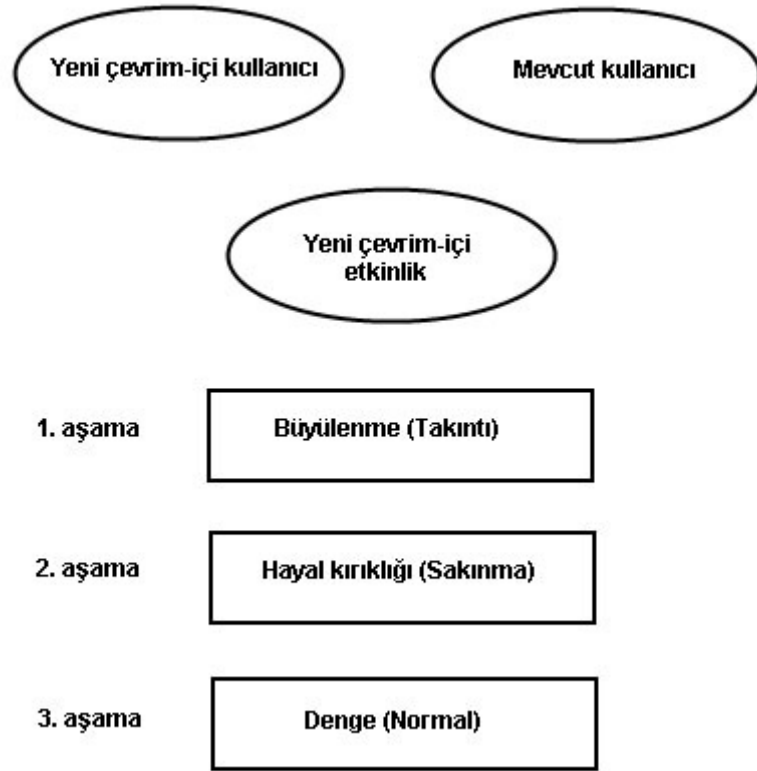
7. Deneyim ve bağlanma derecesi. Yeni kullanıcılar siber gerçekliğin sunduğu büyüleyici fırsatlara kapılmış olabilir. “Bağımlılık seviyesi” internetin cazibesinin kaybolmasıyla ve kişisel dünyanın çağrısıyla er geç azalacaktır. Bazı deneyimli kullanıcıları yoğun duygusal içeriğe sahip olann gizli tuzakları anlarlar (anonimliğin psikolojik etkileri gibi). Bu anlayış doğru bir kullanıma yönlennmelerini sağlar.
8. Kişisel ve sanal hayat arasındaki denge ve entegrasyon. İdeal şartlar altında çevrimiçi aktivitelere ve arkadaşlar bağıllık çevrimdışı aktiviteler, arkadaşlar ve aile ile dengelidir. İki dünya o kadar bağlantılıdır ki kişi çevrimiçi aktiviteleri gerçek dünyaya taşır, çevrimiçi arkadaşlarla şahsen tanışır, çevrimiçi hayatı arkadaşları ve ailesiyle tartışır ve bazı İnternet arkadaşlarıyla temas kurar. Hastalıklı internet kullanımı kişinin gerçek yaşamından tamamen izole edilmiş hatta gerçek dünyanın müdahalesine karşı korunan çevrimiçi bir hayata yol açar (Suler, 1999).

Bu model patolojik internet kullanan bireyi sağlıksız olarak nitelendirmiş ve bu durumu sekiz tanı ölçütüyle belirlenebileceğini ifade etmiştir. Bu tanı ölçütleri özetlenecek olursa; bireyin internette birçok ihtiyacını karşılaması, özgüveninin yükseliyor olması, kendini daha rahat ifade edebilmesi, daha rahat arkadaşlık kurabiliyor ve ilişkilerini sürdürebiliyor olması, gittikçe sanal ortama daha çok bağlanması ve son olarak gerçek hayat ile sanal hayatı ayırt etmekte problem yaşaması sağlıksız ve patolojik internet kullandığını göstermektedir.

Grohol’ın patolojik internet kullanımı için tanı ölçütleri;

Grohol (2012) patolojik internet kullanımını bir bağımlılık olarak görmemiştir. Çünkü bağımlılığa elde edilen bir ödülün yol açtığını savunmuştur. Bağımlılık tanısı

koymadan önce birbirinden çok farklı iki tür davranıştan bahsedilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu davranışların ilki; sosyallaşma arayışı içinde olunan davranışlar, ikincisi ise; ödül arayışı içinde olunan davranışlardır. Ancak internet kullanımında asıl olanın sosyalleşme olduğunu ileri sürmüştür. Hem sosyalleşme hem internetin sağladığı yeni ve çok çeşitli ortamlar kişilere çok çekici geldiği fakat belli bir süre sonra bu çekiciliğin söndüğünü ve “Grohol’ün Patolojik İnternet Kullanımı Modeli”nin son aşamasına yani denge ortamına ulaşıldığını belirtmiştir. Kişiler için internetin sunduğu bu ortamların cazibesi geçmiyorsa o zaman patolojik internet kullanımı söz konusu olabilmektedir. Grohol’ün Patolojik İnternet Kullanımı Modeli Şekil 2’de verilmistir.

Şekil 1.3. Grohol’ün Patolojik İnternet Kullanım Modeli (Grohol, 2012)

Grohol’ün “Patolojik İnternet Kullanımı Modeli”nde iki tür kullanıcıdan bahseder. Birinci tür kullanıcılar internet ile yeni tanışanlar, ikinci tür kullanıcılar ise interneti zaten kullananlar olarak belirtilmiştir. Her iki tür kullanıcıya da hitap edebilecek düzeyde yeni ve çekiciliği yüksek bir çevrimiçi etkinlikliyle devam eder. Bu modelin birinci aşamasında kullanıcılar, internetteki bu yeni ortama hemen alışmaya

başlarlar. Ve bu yeni çevrimiçi etkinlik karşısında da “büyülenir”ler. Bu yeni ortam, çevrimiçi etkinlik ya da servis kullanıcıların daha önce hiç görmediği kadar büyük ve etkileyici olduğu için bu büyülenme ya da saplantı aşırı internet kullanımına yol açar ve bu durum ikinci aşamaya geçene dek devam eder. İkinci aşamada, kullanıcıları mest eden çevrimiçi etkinlik aşırı kullanımı nedeniyle belli bir süre sonra hayal kırıklığı yaratır ve kullanımı da düşmeye başlar. Kullanıcı üçüncü aşamaya gelinceye kadar bu dönem devam eder. Üçüncü aşamada ise kullanıcı için çevrimiçi etkinlik kullanımı normal düzeye gelmeye başlar ve artık denge durumu oluşur (Grohol, 2012). Denge durumuna gelen insanların internet kullanım sıklığının normalleştiği görülmektedir.

Bu modelde, bağımlılıkla patolojik internet kullanımının farklılığı ifade edilmiştir. Bağımlılığın elde edilen bir ödül sonucu oluşabileceği ve patolojik internet kullanımında bir önceki adım olduğuna dikkat çekilmiştir. Bağımlılığın devam etmesi durumunda, internetin veya çevrimiçi bir etkinliğin çekiciliğinin denge durumuna gelmeden devam etmesi sonucu patolojik internet kullanımının oluşabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla her bağımlılığın patolojik internet kullanımıyla sonuçlanmayacağı belirtilmiştir.

Beard ve Wolf’ın internet bağımlılığı için tanı ölçütleri;

Beard ve Wolf (2001) çalışmalarında, Young (1996)’un geliştirdiği kriterleri 2 gruba ayırmışlardır;

İlk grupta aşağıda belirtilen durumların (1-5) tümü yaşanmış olmalı internet bağımlılığı olarak görülmektedir:

1. İnternet ile ilgili aşırı meşguliyet (internette yaptığı önceki çevrimiçi aktiviteleri düşünmek ya da bir sonraki çevrimiçi oturumları beklemek).
2. Tatmin olmak için sürekli artan internet kullanma ihtiyacı hissetmek.
3. İnternet kullanımını azaltma ya da kontrol altına alma çabalarının başarısız olması.
4. İnternet kullanımını azaltmaya ya da durdurmaya çalışıldığında huzursuz, depresif veya sinirli hissetmek.

5. Başlangıçta düşünülenden daha uzun süre internette vakit geçirmek.

İkinci grupta ise aşağıda belirtilen durumların en az birini yaşamış olmaları durumunda birey internet bağımlısı kabul edilmektedir:

1. Uzun süre internet kullanılması sonucu sosyal yaşamındaki ilişkilerde, iş hayatında, kariyer fırsatlarında ve eğitim hayatında sıkıntılar yaşamak.
2. İnternete bağlı kaldığı süreyi gizlemek için aile üyelerine, terapistlere ya da başkalarına yalan söyleme.
3. İnterneti sorunlardan bir kaçış yolu olarak görme veya depresif duygularını bu şekilde rahatlatma. (çaresizlik duygusu, suçluluk, anksiyete, depresyon gibi)

Bu kriterlere göre ilk 5 madde kişinin interneti kullanımı ile ilgili günlük işleyişler, son 3 madde ise kişinin internet kullanımı sonucu gördüğü zararı ve patolojik internet kullanımını ifade etmektedir. Bireylerin internet bağımlısı olarak tanımlanması için ilk 5 maddenin tümünü, son 3 maddeden ise en az 1 tanesini yaşamış olması gerekmektedir (Beard ve Wolf, 2001).

Tüm bu modeller ışığında bilgisayar başında, internete bağlı olarak, gereğinden fazla zaman geçirme problemi şeklinde tanımlanan internet bağımlılığının belirtileri olarak aşağıdaki durumlar kabul edilebilir (Yalçın, 2014):

- Her gün internet'e bağlanmak, bağlı iken zamanın farkında olmamak, sorulduğunda ise inkar etmek veya yalan söylemek. Bilgisayarın başında bu kadar fazla zaman geçirildiği için suçluluk duyma ve büyük bir zevk alma arasında gidip gelmek,
- Herkese mail adresi, ICQ numarası, sohbet odası adları vs. vermek veya dağıtmaya çalışmak,
- İnternet dışı uğraşlara ilginin kaybolması. Bilgisayardan uzak kalındığında canın bilgisayar çekmesi ve sinirlilik halleri. E-postada bir şey var mı diye bakmak için aşırı bir istek duymak,
- Sosyal faaliyetlerde azalma, dostları tarafından anlaşılamama duygusu, spor faaliyetlerinden uzaklaşma ve kondisyon kaybı,

- İş verimliliğinin düşmesi, sürekli uykusuz kalma ve yorgunluk,
- Alışverişlerin İnternet üzerinden yapılması,
- Aile fertlerine yeterli zamanı ayıramama nedeni ile aile bağlarının zayıflaması,
- Günlük yaşamdaki diğer iş ve kişilerin, çevrimiçi yaşama engel olduğu düşüncesi,
- Bilgisayar kullanımı nedeniyle eşler arasında anlaşmazlık ve sorun çıkması, insanlarla İnternet üzerinden konuşmayı yüz yüze konuşmaktan daha kolay bulmak.

Young'ın modeli ile bağlayan İnternet bağımlılığı tanı ölçütleri pekçok araştırmacının ilgisini çekmiştir. Araştırmacılar hem İnternet bağımlılığı kavramını tanımlamaya çalışmış hem de kendi araştırmaları kapsamında İnternet bağımlılığını ölçmeye yönelik yöntemler, çeşitli kriterler, kontrol listeleri, testler, ölçekler geliştirerek bu konuyu araştırarak açıklamaya çalışmışlardır. Bu çalışmalar Tablo 2'de özetlenmiştir (Gençer, 2011):

Tablo 1.2. Problemlı İnternet Kullanımı Tanılama Ölçekleri

	Araştırmacılar	Ölçme Aracının Adı	Madde Sayısı	Ölçek
Kriterler	Goldberg (1996)	İnternet Bağımlılığı Hastalığı Tanı Kriterleri (Internet Addiction Disorder (IAD) Diagnostic Criteria)	7	-
	Griffiths (1996,1998,2000)	Bağımlılık Kriterleri (criteria for addiction)	6	-
Kontrol Listeleri	Young (1996)	Tanı Kriterleri (Diagnostic Questionnaire [DQI])	8	Evet/Hayır
	Scherer (1997)	İnternet Bağımlılığı Klinik Semptomları (Clinical symptoms of Internet dependency)	10	Evet/Hayır
Testler	Morahan-Martin ve Schumacher(2000)	Patolojik İnternet Kullanım Ölçeği (Pathological Internet Use Scale)	13	Evet/Hayır
	Brenner (1997)	İnternet ile İlişkili Bağımlı Davranış Envanteri (Internet-Related Addictive Behavior Inventory [IRABI])	32	Evet/Hayır
	Young (1998)	İnternet Bağımlılık Testi (Internet Addiction Test [IAT])	20	5'li likert tipi
	Chen ve Chou (1999)	Çince İnternet Bağımlılık Ölçeği (Chinese Internet Addiction Scale [CIAS])	28	4'lü likert tipi
	Lin ve Tsai (1999)	İnternet Bağımlılık Ölçeği (Internet Addiction Scale For Taiwan High Schoolers)	20	4'lü likert tipi

Tablo 1.3. (Devamı) Problemlı İnternet Kullanımı Tanılama Ölçekleri

Chou ve Hsiao (2000)	Çince İnternet ile İlişkili Bağımlı Davranış Envanteri Versiyon II (Chinese IRABI Version II [C-IRABI-II])	40	4'lı likert tipi
Caplan (2002)	Genellenmiş Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (The Generalized Problematic İnternet Use Scale)	29	5'li likert tipi
Davis, Flett ve Besser (2002)	Bilişsel Durum Ölçeği (Online Cognition Scale)	36	7'li likert tipi
Nichols ve Nicki (2004)	İnternet Bağımlılık Ölçeği (İnternet Addiction Scale)	31	5'li likert tipi
Thatcher ve Goolam (2005)	Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (Problematic İnternet Use Questionnaire)	20	5'li likert tipi (18)+ Evet/Hayır (2)
Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007)	Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (Problematic İnternet Usage Scale)	33	5'li likert tipi
Demetrovics, Szeredi ve Rózsa (2008)	Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği (Problematic İnternet Use Questionnaire)	30	5'li likert tipi
Günüç (2009)	İnternet Bağımlılık Ölçeği	35	5'li likert tipi

Tablo 1.2 incelendiğinde, çok sayıda ve çeşitli problemlı internet kullanımı tanılama ölçekleri olduğu görülmektedir. Bu ölçekler temelde kontrol listeleri ve testler olarak ikiye ayrılmaktadır. Grohol (1996) ilk problemlı internet kullanımı tanılama ölçütünü tasarlarken, Günüç' de (2009) en son problemlı internet kullanımı tanılama ölçütünü tasarladığı görülmektedir.

2.4. Siber Zorbalık

Son yıllarda teknolojinin hızlı gelişimi sonucu, bilgisayarları ve cep telefonları gibi yeni teknolojiler okullara, öğrencilere kadar ulaştı. Birçok önemli araştırma bilgisayarların öğrenmenin tüm konularına olumlu etkileri olduğunu göstermiştir. Ancak sınıflara giren elektronik iletişim araçları aynı zamanda dikkat çekici sorunları da beraberinde getirmektedir (Li, 2005). Günlük yaşamımız kolaylaştıran internet, cep telefonu, kısa mesaj servisi gibi iletişim araçları, başka inşalara zarar veren araçlar haline gelmiştir (Arıcak, 2009).

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki bu değişim, medyanın da etkisiyle insanların büyük ilgisini çekmekle beraber, hayatımıza yeni sorunlar eklemiştir: Siber zorbalık ve siber mağduriyet (Özbay, 2013). Siber zorbalık, internet veya diğer bilgi

iletişim teknolojilerini kullanarak kötü veya dayanılmaz söylemde bulunma veya sosyalliğın diğerk formlarını kötü şekilde birbirine karıştırmaktır (Willard, 2006).

Siber zorbalık olarak adlandırılan davranışlar; “isimsiz çağrılar, gizli kimlikle gönderilen yararsız (spam) e-postalar, hakaret ve tehdit içeren, bir kişi ya da grubu karalamak için e-posta ya da kısa mesajlar ile yayılan ses, görüntü ve metinler, virüslü e-postalar“ gibi zararlı eylemlerdir (Arıcak, 2009)

Siber zorbalıkla ilgili çeşitli tanımlamalar mevcuttur, araştırmacılar zorbalık tanımını genişleterek daha iyi bir tanım yapmaya çalışmışlardır. Birçok araştırmacının siber zorbalıkla ilgili ortak tanımı; bir birey ya da bir grup tarafında yürütölen, kendini savunamayan bir kurbanı karşı, bilgi ve iletişim araçlarını kullanarak kasıtlı, sürekli, zarar verici ve saldırgan davranışlarda bulunmak şeklindedir (Marees ve Peterman, 2012; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006; Vandebosch ve Van Cleemput, 2008; Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007).

Baker Erdur ve Kavşut (2007)’e göre siber zorbalık, gerçek hayattaki zorbalık davranışlarının, internet, cep telefonu gibi sanal iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmesidir. Bu davranışlar; kişisel şifreleri çalma, başkalarına ait e-posta adreslerine ulaşmaya çalışma, müstehcem mesajlar yollama, kişinin uygunsuz resimleri sosyal paylaşım sitelerinde kullanma gibi eylemleri içerir. Dilmaç (2009)’a göre siber zorbalık, bir birey ya da grubun kasten başka bir birey ya da gruba teknolojik yollarla kaba metin ve/veya görüntüler göndererek kasıtlı ve süre gelen taciz veya tehdidi kolaylaştırmak amacıyla elektronik bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanması” olarak tanımlanmaktadır. Arıcak (2011)’de siber zorbalıkla ilgili daha geniş anlamda, “bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da gruba, özel ya da tüzel bir kişiliğeri karşı yapılan teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verme davranışlarının tümüdür.” şeklinde tanımlamıştır.

Siber zorbalık, zarar verilmek istenen kişilerin tehdit edilmesi, onlara sataşılması, onlarla alay edilmesi ve onların küçük düşürölmesi bakımından yüz yüze gerçekleştirilen geleneksel zorbalıkla benzerlik göstermektedir. Ancak diğerk yandan

sanal ortamda yapılan zorbalığın geleneksel zorbalığa göre daha tehlikeli olduğu ve kötü sonuçlar yarrattığı da açıktır. Geleneksel zorbalıkta, gerek zorbalık yapan kişi, gerekse izleyicilerle, durumdan sadece bir grup insanın haberi olurken; internet üzerinde gerçekleşen sanal zorbalıkta, bir tuşla çok sayıda insana küçük düşürücü şakalar, pornografik fotoğraflar veya kötü içerikli mailler gönderilmesi mümkün olmaktadır. Sosyal paylaşım sitelerindeki lakaplar ve web siteleri, zorbaların, saldırgan davranışlarının takibini zorlaştıran bir maskesinin arkasına saklanmalarına olanak sağlamaktadır. Dahası, yüz yüze herhangi birine incitici şeyleri veya tehdit edici düşünceleri söylemek konusunda tereddüt eden veya çekinen bireyler, siber ortamda bu tür davranışları sergilemeye daha eğilimli olabilmektedir (Özbay, 2013).

Zorbalık davranışlarına yeni bir boyut kazandıran siber zorbalık davranışlarının Elliot'un sınıflamasına göre; doğrudan sözel zorbalık, duygusal zorbalık ve tehdit edici zorbalık ile bağdaştığı söylenebilir. Siber zorbalık davranışında; sözel zorbalık türü olan isim takma, küçük düşürme, hakkında söylenti çıkarma, alay etme, kötü şakalar yapma, biri hakkında kötü bir şeyler yazma, kırıcı notlar bırakma, v.b. durumlar yaşanabilmektedir. Duygusal zorbalık türü olan grup dışında bırakma, özellikle dostça olmayan şekilde davranma, ırkla ilgili aşağılamalar, duygusal işkence, v.b. durumlar yaşanabilmektedir. Tehdit edici zorbalık türü olan parasını, eşyasını veya ödevlerinin bir kopyasını isteme, şantaj yaparak hakkı olmayan bir şeyi isteme, v.b. durumlar yaşanabilmektedir (Manap, 2012). İnternet kişilerin asıl kimliklerini gizleyerek kendilerini farklı tanıtımları için uygun ortamlar sağlamaktadır. Bu nedenle İnternet, çocuklar için saldırganlık, şiddet gibi duygularını rahatça ortaya koyabilecekleri ortamlar olarak algılanabilmektedir. Bir diğer ifadeyle çocuklar bu ortamlarda başkalarına zarar verecek zorbaca hareketlerde bulunabilmektedirler. Siber zorbalık olarak adlandırılan bu davranışlar bir kişiye hakaret etmeyi, kişiler ile ilgili yalanlar ve dedikodular yaymayı ve cinsellik ya da fiziksel görünümü içerebilir. Siber zorbalık ayrıca çocuk ve gençlerin arkadaşlarının kişisel bilgilerini onların izni olmadan yayınlamaları şeklinde de olabilir. Benzer şekilde çocuklar ve gençler cep telefonları, anlık ileti programları, sohbet odaları, e-posta, web siteleri yoluyla arkadaşlarının kişisel bilgi veya fotoğraflarını gönderirken farkında olmadan siber zorbalık yapmış olurlar (Fatih Projesi, Milli Eğitim Bakanlığı, 2014). Siber zorbalık tahammül edilemez

seviyeye ulaştığında gerçek hayata yansıyarak fiziksel zorbalık türü olan saldırma, şiddet v.b. davranışlara dönüşebilmektedir (Manap, 2012).

Siber zorbaca davranışların sürekli olması ve g dengesinde olmaması iki ölçüt olarak kabul edilmektedir (Nocentini vd., 2010). Sosyal medya olanaklarını kullanmadaki beceri, internet veya bilgisayar kullanımı ile ilgili bilgiler konusunda g dengesinde olmaması, bu konularda yetersiz olan kişilerin kendilerini savunamamalarına sebep olmaktadır (Tanrıkulu, 2013).

Elektronik iletişim teknolojileri, gençler ve ergenler için yeni bir zorbalık yöntemi haline gelmiştir. Elektronik zorbalık, siber zorbalık veya evrimii sosyal zalimlik olarak adlandırılan bu davranışlar çeşitli yollarla yapılmaktadır. Bunlar; mail yoluyla zorbalık, anlık mesajlaşmayla, chat odalarında, web siteleri üzerinde, diğital mesaj yoluyla veya cep telefonuna gönderilen resimler aracılığıyla yapılmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007; Marees ve Peterman, 2012).

Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippet (2006), bir zorbalık şekli olan siber zorbalığın son yıllarda daha belirgin hale geldiğini ve gençlerin bilgisayarlar ve cep telefonları gibi elektronik cihazları daha çok kullandıklarını tespit etmişlerdir. Siber zorbalık yöntemlerini yedi kategoriye ayırmışlardır. Bunlar;

- Mesaj zorbalığı,
- Resim ve video zorbalığı (cep telefonu kameraları aracılığıyla),
- Telefon ağrıları zorbalığı (cep telefonu aracılığıyla),
- E-mail zorbalığı,
- Chat odaları zorbalığı,
- Anlık mesajlaşma yoluyla zorbalık,
- Websiteler aracılığıyla zorbalık.

Gençlerin ya da zorbalık yapmak isteyenlerin bu yöntemlerden bir tanesi yapması onu siber zorba olarak tanımlamaya yeterlidir. Siber zorbalığın okullarda artan bir sorun haline geldiği görülmektedir. Örneğin okullarda öğrencilerin elektronik iletişim cihazları aracılığıyla diğer öğrencilere zorbalık uygulamalarıdır (Li, 2005). Bazı

öğrenciler siber zorbalıkları, okulda iken cep telefonlarını ya da okulun internet sistemini kullanarak yaptıkları görülmüştür. Öğrenciler zararlı içerikler göndermek için sıklıkla güvenlik duvarlarını aşmayı başaramışlardır. Öğrencilerin siber zorbalık davranışlarının en çok gösterdikleri alanların okullar ve evlerinde olduğu saptanmıştır. Bugün “tamamen kablolu” çocuklar ve gençler için elektronik haberleşme maalesef alay, taciz ve kötöleme için kullanılan yeni araç haline gelmiştir (Willard, 2007).

Bu teknolojiler kontrol dışı kullanıldığında, özellikle çocukların ve gençlerin gelişimleri üzerinde bazı olumsuz etkilere neden olabilmektedirler. Bu olumsuz etkilerin tespit edilmesi, engellenmesi ve ortadan kaldırılması çocuklar ve gençler açısından olduğu kadar toplum sağlığı açısından da büyük önem arz etmektedir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010). Günümüzde her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yenilikler hızla devam etmekte ve bu yeniliklerin en yaygın görünümü de teknolojinin eğitimde kullanımıyla ilgili olmaktadır. Öğrenciler için teknolojinin hayatlarındaki yeri sadece eğitimle sınırlı kalmamaktadır. Teknolojik olanaklar akademik bilgiye çabuk ve kolay şekilde ulaşmayı sağladığı gibi sosyal ilişkileri de etkilemektedir (Tanrıku, Kınay ve Arıcak, 2013).

Özellikle gençler ve üniversite öğrencileri arasında en yaygın iletişim araçları olarak günümüzde karşımıza çıkan ve yaşamın vazgeçilmezi olan “internet ve çevrimiçi teknolojileri” her geçen gün daha çok artmakta ve daha geniş kitlelere hitap etmeye devam etmektedir. İnternetin eğitim-öğretim başta olmak üzere pek çok alanda sağladığı yararlar tartışılmazdır. Ancak bunun yanı sıra teknolojinin kötüye kullanılmasından kaynaklanan sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Siber zorbalık; zararlı şeyleri göndererek ya da yayınlarak zorbalık yapma, interneti ya da diğer dijital teknolojileri kullanarak sosyal saldırganlığı çekici hale getirme, okul yönetiminin çözmeye hazır olması gereken bir husustur (Willard, 2007).

2.4.1. Siber zorbalığın görülme biçimleri

Siber zorbalığın içerdiği davranışlar Willard (2006) tarafından şu şekilde belirlenmiştir; “kızdırmak, rahatsız etmek, kötölemek, taklit etmek, dışlamak,

kandırmak ve takipçi tacizlik” olmak üzere yedi adet davranış türünden bahsedilmiştir.

- Kızdırma (Online Kavga): Kızgın, kabaca mesajlar gönderme,
- Rahatsız etme: Sürekli olarak can sıkıcı mesajlar gönderme,
- Takipçi tacizlik (Siber Taciz): Tekrar eder nitelikte taciz, zararlı, tehdit içeren veya korku vermeye yönelik cep telefonu veya internet aracılığı ile mesaj, e-mail gönderme,
- Kötüleme: Gerçeğe aykırı bir şekilde veya ilişkileri bozmak üzere mail gönderme,
- Taklit Etme: Kişiyi kötü duruma düşürmek, utandırmak, itibarını zedelemek için onun yerini geçmek, onu taklit etmek veya bilgilerini kullanarak mesajlar gönderme, forumlarda ya da sosyal paylaşım sitelerinde yorumlar yapma,
- Kandırma: Birini kandırarak kişisel bilgilerini ele geçirme ve sosyal mühendislik yapma,
- Dışlama: Bilerek çevrimiçi bir gruptan atma veya iletişim kurmasını engelleme, dışlama gibi davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir. Ayrıca Nocentini vd. (2010)’de siber zorbalık davranışlarını aşağıdaki şekilde sınıflandırmışlardır;

Nocentini vd. (2010) siber zorbalık davranışlarını;

- Yazılı ve sözlü davranışlar (telefon çağrıları, mesajlaşma, e-mail, anlık mesajlaşma, chat odaları, blog siteler, sosyal paylaşım siteleri ve web sayfaları),
- Görsel davranışlar (internet ya da cep telefonu kullanarak resim ya da video paylaşma, gönderme),
- Dışlama (bilerek kişiyi çevrimiçi bir gruptan dışlama),
- Taklit etme (kişisel bilgileri çalmak veya ifşa etmek, başka birinin ismini ve hesabını kullanmak) olarak sınıflandırmıştır. Bu davranışlar en sık görülen siber zorbalık davranış biçimleridir.

Ayrıca diğer bir sınıflama çeşidini ise Arıçak (2011) yapmıştır. Arıçak (2011)’de iki çeşit siber zorbalıktan bahsetmiştir. Bunlar; ilki olayın daha çok teknik yönünü içeren elektronik zorbalık (electronic bullying), diğeri ise olayın daha çok

psikolojik yönünü içeren elektronik iletişim (e-iletişim) zorbalığıdır (e-communication bullying). Elektronik zorbalık kişilerin şifrelerini ele geçirmek, web sitelerini hekleme, spam içeren mailler göndermek ya da bulaşıcı mailler göndermek gibi teknik olayları içerir. Elektronik zorbalık, bireysel yapılabileceği gibi birçok kişi tarafından organize bir şekilde aynı anda da yapılabilir. Ddos yani “Distributed Denial of Service (Dağıtık Hizmet Engelleme)” denilen bu tür saldırıların hedefi sistemi kullanılamaz hale getirmektir. Bu tür saldırılar kişilerin sahip olduğu web sitelerine yapılabildiği gibi büyük kurum ya da devletlere ait yazılım ya da sitelere de yapılmaktadır. Bu saldırılar donanım ve yazılımlara direk olarak etkiye bulunurken, dolaylı olarak kişilerin duygularına da etki etmektedir. E-iletişim zorbalığı ise bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kişileri sürekli rahatsız etme (cyber-stalking), kişilerle alay etme, isim takma, dedikodu yayma, internet üzerinden kişiye hakaret etme ya da kişinin rızası olmadan fotoğraflarını yayınlama gibi ilişkisel saldırı davranışlarını içerir. Bu da direk olarak duyguları etkilemektedir. Siber zorbalık, ‘akran tacizinin elektronik bir formudur’. Öyleki bu davranış formları hızla yaygınlaşan bir biçimde okulun sınırlarını aşmış çocukların evdeki odalarına kadar girmiştir.

Siber zorbalığın azaltılması, gençlerin siber zorbalık kavramını tanımaları, başa çıkma becerilerini kazanmaları ve teknolojiyi daha sağlıklı kullanabilmeleri açısından siber zorbalık konusunda yapılacak araştırmalar önem kazanmaktadır. Son zamanlarda gelişen teknolojiyle birlikte mobil iletişim araçlarının yaygınlaşması ve Web 2.0 teknolojilerinin de getirdiği sosyal paylaşımların kolaylığı, insanları kişisel bilgilerini paylaşma eğilimine götürmektedir. Özellikle ergenler arasında hızla yayılan sosyal ağları kullanma ve kişisel bilgileri kontrolsüz olarak yayma davranışı, ergenlerin bu konudaki olumsuz davranışlarını artırmaktadır (Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu, 2012).

Siber zorbalık davranışı sergileme ihtiyacı duyan kişiler için sanal ortam koşullarının gerçek hayata göre daha uygun olduğu söylenebilir. Çünkü kişi gerçek yaşamda suçlu durumuna düşebilecek ya da fiziksel etkilenebilecekken sanal ortamda kimliğini gizleyerek başkalarını taciz edebilmektedir.

Teknolojik gelişmelerin kullanım yaygınlığı, özellikle de internet kullanımının günlük yaşama etkisinin artması, çocuk ve ergenlerin internet üzerinden bilgi paylaşımı ve internetin sosyal platform olarak kullanılabilmesi açısından önemlidir. İnternet erişiminin kolay ve yaygın hale gelmesi (internet kafeler, kablosuz ağ bağlantısı, okullardan internete bağlanabilme, mobil cihazlar aracılığıyla internet erişimi, ekonomik internet paketleri v.s...) sosyo-ekonomik düzey gözetmeksizin çocuk ve ergenlerin internete rahat bir şekilde erişebilmesine olanak sağlamıştır (Manap, 2012). Bu da siber zorbalıkla her an karşı karşıya kalınabileceğini ya da siber zorba olabileceğini göstermektedir. Hangisi olunacağı kişinin sahip olduğu kişilikle ilgili olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda interneti zorbalık aracı gören kişilerin kişilik özelliklerinin incelenmesi gerekir. Geleneksel zorbalık mağdurlarının, mağdur olmayanlara kıyasla daha az veya tutarsız özgüvene sahip oldukları büyük ölçüde kabul görmekte ve desteklenmekle birlikte siber zorbalık ve kendine güven arasındaki ilişkinin henüz yeterince irdelenmediği görülmektedir (Özbay, 2013).

2.4.2. Siber zorbalığın yaygınlığı

Dünyada yaşanan siber zorbalık olaylarına ilişkin yapılan haberlerde siber zorbalığın yaygınlaştığını, bu konunun araştırmacıların dikkatini çektiği ve siber zorbalık sonucu yaşanan mağduriyetlerin sayısı her geçen yıl arttığı görülmektedir (Dilmaç, 2009). Türkiye ve hatta pekçok Avrupa ülkesi için yeni bir konu olan siber zorbalık, özellikle son beş yıldır ABD ve Kanada'da eğitim bilimcileri ve psikologlar başta olmak üzere diğer uzmanlar tarafından araştırılan ve tartışılan bir konudur (Arıcak, 2011). Peker, Eroğlu ve Ada (2012) yaptığı çalışmada Türkiye'de yapılan çalışmaların sonucunda öğrenciler arasında siber zorbalık ve mağduriyetin yaygın bir sorun olduğu vurgulamaktadır.

Aslında sorun teknoloji değil, onun nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Günümüzde bir milyardan fazla insan sosyal ilişki kurmak amaçlı olarak sosyal paylaşım sitelerini kullanmakta ve bunların büyük bir kısmı da özellikle gençlerin üye olduğu popüler web

siteleri olmaktadır. Bugün Kuzey Amerika'daki gençlerin büyük bir yüzdesi sosyal ağ (network) oluşturmak amaçlı olarak MySpace.com, Xanga.com, Facebook.com ve Twitter.com gibi popüler web sitelerini kullanmaktadır. Bu da doğal olarak siber zorbalığı okulların dışına taşımıştır. Sanal ortamda yaşayan tüm kişileri etkilemeye başladığı gibi her an zorbalığa da maruz bırakabilecek bir düzeye gelmiştir. Arıcak (2011)'in aktardığına göre ABD'de siber zorbalık, eğitimcilerin tahmin ettiğinden çok daha yaygın bir problem haline gelmiştir. Hatta 6-12. sınıf arası gençlerin %20 ile %40'ının en az bir sefer siber zorbalık mağduru olduğunu göstermiştir. Bu durum bazı çocukların akademik başarısızlığına, okulu bırakmasına ve daha da kötüsü intihara teşebbüs etmesine bile neden olmaktadır. Vermont'da 13 yaşındaki bir çocuk sınıf arkadaşları tarafından aylarca siber zorbalığa maruz kaldıktan sonra kendini asarak intihar etmiştir. Bu siber alem (cyberspace) eğilimi ABD'de eğitim-öğretim için ciddi bir sorun haline gelmektedir.

2007 yılında gerçekleştirilen bir panelde 13-17 yaş arasındaki gençlerin %43'u bir önceki yıl "diğer kişiyi incitmek ya da utandırmak amacıyla yazı ya da görüntülerin gönderilmesi için internet, cep telefonu ve diğer teknolojilerin kullanımı" olarak tanımlanan siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Hinduja ve Patchin erkeklerin %32'sinden fazlasının ve kızların %36'sından fazlasının siber zorbalık mağduru olduğunu tespit etmiştir (Dilmaç, 2009). Arıcak vd. (2008) öğrencilerin %36,1'inin siber mağduru olduğunu, Smith vd. (2008) öğrencilerin çoğunun arkadaşlarının %67 ile %100'unun siber mağduru olduklarına inandıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde 2011 yılı içinde Türkiye'de üniversite öğrencisi bir genç kız kendi adına açılan ve hakkında yanlış bilgiler aktarılan sahte Facebook hesabı nedeniyle intihara teşebbüs etmiş ve bitkisel hayata girmiştir. Bu da olayın önemini gösteren bir durumdur (Arıcak, 2011). Zorbalık mağdurları genellikle depresyon, yalnızlık, kendine güven eksikliği, okul fobisi ve sosyal kaygı gibi çeşitli psikolojik sorunları benimsediği görülmektedir. Çoğunlukla şiddet ve şiddet kullanımına karşı olumsuz tutum sergilerler. Zorbalığın depresyon, duygusal yıkıcılık, kendine güven eksikliği ve akademik başarısızlık gibi gençler arasında görülen önemli sağlık ve psikolojik sorunlar ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Dilmaç, 2009)

Siber zorbalık, günümüzde yaygın olarak görülmesinin pek çok sebebi bulunduğu gibi cep telefonları ve kişisel bilgisayarlar, kötü amaçlı kişiler için başkalarını taciz etmek gibi pekçok avantajlar sunmaktadır. Siber zorbanın kimliğini kolaylıkla gizleyebilmesi ise en başta gelen avantajlardan biridir. Çünkü bu teknolojik araçlar, düşük maliyet ve yaygın kullanım ağına sahiptirler. Öyleki ilköğretim öğrencilerinin bile cep telefonu bulunmaktadır. Arıcak'ın (2011) aktardığına göre Forrester Research'ün yapmış olduğu araştırma sonuçlarında, Avrupada'ki 12-15 yaş arası gençlerin %75'inin en az bir cep telefonu bulunmaktadır ve cep telefonu kullanma yaşı gittikçe düşmektedir. Sabah-TNS Piar'ın araştırması'na göre de Türkiye'deki 15-22 yaş arası gençlerin %93.5'i cep telefonu kullanmaktadır. Türkiye'de Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir araştırmada, 16-24 yaş arası nüfusun (10,821,658) %65.5'inin bilgisayar kullanıcısı olduğu, %54.2'sinin ise internet kullanıcısı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar teknolojik olarak gelişmiş ülkelerde olduğu kadar Türkiye'de de cep telefonu ve internetin yaygın kullanımını gösteren bir bulgudur.

2.5. Problemlı İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışları İlişkisi

Ülkemizde son yıllarda görülüyor ki bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımı gençler arasında çok fazla yaygın olmaya başlamıştır. Bununla birlikte de hem siber mağduru olma hem de siber zorba davranışlarda bulunma oranının da arttığı görülmektedir. Siber zorba davranışlarda bulunan ergenlerin en önemli ortak özelliğı internetin ya da daha geniş anlamda bilgi iletişim araçlarının problemlı kullanmasıdır. Bu sonuç bize problemlı internet kullanımı ile siber zorbalık davranışları arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelere karşın siber zorbalık, hem zorbaları hem de mağdurları sosyal, psikolojik ve akademik açıdan olumsuz yönden etkilemektedir. Bu yüzden siber zorbalığın önlenmesi önemli hale gelmiştir. Siber zorbalığın önlenmesi ancak siber zorbalığa yol açan etmenlerin neler olduğunun belirlenmesiyle mümkündür. Bu etmenlerin bazılarının bireyde oluşan şiddete yönelik

tutumlar, ebeveynleri ile duygusal bağ kurmada ki eksiklik ve riskli internet davranışları olarak sıralanmaktadır. Belirtildiği gibi riskli internet davranışları siber zorbalığı ve siber mağduriyeti yordamaktadır. Burada vurgulanması gereken önemli noktalardan birisi riskli internet davranışlarının siber zorbalığın yanında yüz yüze gerçekleştirilen zorbalığa da yol açabileceğidir. Sonuç olarak bireylerin gösterdiği riskli internet davranışlarının belirlenmesi hem siber zorbalığın hem de yüz yüze gerçekleştirilen zorbalığın daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır (Eroğlu, 2011).

Problemli internet davranışlarının siber zorbalık davranışlarını yordayan önemli değişkenlerden biri olduğunu Erdur-Baker (2010)'da yaptığı çalışmada tespit etmiştir. Bu çalışmada çevrimiçi siteler üzerinde başkalarıyla tanışma, yüz yüze buluşmayı isteme, yüz yüze buluşma tekliflerini kabul etme ve kişisel bilgilerini paylaşma gibi problemli internet davranışlarının siber zorba ve siber mağdur olmayı önemli bir ölçüde yordadığı bulunmuştur. Erdur-Baker ve Tanrıku (2010) tarafından yapılan araştırmada da üniversite öğrencilerinin çok sık gösterdiği problemli internet davranışlarının; online sitelerde tanışılan biriyle yüz yüze buluşmak, uygun olmayan (pornografi gibi) sitelere girmek ve sosyal paylaşım siteleri gibi sanal ortamlarda kişisel bilgilerini rahatlıkla başkalarıyla paylaşmak gibi olduğu görülmektedir. Bu araştırmalarda da görülüyor ki problemli internet davranışları, siber zorbalık davranışlarını yordayan önemli bir değişken olarak ortaya çıkmıştır.

Türkoğlu (2013) çalışmasında siber zorbalık davranışları ile problemli internet kullanımını ilişkili bulmuşlardır. Benzer biçimde Jung vd. (2014), siber zorbalığın artan problemli internet kullanımıyla açıkça bir ilgisi olduğunu belirtmişlerdir. Kurallara uymama ve saldırgan davranışların siber zorbalık davranışlarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

2.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar

2.6.1. Yurtdışında yapılan araştırmalar

Jung vd. (2014) çalışmasında, siber zorbalık davranışları ile problemli internet kullanımı arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi ve siber mağdurları, zorbaları ile siber

zorbalığa karışmamış gençler arasında psikopatolojik belirtileri karşılaştırmıştır. Kore’de yaşları 11-14 arasında olan 4531 kişiye yapılan çalışmada; gençlerin %9,7’sinin siber zorbalık davranışlarında bulunduğu, %3,3’ünün sadece mağdur olduğunu, %3,4’ünün sadece fail olduğunu ve %3’ünün hem mağdur hem fail olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada siber zorbalık davranışları problemlili internet kullanımının yanı sıra çeşitli psikopatolojik semptomlar ile ilişkili bulunmuştur.

Gamez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete (2013), siber zorbalık mağduru olma ile ergenlik döneminde çok sık karşılaşılan üç sorunu (depresif belirtileri, madde kullanımı ve problemlili internet kullanımı) zamansal ve ilişkisel olarak analiz etmek amacıyla, yaş ortalamasının 15,2 olduğu, ergenlik döneminde olan 845 kişi üzerinde çalışılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre; ergenlerin %24,1’ ininsiber zorbalık davranışlarından sadece biriyle karşılaştıklarını, %15,9’ unun siber zorbalık davranışlarından ikisiyle karşılaştıklarını, %8’ inin siber zorbalık davranışlarından üçüyle karşılaştıklarını ve %4,7’ sinin ise dört ve daha fazla siber zorbalık davranışıyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca siber zorbalık mağduru olan ergenlerin, depresif belirtileri ile problemlili internet kullanımlarının artma olasılığının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.

Ybarra, Boyd, Korchmaros ve Oppenheim (2012) tarafından siber zorbalık dâhil olmak üzere zorbalık hakkında bilimsel veriler ve ölçümleri konusunda, yaşları 6 ile 17 arasında olan 1200 genç üzerinde yapılan çalışmada, katılımcıların %25’i en az ayda bir siber zorbalık yaptığı, bunların %10’unun çevrimiçi iken, %7’si telefon çağrıları ile ve %8’i mesajla zorbalık yaptığı tespit edilmiştir.

Popovic-Citic, Djuric ve Cvetkovic (2011) tarafından Belgrad’da beş devlet okulunda öğrenim gören 387 ortaokul öğrencisi üzerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet üzerine bir çalışma yapılmış, araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin çoğu günlük olarak internet kullandıklarını ve hemen hemen tamamının kişisel cep telefonu olduğunu tespit etmişlerdir. Öğrencilerin %10’u 11 ile 15 yaşları arasında olup, çevrimiçi siber zorbalık yaptıkları, %20’si ise siber zorbalık mağdurlu oldukları görülmüştür. Öğrencilerin en yaygın kullandıkları siber türleri; aşışılama ve taciz

olduğu görülmektedir. Siber zorbalıkta cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Erkekler hem siber zorba olma hem de siber mağduru olma anlamında kız öğrencilerinden daha yüksek oranlara sahip oldukları saptanmıştır.

Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, (2010), tarafından İspanya’da yaşları 12–17 arasında değişen 1431 (726 kız, 682 erkek) katılımcıya yönelik yapılan bir çalışmada, ergenlerin %44,1’inin en az bir defa siber zorbalık yaptıklarını, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulundukları saptanmıştır.

Slonje ve Smith, (2008) tarafından ergenlik döneminde olan, yaşları 12–20 arasında 360 kişiye İsveç okullarında siber zorbalığın yaygınlığını tespit etmek için yapılan araştırmada, cinsiyet değişkeni açısından farklılığın az olduğu saptanmıştır. Ayrıca siber mağdurların genellikle siber zorbalık davranışları kendi arkadaşlarına anlattıklarını veya hiç kimseye bahsetmemeyi tercih ettiklerini, yetişkinlerin ise siber zorbalıktan haberdar olmadıklarını ve çocukların ne hissettiklerini bilmediklerini tespit etmiştir.

Kowalski ve Limber (2007), ortaokul öğrencilerinin siber zorbalıktaki yaygınlığını incelemek amacıyla, Amerika’da 6., 7. ve 8. sınıflarda okuyan 3.767 (1915 kız, 1852 erkek) öğrenci üzerinde bir çalışma yapmıştır. Araştırma bulgularına göre; %11’i son birkaç ay içinde sanal kurban, %7’si hem sanal zorba hemde sanal zorba, %4’ünün ise son birkaç ay içinde sanal zorbalık yaptıklarını tespit etmiştir. Sanal zorbalıkta genellikle mesajlar, chat odaları ve mail aracılık ettiği görülmüştür. Siber kurbanların yarısına yakınının da kim tarafından siber zorbalığa maruz kaldığını bilmediklerini tespit etmiştir.

Li (2007), siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili yaptığı incelemeyi iki ülkede (Kanada, Çin) uygulamıştır. Kanada’da 264 (130 erkek, 134 kız) ortaokul öğrencisine, Çin’de ise 197 (107 erkek, 90 kız) ortaokul öğrencisine kendi tasarlamış olduğu, siber zorbalıkla ilgili deneyimlerinin sorgulandığı anket uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda; öğrencilerin %29’unun siber kurbanı olduğunu ve %18’inin

siber zorba olduklarını saptamıştır. Öğrencilerin yarısından fazlasında siber zorbalığa maruz kaldığının farkında olduğunu, siber kurbanlarının yarısından fazlasının ise kim tarafından siber zorbalığa maruz kaldıklarını bilmediklerini tespit etmiştir. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin öğrencilerin akademik başarısını etkilemediğini belirtmiştir. Cinsiyetin siber zorbalık için önemli bir belirleyici olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett (2006), siber zorbalık formları, farkındalılık, etki ve cinsiyet ile yaşın siber zorbalıkla ilişkini incelemek için yaptıkları çalışmada; 11-16 yaşları arasında Londra'da 14 farklı okulda öğrenim gören 92 öğrenciye anket uygulamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre; öğrencilerin %22'si en az bir kere siber mağduru olduğu, %6,6'sı ise son birkaç ay içinde sıklıkla siber zorbalık yaşadıkları bulunmuştur. Siber zorbalıkla yaş arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Kızların erkeklere göre daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları saptanmıştır. Öğrencilerin %46'sı zorbalığın fotoğraf ve video klipleriyle yapıldığının, %37'si telefon çağrılarıyla ve %29'nun mesajlarla yapıldığının farkında olduğu görülmüştür.

Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor (2006), 1500 internet kullanıcı arasından, yaşları 10-17 arasında olan, önceki 6 ay boyunca en az ayda bir kez internete girmiş ergenlerle yaptıkları araştırma sonucunda; internet kullanan ergenlerin %9'unun sanal zorbalık yapmak istediklerini, %32'sinin ise üç defadan fazla zorbalığa uğradıklarını, %45'nin zorbalığa uğramadan önce haberdar olduğunu, siber zorbaların %50'sinin erkek olduğunu, kullanıcıların %50'sinin bir kereden fazla zorbalığa uğradığını tespit etmişlerdir.

Patchin ve Hinduja (2006) 18 yaşından küçük 384 ergenden oluşan bir çalışma grubuyla yaptığı incelemede; gençlerin %11'i çevrimiçi iken zorbalık yaptıklarını, %29'undan fazlasının çevrimiçi iken siber mağduru olduğunu ve %47'sinden fazlası ise çevrimiçi iken zorbalığa tanıklık ettiklerini belirtmişlerdir. Siber zorbalığın sohbet odalarında daha sık ratlandığı, daha sonra bilgisayar üzerinde mesajlaşma ve mailin takip ettiğini belirtmişlerdir.

Li (2005)'de siber zorbalıkta ergenlerin doğası ve kapsamını incelemek üzere kentsel şehirlerde yaşayan ve yedinci sınıfta öğrenim gören 177 öğrenci üzerinde çalışma yapmıştır. Çalışmanın sonucuna göre; öğrencilerin %54'ü geleneksel zorbalık kurbanı oldukları ve bunların dörtte birinin de siber zorbalık kurbanı olduklarını tespit etmiştir. Genellikle üç öğrenciden biri diğerlerine geleneksel zorbalık uyguladıkları ve bunların %15'i elektronik iletişim araçlarını kullandıklarını saptamıştır. Siber kurbanların %60'ının bayan olduğu, siber zorbaların ise %52'sinin erkek olduğu bulunmuştur.

2.6.2. Yurtiçinde yapılan araştırmalar

Türkoğlu (2013), yaptığı araştırmada ergenlerin problemli internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmasında 2011-2012 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Avrupa yakasında, sosyo-ekonomik düzeyi farklı iki ilçeden rastgele seçilmiş liselerde eğitim gören 233'ü (%43,1) erkek, 307'si (%56,9) kız olmak üzere toplam 540 öğrenci üzerinde çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; internet bağımlılığı ile siber zorbalık tutumu arasındaki ilişkiyi pozitif yönde ve anlamlı ilişki olarak bulmuştur. Öğrencilerin problemli internet kullanımları ile cinsiyet, sınıf seviyesi, kendine ait bilgisayara sahip olma, günlük internet kullanım süresi değişkenleri arasında anlamlı farklılığın olduğu ancak yaş, okul türü, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi, kendine ait odaya sahip olma, evde bilgisayara sahip olma ve interneti kullanmaya başlama değişkenleri ile anlamlı bir farklılığın olmadığını tespit etmiştir. Ayrıca öğrencilerin siber zorbalık eğilimleri ile cinsiyet, baba eğitim durumu, aile gelir düzeyi, kendine ait bilgisayara sahip olma, interneti kullanım geçmişi ve günlük internet kullanım süresi arasında anlamlı farklılıklar olduğunu ancak yaş, okul türü, sınıf seviyesi, anne eğitim durumu, kendine ait odaya sahip olma, evde bilgisayara sahip olma değişkenleri arasında anlamlı farklılık bulunmadığını belirtmiştir.

Çalışgan (2013), ilköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalık durumlarının incelenmesi amacıyla, 2011-2012 öğretim yılında İstanbul'un Arnavutköy

ilçesindeki 14 ilköğretim okulundaki 632 sekizinci sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre; sadece bir öğrenci internet bağımlısı (%0,2) olarak saptanmış, %3,5'i sınırlı belirti gösterirken, %96,4'ü herhangi bir bağımlılık belirtisi göstermemişlerdir. İlköğretim öğrencilerinin %20,3'ünün hayatlarında en az bir kez; %8,2'sinin ise son bir ay içinde en az bir kez siber zorba kurbanı oldukları belirlenmiştir.

Peker (2013), problemli internet kullanımı ve siber zorbalık sorunu yaşayan ergenlere yönelik insani değerler yönelimli psiko-eğitim programı geliştirip etkililiğini incelemek amacıyla, lisede öğrenim gören 9. ve 10. sınıf öğrencileri arasından yansız olarak seçilmiş 24 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma bulgularına göre; insani değerler yönelimli psiko-eğitim programının, araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturan problemli internet kullanımı ve siber zorbalık üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu ayrıca insani değerler yönelimli psiko-eğitim programının uygulandığı deney grubundaki katılımcıların problemli internet kullanım ve siber zorbalık düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır.

Akbaba ve Eroğlu (2013), ilköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcılarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada 231 öğrenciye "Siber Mağdur-Zorba Ölçeği" uygulanmıştır. Araştırma bulgularına göre anne ve babanın eğitim düzeyi, çocukların anne ve babalarının internet becerisine ilişkin algısı ve ebeveyn denetiminin siber zorbalığı yordadığı görülmüştür. Siber mağduriyeti ise yalnızca cinsiyet yordamıştır.

Bayram ve Saylı (2013), üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışlarının ne ölçüde var olduğunu tespit etmek amacıyla 612 üniversite öğrencisinden oluşan bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada katılımcıların %30, 6'sı en az bir kez tehdit veya küçük düşürülmek amacıyla siber zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıktığı görülmüştür. En fazla uygulanan siber zorbalığa e-posta olduğu, bunu sohbet odaları/mesaj panoları, yorumlar/sosyal paylaşım sitelerindeki faaliyetler olarak elde edilmiştir. Çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalığı uyguladıkları ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca kız öğrencilerin siber zorbalığa maruz

kaldıkları sonucu elde edilmiştir. Sanal taciz mağdurları en fazla taciz edenlerden uzak durduğunu belirtmiş, daha sonra online metaryalleri engellediklerini ve saldırı içerikli materyalleri sildiklerini belirtmişlerdir.

Kınay (2012) gençler ve çocuklarda oldukça sık karşılaşılan bilgi güvenliği ile alakalı davranışları tespit etmek, bilgi güvenliği konusuna dikkat çekmek ve siber zorbalık duyarlılığının bilgi güvenliği ile ilişkisini incelemek amacıyla, İstanbul ilinde ortaöğretim okullarında okuyan 180’i erkek, 188’i bayan olan toplam 368 öğrenci üzerinde çalışılmıştır. Araştırma sonucuna göre; erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre bilgisayar ve internet kullanımında daha fazla riskli davranış gösterdiği aynı zamanda daha korumacı davrandığı ve erkek öğrencilerin bayan öğrencilere göre daha çok suça maruz kaldığını ve tehlike algılarının da daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkta ise bayan öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha duyarlı olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin yaşları arttıkça riskli davranış puanlarının arttığı da ortaya çıkmıştır.

Ekşi (2012)’de “narsist kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığa ne düzeyde yordadığı” konulu çalışmasıyla, İstanbul ilinde 311’i erkek 169’u kız olmak üzere toplam 508 öğrenci üzerinde çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre narsisizmin siber zorbalık üzerinde dolaylı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Gezgin ve Çuhadar (2012), Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılık düzeylerini belirlemek ve çeşitli değişkenlere göre incelemek için yaptıkları çalışmada 162 öğrenciye “Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği” ni uygulamışlardır. Araştırmanın bulgularına göre bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi öğrencilerinin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek olduğu ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılık ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre kız öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları erkek öğrencilere göre daha yüksektir.

Yaman ve Peker (2012) tarafından ortaöğretimde öğrenim gören on dört öğrenciyle “ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin

algıları” konulu nitel bir çalışma yapmışlardır. Araştırmada öğrencilerin siber dilsel zorbalık, kimliği gizleme ve siber sahtecilik boyutlarında siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Ayrıca intikam alma, arkadaş ortamı ve can sıkıntısı gibi nedenlerin siber zorbalığa teşvik ettiği saptanmıştır. Siber zorbaca davranışlarının artmasını ve sürekli olmasını sağlayan nedenler; kendilerini iyi hissetmek, arkadaşlık ilişkilerini geliştirme ve zamanı keyifli geçirme isteğinden oldukları saptanmıştır. Siber mağduru olma durumunda ise; öfke, üzüntü ve intikam duyguları yaşadıkları görülmüştür.

Eroğlu (2011), riskli internet davranışları, içsel ve dışsal koşullu öz-değer alanlarının siber zorbalık/mağduriyet üzerindeki etkisini incelemek amacıyla, Sakarya üniversitesinde eğitim gören 360 bayan ve 145 erkek öğrenci olmak üzere toplam 505 öğrenci üzerinde çalışma yapılmıştır. Bulgular; riskli internet davranışları ve dışsal öz-değer alanları siber zorbalığı/mağduriyeti pozitif, içsel öz-değer alanları ise negatif yönde yordadığını ayrıca siber zorbalık ve mağduriyetin yalnızca cinsiyete göre farklılaştığını, ancak yaşa ve ailenin aylık gelirine göre ise farklılaşmadığını ortaya koymuştur.

Özdemir ve Akar (2011), Ankara ve İstanbul illerinde yer alan üç liseden rastal olarak seçilen 336 lise öğrencileri arasında siber zorbalığın yaşanma sıklığını, siber zorbalığın gerçekleştiği ortamların nerde olduğunu ve siber zorbalığı etkileyen “cinsiyet, yaş, sınıf ve günlük internet kullanma” gibi durumları tespit etmek için “Siber Zorbalık ve İnternet Saldırganlığını Tarama Ölçeği”ni kullanarak bir çalışma yapmışlardır. Çalışmalarının sonucunda; katılımcıların %14’nün son bir ayda siber zorbalığa maruz kaldığı, %10’unun ise siber zorbalık davranışında bulundukları görülmüştür. Diğer yandan siber zorbalığın en sık yaşandığı siber ortamların başında internette yer alan sosyal paylaşım siteleri ve cep telefonları olduğu görülmüştür. Ayrıca cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi gibi değişkenlerin siber zorbalığı etkilemediği ancak günlük internet kullanım süresi 5 saati aşan öğrencilerin diğerlerine göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları tespit edilmiştir.

Erdur-Baker (2010) tarafından 123 kız, 151 erkek katılımcı olmak üzere toplamda 276 kişi üzerinde bir çalışma yapılmıştır. Yaşları 14 ile 18 arasında olan

ergenler üzerinde yapılan araştırma sonucu, ergenlerin %32'sinin hem geleneksel hem de siber zorbalık mağduru olduğu, %26'sının ise hem geleneksel zorbalıkta hem de siber zorbalıkta zorba oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca iki zorbalık türünde de erkeklerin kızlara göre daha çok zorba ve kurban oldukları belirlenmiştir. Cinsiyete göre geleneksel ve siber zorbalık arasındaki ilişkiye bakılmış ve erkeklerde anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Arıcak (2009), psikolojik değişkenler ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla yaptığı çalışmanın sonucunda 695 öğrenciden %19,7'sinin en az bir kez siber zorbalık yaptığını, %54,4'ünün ise hayatlarında en az bir kez siber zorbalık kurbanı olduklarını tespit etmiştir. Katılımcıların yaklaşık yarısı internet üzerinden yada cep telefonu üzerinden en az bir kez kimliklerini gizlediklerini belirtmişlerdir. Bunun sonucunda kimlik gizleme ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Erkeklerin kadınlara göre daha fazla siber zorbalık davranışı sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca erkekler gelecekteki olası siber zorbalık davranışlarına daha yatkın oldukları görülmüştür. Ayrıca çalışmada düşmanca duygular ve psikotik belirtilerin siber zorbalığı önemli ölçüde etkilediği belirlenmiştir.

Dilmaç (2009), 666 lisans öğrencisi üzerinde psikolojik ihtiyaçlar ile sanal zorbalık arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılan çalışmada, katılımcıların %22,5'i en az bir kere sanal zorbalık yaptıklarını belirtirken %55,3'u ise hayatlarında en az bir kere sanal zorbalığa maruz kaldıklarını ifade etmiştir. Erkekler kızlara oranla daha çok sanal zorbalık olayına değindiği görülmektedir. Çalışmasında saldırganlık ve ilgi görmenin sanal zorbalığı olumlu olarak yordadığına işaret etmektedir. Duyguları anlama ile sanal zorbalık arasında negatif yönde bir ilişki tespit edilmiş olup, Sebat ve yakınlık sanal zorbalığa maruz kalma durumunu negatif olarak yordamaktadır. Yalnızca değişim ihtiyacı ile sanal zorbalığa maruz kalma arasında zayıf fakat olumlu bir ilişki bulunduğu görülmüştür.

Erdur-Baker ve Kavşut (2007), lise öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerini, internet ve cep telefonu kullanma sıklıklarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada

228 lise öğrencisine anket uygulayarak veri toplamışlardır. Çalışmanın sonunda siber zorbalığın ülkemizde de yaşandığını, erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulundukları görülmüştür. Ayrıca internet temelli iletişim kaynaklarının kullanımı ile siber zorba ya da kurban olma arasında pozitif yönde ilişki bulunulmuş ancak okul türü, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, yaş ve sınıf düzeyi gibi değişkenlerin siber zorba/kurban olma durumu ile ilişkisi olmadığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda internet teknolojilerini sık kullanan ergenlik dönemindeki öğrencilerin %28 oranında siber zorba davranışlarda bulundukları ve %30'nunda siber zorbalık davranışlarına maruz kaldıklarını belirtmişlerdir.

BÖLÜM III

3. Yöntem

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada ilişkisel tarama modeline dayalı betimsel yöntem kullanılmıştır. Karasar (2009)'a göre; ilişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir. Bu model kapsamında öğrencilerin problemli internet kullanımları ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Bolu'da Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Merkez Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesi, Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi ile Bolu Ticaret Meslek Lisesi okullarında 10. sınıfta öğrenim gören 1077 ve 12. sınıfta öğrenim gören 1106 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemi ise bu okulların 10. sınıf ve 12. sınıf öğrencilerinden Bilişim Teknolojileri, Elektrik-Elektronik Teknolojisi, Gıda Teknolojisi, Yiyecek İçecek Hizmetleri, Muhasebe ve Finansman, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, El Sanatları Teknolojisi, Büro Yönetimi ve Giyim Üretim

Teknolojisi bölümlerinde öğrenim gören 600 öğrenci oluşturmaktadır. Okullardaki tüm bölümlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneklemi sadece 10. sınıf ve 12. sınıf öğrencilerinden seçilmesinin nedeni ise bu öğrencilerin mesleki eğitim derslerini 10. sınıfta almaya başlamaları, 12. sınıfta ise mezun adayı olmalarıdır. Araştırma verilerinden 37 öğrencinin verileri değerlendirme dışı bırakılmış, 314 erkek 249 kız öğrenciden elde edilen toplam 563 veri değerlendirilmiştir. 2183 kişilik evreni temsil edecek örneklem büyüklüğü 563 olarak belirlenmiştir. Bu sayı Krejcie ve Morgan (1970)'a göre evrenin temsil etme gücüne sahiptir.

Tablo 3-1. Araştırma katılımcılarının okul değişkenine göre dağılımı

	N	%
Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	134	23.8
Merkez Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi	119	21.1
Bolu Ticaret Meslek Lisesi	108	19.2
Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi	86	15.3
Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesi	116	20.6
Toplam	563	100

Araştırmanın uygulandığı okulların dağılımı incelendiğinde, araştırmaya katılan öğrencilerin %23.8'i Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nde, %21.1'i Merkez Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi'nde, %19.2'si Bolu Ticaret Meslek Lisesi'nde, %15.3'ü Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi'nde, %20.6'sı Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesi'nde öğrenim görmektedirler.

Tablo 3-2. Araştırma katılımcılarının cinsiyet, internette geçirilen süre, yaş ve sınıf değişkenlerine göre dağılımı

	Grup	N	%
Cinsiyet	Kız	249	44.2
	Erkek	314	55.8
İnternette Geçirilen Süre	0-3 Saat	418	74.2
	3-6 Saat	105	18.7
	6+Saat	40	7.1
Yaş	14-16	250	44.4
	17-18+	313	55.6
Sınıf	10	293	52
	12	270	48
Toplam		563	100

Araştırma örnekleminin cinsiyet değişkenine göre dağılımına bakıldığında %44.2'si kız, %55.8'i erkektir. İnternette geçirilen süre değişkeni incelendiğinde, öğrencilerin %74.2'si 0-3 saat arası, %18.7'si 3-6 saat arası, %7.1'i 6 saat ve üzeri internette vakit geçirdiği görülmektedir. Yaş değişkenine göre katılımcıların yüzdesi 14-16 yaş için %44.4, 17 ve 18 yaş üzeri için %55.6'dır. Sınıf değişkenine göre katılımcıların yüzdesi 10. sınıf için %52 ve 12. sınıf için %48'tir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için gerekli izinler alındıktan sonra, ölçekler 2013-2014 eğitim öğretim yılı güz döneminde derse giren öğretmenlerden izin alınarak uygulanmıştır. Kişisel bilgi formu, problemlı internet kullanımı ölçeği ve siber zorbalık ölçeği öğrencilere tanıtılmıştır. Ölçekleri doldurmak istemeyen öğrencilere ölçekler uygulanmamıştır. Ölçekler ortalama 15-20 dakika içerisinde öğrenciler tarafından tamamlanmıştır.

3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmadan elde edilen veriler problemlı internet kullanımı ve siber zorbalık açısından değerlendirilmiştir. Bu veriler “Problemlı İnternet Kullanımı Ölçeği” ve “Siber Zorbalık Ölçeği” ile toplanmıştır. Öğrencilerin cinsiyeti, yaşı ve internette geçirdiği süre gibi demografik bilgileri elde etmek için Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan bu form katılımcıların demografik değişkenlerini öğrenmek için kullanılmıştır. Bu formda cinsiyet, yaş ve internette geçirilen süreyi belirlemeye yönelik 3 soru bulunmaktadır. Kişisel bilgi formu Ek 1'de verilmiştir.

3.4.2. Problemlı internet kullanımı ölçeği

Problemlı internet kullanım ölçeği Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007) tarafından ergenlerin problemlı internet kullanımlarını belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiş, toplam 33 maddeden oluşan, 5’li likert tipinde bir ölçeğdir. Ölçeğın geçerlik ve güvenirliği yapılmış, faktör analizi 1658 öğrenci üzerinde geręekleřtirilmiřtir. Faktör analizi sonucunda ölçeğın 3 faktörden oluştuğu belirlenmiş ve bunlar; “internetin olumsuz sonuçları”, “sosyal fayda/sosyal rahatlık” ve “aşırı kullanım” şeklinde adlandırılmıştır. Çalışmada 1658 üniversite öğrencisinin ölçeğde yer alan 33 maddeye ilişkin cevaplamalarından yola çıkılarak iç tutarlılık katsayısı (α) 0.95 olarak bulunmuştur. Ölçeğın alt boyutlarının iç tutarlılık katsayıları ise şu şekilde verilmiştir; 1. faktör “internetin olumsuz sonuçları” α : 0.94, 2. faktör “sosyal fayda/sosyal rahatlık” α : 0.85 ve 3. faktör “aşırı kullanım süresi” α : 0.75 olarak elde edilmiştir. Bu sonuçlar problemlı internet kullanımı ölçeğının i tutarlılığının olduğa yüksek ve güvenilir olduğunu işaret etmektedir. Ayrıca bu araştırma için Cronbach alfa katsayısı 0,94 olarak bulunmuştur. Ölçeğın 7. ve 12. maddeleri tersten puanlanmıştır. Problemlı internet kullanım ölçeği Ek 2’de verilmiştir.

3.4.3. Siber zorbalık ölçeği

Bu araştırmada, çalışmanın amacı doğrultusunda, Arıcak, Kınay ve Tanrıkulu (2012) tarafından geliştirilmiş olan Siber Zorbalık Ölçeği (SZÖ) kullanılmıştır. Ölçeğın tamamı için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı α : .95 olarak bulunmuştur. Ölçeğın tek faktörlü bir yapıyı temsil ettiği görölmektedir. Tek faktör altındaki maddelerin faktör yükleri .49 ile .80 arasında değişmektedir. Bu yük değerlerinin tek faktör için olduğa iyi değerler olduğu kabul edilmiştir. Puanların yükselmesi siber zorbalığın yüksekliğine işaret etmektedir. Ayrıca bu araştırma için Cronbach alfa katsayısı α : 0,94 olarak bulunmuştur. Siber Zorbalık Ölçeği, Ek 3’de verilmiştir.

3.5. Verilerin Çözümü ve Yorumu

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS programı ile kodlanarak veri setleri haline getirilmiştir. Verilerin analizinde araştırma grubunun demografik değişkenlerini incelemek, frekans ve yüzdelerine ilişkin bilgi almak için frekans dağılımı kullanılmıştır. Analizler öncesinde Kolmogorov-Smirnov testi ve Q-Q Plot grafikleri ile dağılımların normal olduğu tespit edilmiştir. Siber zorbalık ölçeği ve problemli internet kullanımı ölçeklerinin betimsel analizi, öte yandan öğrencilerin kişisel bilgi formunda yer alan bağımsız değişkenlere göre problemli internet kullanımına ilişkin görüşleri ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri arasındaki farklılıklar Bağımsız Grup t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi ile karşılaştırılmıştır. Fark çıkması durumunda çoklu karşılaştırmalar Tukey HSD testi ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca problemli internet kullanımını ile internette geçirilen sürenin siber zorbalık eğiliminin anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığını tespit etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan istatistiklerde .05 anlamlılık düzeyi esas alınmıştır. Verilerin istatistiksel analizleri için SPSS 17 paket programı kullanılmıştır.

BÖLÜM IV

4. Bulgular, Tartışma ve Yorum

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ile Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Betimsel Analiz Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın problemlı internet kullanımı ile siber zorbalık tutumuna ilişkin betimsel analiz sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-1. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ile Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Betimsel Analiz Sonuçları

		N	$\bar{X}$	ss
Problemlı İnternet Kullanımı	Siber Zorbalık	563	1.135	.313
	Aşırı Kullanım	563	3.355	.876
	Sosyal Fayda/Rahatlık	563	3.722	.771
	İnternetin Olumsuz Sonuçları	563	4.106	.968
	Toplam	563	3.850	.826

Tablo 4.1 incelendiğinde problemlı internet kullanım ölçeği ile siber zorbalık tutum ölçeği kullanılarak öğrencilerin görüşlerine göre problemlı internet kullanım ve siber zorbalık eğilim düzeyleri belirlenmiştir. Ölçeklere ait betimsel istatistikler incelendiğinde, siber zorbalık ölçeğinin ortalaması $\bar{X}=1.135$, standart sapması $ss=0.313$ olarak bulunmuştur. Problemlı internet kullanımının toplam puanı ortalaması $\bar{X}=3.850$, standart sapması $ss=0.826$ olarak bulunmuştur. Aşırı kullanım alt boyutu ortalaması $\bar{X}=3.355$, standart sapması $ss=0.876$, sosyal fayda/rahatlık alt boyutu ortalaması $\bar{X}=3.722$, standart sapması $ss=0.771$, internetin olumsuz sonuçları alt boyutu ortalaması

$\bar{x}=4.106$, standart sapması $ss=0.968$ olarak bulunmuştur. Bu sonuçlara göre öğrencilerin problemli internet kullanımı “Oldukça Uygun” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Aşırı kullanım alt boyutunda “Biraz Uygun”, Sosyal fayda/rahatlık ve İnternetin olumsuz sonuçları alt boyutlarında ise “Oldukça Uygun” seçeneğinde yoğunlaşmıştır. Ancak siber zorbalık tutumları “Bazen” seçeneğinde yoğunlaştığı görülmektedir. Öğrencilerin problemli internet kullanım düzeyleri yüksek çıkarken, siber zorbalık tutumları düşük çıktığı görülmektedir.

4.2. Öğrencilerin Problemli İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanım düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek üzere yapılan t testi analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-2. Öğrencilerin Problemli İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

		Grup	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Problemli İnternet Kullanımı	Aşırı Kullanım	Erkek	314	3.400	.893	1.117	.265
		Kız	249	3.318	.862		
	Sosyal Fayda/Rahatlık	Erkek	314	3.887	.762	4.594	.000
		Kız	249	3.591	.754		
	İnternetin Olumsuz Sonuçları	Erkek	314	4.216	.996	2.415	.016
		Kız	249	4.019	.937		
	Toplam	Erkek	314	3.97	.848	2.963	.003
		Kız	249	3.76	.798		

$p<.05$

Araştırmaya katılan öğrencilerin problemli internet kullanımı toplam puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$t_{(561)}=2.963$; $p<.05$]. Erkek öğrencilerin problemli internet kullanımı puanları ($\bar{x}=3.97$), kız öğrencilerin problemli internet kullanımı puanlarından ($\bar{x}=3.76$) yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak Bolu’da

mesleki eğitimde öğrenim gören erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre daha fazla problemleri internet kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aşırı kullanım puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır [$t_{(561)}=1.117$; $p>.05$].

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$t_{(561)}=4.594$; $p<.05$]. Erkek öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık puanları ($\bar{x}=3.887$), kız öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık puanlarından ($\bar{x}=3.591$) yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak Bolu’da mesleki eğitimde öğrenim gören erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre sosyal fayda/rahatlık düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$t_{(561)}=2.415$; $p<.05$]. Erkek öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları puanları ($\bar{x}=4.216$), kız öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları puanlarından ($\bar{x}=4.019$) yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak Bolu’da mesleki eğitimde öğrenim gören erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre internetin olumsuz sonuçlarıyla daha fazla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Literatür incelendiğinde daha önce yapılmış olan çalışmalarla (Ceyhan, 2008; Çakır-Balta ve Horzum, 2008; Çelik ve Odacı, 2011; DiNicola, 2004; Döner, 2011; Genç, 2011; İnan, 2010; Johansson ve Götestam, 2004; Jung vd., 2014; Kubey, Lavin ve Barrows, 2001; Li ve Chung, 2006; Morahan-Martin ve Schumacher, 2000; Öztürk ve Özmen, 2011; Reisoğlu, Gedik ve Göktaş, 2013; Scherer, 1997; Tahiroğlu, Çelik, Uzel, Özcan ve Avcı, 2008; Tekinarslan ve Gürer, 2009; Tutgun, 2009; Türkoğlu, 2013;

Yang ve Tung, 2007) benzerlik gösterir niteliktedir. Ancak bununla birlikte problemlı internet kullanımının cinsiyet değişkenine göre değişmediğine ilişkin bulgular da (Ceyhan, 2010; Hall ve Parsons, 2001; Leung, 2004) mevcuttur.

Türkiye istatistik kurumunun (TİİK-2014) verilerine göre; erkekler %59.3, bayanlar ise %38.7 oranında internet kullandıkları tespit edilmiştir. Bu veriler ışığında lkemizde erkeklerin daha çok internet kullandıkları dolayısıyla da problemlı internet kullanım oranlarının erkeklerin lehine çıkmasının doğal olduğu görülmektedir. Ayrıca lkemizde problemlı internet kullanım oranının yüksek olduğu internet kafe gibi yerlerde bayanların daha az olması da, bu bulguyu destekler niteliktedir.

4.3. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi ğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek üzere yapılan t testi analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-3. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Siber Zorbalık	Erkek	314	1.170	.361	3.198	.001
	Kız	249	1.09	.232		

p<.05

Araştırmaya katılan ğrencilerin Siber zorbalık tutum toplam puanları ortalamalarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$t_{(561)}=3.198$; $p<.05$]. Erkek ğrencilerin Siber zorbalık tutum toplam puanları ($\bar{X}=1.170$), kız ğrencilerin Siber zorbalık tutum toplam puanlarından ($\bar{X}=1.09$) anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak Bolu’da mesleki eğitimde öğrenim gören erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre daha

fazla siber zorba oldukları söylenebilir. Literatürde bu bulguyu destekleyen pek çok araştırmayla (Arıcak vd., 2008; Arıcak, 2009; Çetinkaya, 2010; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker, 2010; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Eroğlu, 2011; Jung vd., 2014; Kavuk, 2011; Li, 2007; Li, 2006; Özbay, 2013; Peker, Eroğlu ve Ada, 2012; Sarak, 2012; Slonje ve Smith, 2008; Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010; Türkoğlu, 2013; Topçu ve Erdur-Baker, 2007) tutarlık göstermektedir.

Serin (2012) çalışmasında kız öğrencilerin erkek öğrencilerden hem daha az siber zorbalık yaptıkları hem de daha az siber mağdur oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer biçimde Kowalski ve Limber (2007), erkeklerin daha fazla siber zorbalık yaptığını ve kızların da daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Kızlar, özellikle erkeklerden gelen telefon çağrıları ve mesajlar aracılığıyla, siber zorbalığa daha çok maruz kalmaktadırlar (Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006). İspanya’da yapılan bir araştırmada da aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Calvete, Orue, Estévez, Villardón ve Padilla, (2010) yaşları 12–17 arasında değişen ergenlere yönelik yapılan bir çalışmada, cinsiyet değişkeni açısından erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur.

Literatürde araştırmacılar farklı sonuçlar da bulmuşlardır. Bazı araştırmalarda cinsiyet ile ilgili fark bulunmazken (Özdemir ve Akar, 2011; Ybarra ve Mitchell, 2004), bazı araştırmalar kızların çok sık siber zorbalığın hem mağduru hem faili olduklarını (Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006; Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007), bazıları da erkeklerin hem siber zorba hem de siber mağdur olduklarını (Li, 2006; Popovic - Citic, Djuric ve Cvetkovic, 2011) tespit etmişlerdir.

Araştırma sonucu erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre hem problemlili internet kullanım oranları hem de siber zorbalık tutum düzeyleri yüksek çıkmıştır. Bunun önemli sebeplerinden biri Türkiye’de internet kullanım oranının da erkeklerin lehine olmasıdır. Ayrıca Türkiye’nin kültürel yapısından dolayı erkek öğrenciler kız öğrencilere oranla daha çok internet kafeleri kullanmasında bu sebepler arasında gösterilebilir.

4.4. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Yaş Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek üzere yapılan t testi analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-4. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Yaş Göre T-Testi Sonuçları

		Grup	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Problemlı İnternet Kullanımı	Aşırı Kullanım	14-16	250	3.29	.893	1.453	.147
		17-18+	313	3.40	.860		
	Sosyal Fayda/Rahatlık	14-16	250	3.66	.767	1.831	.068
		17-18+	313	3.78	.771		
	İnternetin Olumsuz Sonuçları	14-16	250	4.09	.919	.233	.816
		17-18+	313	4.11	1.01		
	Toplam	14-16	250	3.82	.806	.940	.347
		17-18+	313	3.88	.842		

Araştırmaya katılan öğrencilerin “aşırı kullanım” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin toplam puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır [$t_{(561)}=1.453$; $p>.05$].

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal “fayda/rahatlık” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin toplam puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır [$t_{(561)}=1.831$; $p>.05$].

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal “internetin olumsuz sonuçları” alt boyutuna ilişkin görüşlerinin toplam puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır [$t_{(561)}=0.233$; $p>.05$].

Araştırmaya katılan öğrencilerin problemli internet kullanımına ilişkin görüşlerinin toplam puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır [$t_{(561)}=0.940$; $p>.05$].

Literatür incelendiğinde benzer çalışmalarla (Öztürk ve Özmen, 2011; Morahan-Martin ve Schumacher, 2000; Young, 1998) tutarlılık göstermektedir. Young (1998) problemli internet kullanımının her yaşta bulunabileceğini belirtmiştir. Öztürk ve Özmen (2011) yaş değişkeninin, problemli internet kullanımının toplam puanı, “sosyal fayda/rahatlık” ve “internetin olumsuz sonuçları” alt boyutlarıyla olan ilişkinin anlamlı olmadığını ancak “aşırı kullanım” alt boyutuyla ilişkisinin anlamlı olduğunu tespit etmişlerdir.

Çağır (2010), problemli internet kullanımının yaş değişkenine göre anlamlı farklılaştığını tespit etmiştir. 18 yaşının altındaki öğrencilerin problemli internet kullanımlarının, 18-23 yaş arasındaki ile 23 yaş üstündeki öğrencilere göre anlamlı şekilde yüksek olduğunu belirtmiştir. 18 yaşının altında olan öğrencilerin ergenlik döneminde olmaları ve bu döneme ait özelliklerden olan “farklı ortamlara girme, arkadaşlık edinme ile kendini diğer kişilere beğendirme çabasında olmalarından dolayı interneti daha çok kullandıklarını ifade etmiştir.

Çalışmamızda yaş grubumuzun birbirine çok yakın olması problemli internet kullanımının yaş değişkenine göre anlamlı farklılaşmamasına sebep olmuş olabileceği, ilköğretimden üniversiteye kadar tüm eğitim kademelerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde yapılabilecek bir çalışmada daha doğru sonuçların ortaya çıkabileceği düşünülmektedir.

4.5. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Yaşa Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek üzere yapılan t testi analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-5. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin Yaşa Göre T-Testi Sonuçları

	Grup	N	$\bar{X}$	ss	t	p
Siber Zorbalık	14-16	250	1.131	.276	0.238	.812
	17-18+	313	1.137	.340		

p<.05

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin toplam puan ortalamalarının yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda grup ortalamaları arasındaki istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır [$t_{(561)}=0.238$; $p>.05$]. Literatür incelendiğinde bazı araştırmalarda yaşa bağlı farklılık bulunmazken (Akbulut ve Erişti, 2011; Beran ve Li, 2007; Çalışgan, 2013; Eroğlu, 2011; Juvonen ve Gross 2008; Özdemir ve Akar, 2011; Özbay, 2013; Özel, 2013; Patchin ve Hinduja, 2006; Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006; Türkoğlu, 2013; Wolak, Mitchell ve Finkelhor, 2007;), bazı araştırmalarda ise anlamlı farklılık tespit edilmiştir (Kınay, 2012; Raskauskas ve Stoltz, 2007).

Aksaray (2011), siber zorbalığın yaş ile sınırlı olmadığını, ilkokuldan yetişkinliğe kadar her yaşa uzanabildiğini, tüm yaş gruplarında çeşitli derecelerde görülebildiğini ifade etmiştir. Kowalski ve Limber (2007) 6. 7. 8. sınıflardaki öğrencilerle yaptıkları çalışmada 6. sınıftakilerin diğer sınıflara göre en az zorbalık olaylarına maruz kaldıklarını tespit etmişlerdir. Öğrenciler büyüdükçe zorbalıkla karşılaşma olasılığı arttığını ifade etmişlerdir. Ayrıca elektronik zorbalığın sıklıkla görüldüğü Facebook, Xanga gibi sosyal paylaşım sitelerinde, ortaokul öğrencilerin ve gençlerin daha çok vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir. Ybarra ve Mitchell (2004) 15 yaş

ve üstü gençlerin 10-14 yaş aralığındaki gençlere göre internette daha saldırgan olduğunu tespit etmişlerdir.

Araştırmacıların bazıları yaşla siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Siber zorbalık deneyimine katılım aynı zamanda elektronik iletişim araçlarının da yaygın olarak kullanıldığı 11-16 yaşlar arasında yoğunlaşmakta, yaşın ilerlemesiyle birlikte azalmaktadır. Siber zorba ve siber kurban olma özellikle yedinci ve sekizinci sınıflarda en üst seviyeye ulaşmaktadır. Siber zorbalığın en sık görüldüğü yaşlar ilköğretimin ikinci dönemlerine rastlamaktadır. Bu nedenle ilköğretimin ikinci döneminde görev yapan öğretmenlerin, okul yöneticilerinin, danışmanların bu sosyal problemin farkına varmaları ve önlem alabilmeleri için eğitilmeleri gerekmektedir (Aksaray, 2011). Bu çalışmada da yaş aralığımız özellikle ergenlik döneminde olan öğrenciler üzerinde olması ve yakın yaş aralığında olması bu değişkeninin siber zorbalık düzeyinde etkili olmadığı sonucuna ulaştırmış olabilir.

4.6. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiğı Süreye Göre T-Testi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi öğrencilerinin problemlı internet kullanımlarının internette geçirdiğı süreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek üzere yapılan betimleyici istatistikler ve varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-6. İnternette geçirdiği süre değişkeni açısından problemlı internet kullanımı ölçeğinden alınan puanların ortalama ve standart sapma değerleri

	Grup	N	$\bar{X}$	ss
Problemlı İnternet Kullanımı	0-3 saat	418	3.55	.798
	Aşırı Kullanım	105	2.83	.818
	6'dan fazla	40	2.66	.917
	Toplam	563	3.35	.876
	0-3 saat	418	3.87	.666
	Sosyal Fayda/ Rahatlık	105	3.30	.902
	6'dan fazla	40	3.32	.885
	Toplam	563	3.72	.771
	0-3 saat	418	4.32	.787
	İnternetin Olumsuz Sonuçları	105	3.58	1.113
	6'dan fazla	40	3.26	1.128
	Toplam	563	4.10	.968
	0-3 saat	418	4.04	.688
	Toplam	105	3.36	.912
	6'dan fazla	40	3.17	1.020
	Toplam	563	3.85	.826

Tablo 4-7. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre ANOVA Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p	Fark (Tukey)
Problemlı İnternet Kullanımı	Gruplar Arası	2	63.474	31.737			
	Aşırı Kullanım	560	367.937	.657	48.303	.000	1-2; 1-3
	Toplam	562	431.411				
	Gruplar Arası	2	34.115	17.057			
	Sosyal Fayda/Rahatlık	560	300.052	.536	31.835	.000	1-2; 1-3
	Toplam	562	334.167				
	Gruplar Arası	2	75.779	37.890			
	İnternetin Olumsuz Sonuçları	560	450.377	.804	47.112	.000	1-2; 1-3
	Toplam	562	526.156				
	Gruplar Arası	2	58.881	29.440			
	Toplam	560	324.556	.580	50.798	.000	1-2; 1-3
	Toplam	562	383.436				

p<.05

Araştırmaya katılan öğrencilerin problemlı internet kullanımı toplam puanları ortalamalarının internette geçirdikleri süre değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi

(ANOVA) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-560)}=50.798$; $p<.05$]. Başka bir deyişle problemli internet kullanımı internette geçirilen süreye bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi yapılmıştır. İnternette geçirdiği süreye göre farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; günde 0-3 saat internet kullanan ($\bar{x}=4.04$), 3-6 saat internet kullanan ($\bar{x}=3.36$) ve 6 saatten fazla internet kullanan ($\bar{x}=3.17$) öğrencilerin problemli internet kullanım düzeyleri arasında fark olduğu görülmektedir. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeyleri 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeylerinden yüksektir. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeyinde istatistiksel anlamda anlamlı fark yoktur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin aşırı kullanım puanları ortalamalarının internette geçirdikleri süre değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-560)}=48.303$; $p<.05$]. Başka bir deyişle aşırı kullanım internette geçirilen süreye bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi yapılmıştır. İnternette geçirdiği süreye göre farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; günde 0-3 saat internet kullanan ($\bar{x}=3.55$), 3-6 saat internet kullanan ($\bar{x}=2.83$) ve 6 saatten fazla internet kullanan ($\bar{x}=2.66$) öğrencilerin aşırı kullanım düzeyleri arasında fark olduğu görülmektedir. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin aşırı kullanım düzeyleri 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin aşırı kullanım düzeylerinden yüksektir. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin aşırı kullanım düzeyinde anlamlı farklılaşma yoktur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık puanları ortalamalarının internette geçirdikleri süre değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-560)}=31.835$;

$p<.05$]. Başka bir deyişle sosyal fayda/rahatlık internette geçirilen süreye bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi yapılmıştır. İnternette geçirdiği süreye göre farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; günde 0-3 saat internet kullanan ($\bar{x}=3.87$), 3-6 saat internet kullanan ($\bar{x}=3.30$) ve 6 saatten fazla internet kullanan ($\bar{x}=3.32$) öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık düzeyleri arasında fark olduğu görülmektedir. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık düzeyleri 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık düzeylerinden yüksektir. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin sosyal fayda/rahatlık düzeyinde anlamlı farklılaşma yoktur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları puanları ortalamalarının internette geçirdikleri süre değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-560)} = 47.112$; $p<.05$]. Başka bir deyişle internetin olumsuz sonuçları internette geçirilen süreye bağlı olarak anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD testi yapılmıştır. İnternette geçirdiği süreye göre farkın hangi gruplardan kaynaklandığını bulmak amacıyla yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre; günde 0-3 saat internet kullanan ($\bar{x}=4.32$), 3-6 saat internet kullanan ($\bar{x}=3.58$) ve 6 saatten fazla internet kullanan ($\bar{x}=3.26$) öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları düzeyleri arasında fark olduğu görülmektedir. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları düzeyleri 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları düzeylerinden yüksektir. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin internetin olumsuz sonuçları düzeyinde anlamlı farklılaşma yoktur.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, literatürdeki sonuçlarla uyumludur. Problemlili internet kullanımının internette geçirilen süre ile doğrudan ilişkisi vardır. Ancak belli bir eşik değerinden sonra problemlili internet kullanım düzeyinin artmadığı görülmektedir. Nalwa ve Anand (2003) çalışmalarında problemlili internet kullanımı olan

kişilerin internette daha fazla zaman geçirdiklerini belirtmişlerdir. Özcan ve Buzlu (2005) çalışmasında üniversite öğrencileri haftada 2-5 saat internet'te vakit geçirdiğini tespit etmişlerdir. Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007) bireylerin internette geçirdikleri zamanla veya aşırı kullanımla ilişkili olarak sosyal, akademik, mesleki ve fiziksel sağlık gibi kritik alanlarda önemli bozulmalar görüldüğünü belirtmektedirler. Young (1998) çalışmasında bireylerin internet bağımlılığına ilişkin internette daha fazla zaman geçirmeyi istemeleri, internet kullanımı azaltıldığında yoksunluk belirtileri (huzursuzluk, sinir vb.) gösterdiklerini ifade etmiştir.

Ceyhan, Ceyhan ve Gürcan (2007) internet'te aşırı geçirilen süre sonucunda yaşamları olumsuz etkilenen bireylerin bu davranışlarını tanımlamak için internet bağımlılığı, internet bağılılığı, problemli internet kullanımı ve siber bağımlılık gibi pek çok kavram kullanıldığını ifade etmişlerdir. Bazı bireyler interneti ihtiyacı doğrultusunda kullanırken, bazıları ise interneti aşırı kullanması sonucu akademik yaşantısında, iş ve sosyal çevresinde birtakım sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir (Gönül, 2002). İnternet kullanımının kontrol altına alınamaması sonucu problemli internet kullanım kavramı ortaya çıkmaktadır (Arısoy, 2009b). Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (2008) bünyesinde Kuzu ve arkadaşları tarafından yürütülen “İnternet Kullanımı ve Aile” konulu proje çalışmasından elde edilen bulgular çocukların İnternet kullanım süresi arttıkça iletişim boyutunda yaşanan bazı problemler de (örneğin, aileyle geçirilen zamanı azaltması, aile içi çatışmaya neden olması, insanlarla yüz-yüze zaman geçirmeye engel olması) artış olduğunu göstermektedir (Akt. Tekinarslan ve Gürer, 2009).

Finlandiya'da 12-18 yaş arası gençler üzerinde yapılan çalışmada günlük internette geçirilen süre oranı %26 olarak bulunmuştur. Bağımlılık düzeyi dolayısıyla problemli internet kullanımı günlük internet kullananlarda kullanmayanlara göre yüksek bulunmuştur (Heino, Lintonen ve Rimpela, 2004). Problemli internet kullanımını arttırıcı önemli bir faktörde internete kolay erişimdir. Artık çoğu eğitim kurumunda sürekli açık bilgisayar laboratuvarları öğrencilerin internete bedava ve kolay erişimini sağlamaktadır. İnternetin çekiciliğine kapılan öğrenciler zamanlarının büyük bir bölümünü internette geçirerek birçok ihtiyaçlarını ihmal edebilmektedirler (Niemz,

Griffiths ve Banyard, 2005). Yang ve Tung'un (2007) çalışmasında haftada 21.2 saat internete bağlananların bağımlı olduğunu, haftada 12.1 saat internete bağlananların ise bağımlı olmadığını görmüştür. Uzun süre bilgisayar başında vakit geçiren kişilerde görülen problemlerle, problemli internet kullanımı arasında pozitif ilişki bulunmuştur (Sevindik, 2011).

Haftada sekiz saatten fazla internete bağlı kalanların, haftada sekiz saatten az internete bağlı kalan öğrencilerden internet bağımlılık düzeyi olarak daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Böylece internette geçirilen sürenin problemli internet kullanıcısı olma yolunda en önemli tehlikelerinden biri olarak görülmüştür (Çakır Balta ve Horzum, 2008). Günde 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin daha az zaman aralığında internet kullanan öğrencilere oranla daha çok problemli internet kullanım eğiliminde olduklarını işaret etmektedir (Tekinarslan ve Güner, 2009).

Günlük internet kullanım süresi bir saatten az olan öğrencilerin problemli internet kullanımı puanları, günlük internet kullanım süresi 2-5 saat olan öğrencilerin problemli internet kullanımı puanlarından düşük bulunmuştur. Günlük internet kullanım süresi bir saatten az olan öğrencilerin problemli internet kullanımı puanları, günlük internet kullanım süresi 5 saatten fazla olan öğrencilerin problemli internet kullanımı puanlarından düşük bulunmuştur. Günlük internet kullanım süresi 2-5 saat olan öğrencilerin problemli internet kullanımı puanları, günlük internet kullanım süresi 5 saatten fazla olan öğrencilerin problemli internet kullanımı puanlarından düşük bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda günlük internet kullanım süresi arttıkça problemli internet kullanım eğiliminin de arttığı tespit edilmiştir (Türkoğlu, 2013).

Çevrimiçi sistemelerin ve artık cebimize kadar girmiş olan internetin yaygın olduğu bu dönemde, insanların internette geçirdikleri sürelerin sürekli arttığı görülmektedir. Problemli internet kullanımı için eşik değeri düşük tutulacak olursa, günümüzde internet kullananların çoğunun problemli internet kullandıkları söylenmek zorunda kalınır. Problemli internet kullanımı ile internette geçirilen süre arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak problemli internet kullanımı tanısı koymak için sadece aşırı ya da belli bir eşik değeri üzerinde internet kullanımının yeterli olmadığı da

birçok araştırmacı tarafından belirtilmiştir. Ayrıca araştırmamızda problemli internet kullanım oranının 0-3 saat aralığında yüksek olmasının nedeni, bu aralığı seçen öğrenci sayısının da yüksek olmasıyla ilgili olabildiği düşünülmektedir.

4.7. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre Anova Testi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin internette geçirdiği süreye göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek üzere yapılan betimleyici istatistikler ve varyans analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-8. İnternette geçirdiği süre değişkeni açısından siber zorbalık ölçeğinden alınan puanların ortalama ve standart sapma değerleri

Grup	N	$\bar{X}$	ss
0-3 saat	418	1.09	.228
3-6 saat	105	1.24	.445
6'dan fazla	40	1.30	.499
Toplam	563	1.13	.313

Tablo 4-9. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye Göre ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Sd	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2	3.099	1.550		
Gruplar İçi	560	51.949	.093	16.705	.000
Toplam	562	55.048			

p<.05

Araştırmaya katılan öğrencilerin siber zorbalık tutum puanları ortalamalarının internette geçirdikleri süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (Anova) sonucunda grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur [$F_{(2-560)}=16.705$; $p<.05$]. Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını bulmak için Tukey HSD yapılmıştır. Tukey HSD testi sonuçları Tablo 4-10'de gösterilmiştir.

Tablo 4-10. Öğrencilerin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İnternette Geçirdiği Süreye ait Tukey HSD testi sonuçları

İGS (I)	İGS (J)	Ortalamalar Arasındaki Fark (I-J)	Std. Hata	Sig.
0-3 saat	3-6 saat	-.151	.033	.000*
	6'dan fazla	-.208	.050	.000*
3-6 saat	0-3 saat	.151	.033	.000*
	6'dan fazla	-.057	.057	.575
6'dan fazla	0-3 saat	.208	.050	.000*
	3-6 saat	.057	.057	.575

p< .05

Tukey HSD testi sonuçlarına göre, interneti ($\bar{x}=1.09$), 3-6 saat ($\bar{x}=1.24$) ve 6 saatten fazla ($\bar{x}=1.30$) kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri 3-6 saat internet kullanan öğrenciler ile 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerden anlamlı derecede düşüktür. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyinde anlamlı farklılaşma yoktur. Bu bulgulara göre internette 6 saat ve üzeri zaman geçiren öğrencilerin daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulunduğu söylenebilir.

Literatür incelendiğinde bu tür çalışmalarla (Burnukara, 2009; Hinduja ve Patchin, 2008; Özbay, 2013; Özdemir ve Akar, 2011; Manap, 2012; Serin, 2012; Topçu, Erdur-Baker ve Çapa-Aydın, 2008; Türkoğlu, 2013) tutarlılık göstermektedir. Peker ve Eroğlu (2010) tarafından yapılan çalışmada erkek öğrencilerden günlük internete erişim süresi üç saat veya üç saatten fazla olanların daha fazla siber zorbalık davranışlarında bulundukları ve siber mağdur oldukları bulunmuştur. Topçu (2008) tarafından yapılan bu araştırmada; elektronik iletişim araçlarını sık kullanmanın siber zorbalık deneyimlerini yordamada başarılı bir değişken olduğuna işaret ettiğini saptamıştır.

Lise öğrencilerinden interneti günlük ortalama olarak 1 saatten az kullanan öğrencilerin siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının yüksek olduğu bulunmuştur (Kınay, 2012). Siber zorbalık yapan öğrenciler arasında beş saat ve daha fazla süre internet kullananların, diğer gruplara oranla daha fazla zorbalık yaptıkları ortaya çıkmıştır (Özdemir ve Akar, 2011). Baker ve Kavşut'un (2007) araştırması interneti yoğun bir

şekilde, uzun süre kullanan 14-19 yaşındaki her dört öğrenciden birinin siber zorbalık davranışında bulunduğunu tespit etmiştir. Ayrıca farklı sonuçlar da bulan araştırmalar mevcuttur. Siber zorba olma, öğrencilerin haftalık internet kullanma saatlerine göre farklılık göstermemektedir (Çalışgan, 2013).

İnterneti aşırı kullanan kişilerin tanımadıkları insanlarla iletişim kurması, uygunsuz sitelere kişisel bilgilerini vermesi, kişisel şifrelerini, resimlerini sosyal paylaşım sitelerinde tanımadığı insanlarla paylaşması onu siber zorbalığın hedefi haline getirmektedir. Ayrıca siber zorbalık davranışları bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmayı içerdiğinden interneti aşırı ve sık kullanmanın da siber zorba ve kurban olmayı arttıracak beklenen sonuçlar arasındadır (Türkoğlu, 2013).

Özellikle ergenlik dönemi öğrencileri için akran zorbalığının yerini almış olan siber zorbalığın yaygın olduğu görülmektedir. Öğrencinin siber zorbalık davranışlarını gösterebilmesi için öncelikle aracı olarak kullanacağı bilgi ve iletişim teknolojilerine hâkim olması gerekmektedir. Bu hâkimiyet de bu araçların sürekli ve aşırı kullanılmasıyla gerçekleşmektedir. Aşırı kullanım sonucunda bilgi ve iletişim teknoloji araçları, öğrencilerin siber zorbalık davranışları göstermesine yardımcı olabilmektedir.

4.8. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ile İnternette Geçirilen Sürenin Siber Zorbalık Davranışlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçlarının İncelenmesi

Araştırmanın alt problemlerinden olan “Meslek lisesi öğrencilerinin problemlı internet kullanımları ile internette geçirdiği süreler siber zorbalık düzeylerinin anlamlı bir yordayıcısı mıdır?” sorusunu incelemek üzere regresyon analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4-11. Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımı ile İnternette Geçirilen Sürenin Siber Zorbalık Davranışlarını Yordamasına İlişkin Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Yoradayııcı Değişken	B	Standart Hata B	β	T	p
Sabit	1.514	0.079	-	19.204	.000
Problemlı İnternet Kullanımı	0.119	0.016	.313	7.383	.000
İnternette Geçirilen Süre	0.059	0.022	.113	2.668	.008
R=0.371	R ² =0.138				
F ₍₂₋₅₆₀₎ =44.729	p=.000				
p<.05					

Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık düzeyi ve problemlı internet kullanımı, internette geçirilen süre için kurulan çoklu regresyon modeli istatistiksel olarak anlamlıdır [$F_{(2-560)} = 44.729$, $p=.000$]. Problemlı internet kullanımı ve internette geçirilen süre birlikte siber zorbalık düzeyinin yaklaşık %13.8' ini açıklamaktadır ($R^2=0.138$). Nitekim problemlı internet kullanımı, siber zorbalık düzeyi ve internette geçirilen süre arasında pozitif ilişkiler vardır ($\beta = 0.313$; 0.113) ve bu ilişkiler istatistiksel olarak anlamlıdır ($t_{\text{Problemlı İnternet}}=7.383$, $p_{\text{Problemlı İnternet}}=.000$; $t_{\text{İnternette Geçirilen Süre}}=2.668$, $p_{\text{İnternette Geçirilen Süre}}=.008$). Bu sonuca göre siber zorbalık davranışları açıklanırken problemlı internet kullanımının ve internette geçirilen sürenin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Bu bulgu öğrencilerin problemlı internet kullanımı ile siber zorbalık davranışlarını en aza indirmek için yapılan programlarda kullanılabilecek bir bulgudur.

Araştırmadan elde edilen bulgular, literatürdeki (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Jung vd., 2014; Li, 2005; Türkoğlu, 2013) sonuçlarla uyumludur. Bilgisayar temelli iletişimin internette saldırganca davranışlar göstermeye zemin hazırladığı ifade edilmektedir (Douglas ve McGarthy, 2001; Karaca, 2007). Problemlı internet kullanımı sonucunda suç işleme eğilimlerinin arttığı ve internetin toplumsal değerleri olumsuz etkilediği (Karaca, 2007) belirtilmektedir. Siber zorbalık davranışları ile problemlı internet kullanımını ilişkili olduğunu ve siber zorbalığın net bir biçimde problemlı internet kullanımının artmasında önemli rol oynadığını görülmüştür (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Jung vd., 2014; Li, 2005; Türkoğlu, 2013). Ekşi ve Ümmet'in (2013) çalışmaları incelendiğinde, internet bağımlılığının artması ve dolayısıyla bunun uzantısı

olan elektronik ortamlarda başkalarına zarar verici davranışlar olarak adlandırılan siber zorbalığın da artmış olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmada gençler arasında yaygın hale gelen davranışlar arasında girmiş olduğu da görülmektedir.

Riskli internet davranışlarına karışmanın siber zorbalık ve siber mağduriyeti arttırması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bireyin herhangi bir sosyal paylaşım sitesinde tanımadığı kişilerle tanışması, onlarla özel bilgilerini ve resimlerini paylaşması, internette çeşitli sanal ortamlara erişmesini sağlayan kullanıcı şifrelerini başkalarıyla paylaşması onu siber zorbalık yapmak isteyen bireylerin hedefi durumuna getirecektir. Öğrencilerin sıklıkla gösterdiği riskli internet davranışlarının, sosyal paylaşım sitelerinde şiddet içerikli gruplara üye olmak ve internette şiddeti özendirici web sitelerine girmek olduğu görülmektedir. Bireyin internette şiddet içerikli web sitelerine girmesi ve bu tür gruplara katılması ise onun siber zorbalık yapma eğilimini arttıracaktır (Eroğlu, 2011).

Sonuç olarak; ergenlik döneminde olan öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar ve bulgularımız internette geçirilen süre ile problemli internet kullanımının siber zorbalık davranışlarını yordadığını tespit etmiştir. Öğrencilerin aşırı internet kullanmaları onların problemli internet kullanımını arttırdığı, dolayısıyla da siber zorbalık davranışlarına yönlendirdiği söylenebilir.

BÖLÜM V

5. Sonuç ve Öneriler

5.1. Sonuçlar

Bu bölümde tartışılıp yorumlanan bulgulara ait araştırma sonuçları verilmiş ve bu sonuçlardan yola çıkılarak hem konuya taraf olabilecek uygulamacılara hem de yapılması olası yeni araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

1. Meslek lisesi öğrencilerinin betimsel istatistik sonuçlarına göre problemli internet kullanımları ile sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz sonuçları alt boyutlarında "oldukça uygun" düzeyinde, aşırı kullanım alt boyutunda "biraz uygun" düzeyinde, siber zorbalık tutumları ise "bazen" düzeyinde olduğu tespit edilmiştir.
2. Meslek lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımı toplam puanları ortalamalarının, sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz sonuçları alt boyutlarının cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı gözlenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla problemli internet kullandıkları görülmüştür. Ancak aşırı kullanım alt boyutunun cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılaşmadığı tespit edilmiştir.
3. Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı gözlenmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha çok siber zorbalık davranışlarında bulunduğu tespit edilmiştir.
4. Meslek lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımı toplam puanları ortalamalarının, aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz

sonuçlarına ilişkin görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir.

5. Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin yaş değişkeni açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir.
6. Meslek lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımına, aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz sonuçlarına ilişkin görüşlerinin internette geçirdiği süre değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı görülmüştür. Sonuçlara göre; günde 0-3 saat, 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeyleri ve alt boyutları arasında anlamlı fark olduğu gözlenmiştir. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeylerine, aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz sonuçları alt boyutlarına göre 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeylerine, aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık ve internetin olumsuz sonuçları alt boyutlarından anlamlı derecede yüksek olduğu aynı zamanda 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin problemli internet kullanım düzeylerine ve alt boyutlarına göre anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür.
7. Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşlerinin internette geçirdiği süre değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığı görülmüştür. Bu sonuçlara göre; interneti 0-3 saat, 3-6 saat ve 6 saatten fazla kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri arasında anlamlı fark olduğu bulunmuştur. 0-3 saat internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyleri 3-6 saat ve 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyinden anlamlı derecede düşük olduğu tespit edilmiştir. 3-6 saat internet kullanan öğrencilerle 6 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeyinde anlamlı farklılaşma olmadığı görülmüştür.
8. Meslek lisesi öğrencilerinin problemli internet kullanımı ile siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı derecede ilişki görülmüştür. Öğrencilerin problemli internet kullanımı ile siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri ve internette geçirilen süre arasında pozitif ilişkiler olduğu

saptanmıştır. Öğrencilerin problemlı internet kullanımı ve internette geçirilen süre birlikte siber zorbalık davranışlarının yaklaşık %13,8'sını açıkladığı tespit edilmiştir.

5.2. Öneriler

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir:

Uygulamacılara Yönelik Öneriler:

1. Meslek lisesi öğrencileri arasında problemlı internet kullanım düzeyi ve siber zorbalık tutumu yüksek olan ve risk altındaki öğrencileri belirlemeye yönelik çalışmalar yapılabilir.
2. Meslek lisesi öğrencilerine yönelik problemlı internet kullanımı ve siber zorbalık konusunda grup rehberliği, bireysel görüşmeler ve seminerler düzenlenebilir.
3. Meslek lisesinde öğrenim gören özellikle erkek öğrencilerin farklı sosyal aktivitelere katılımları artırılabilir.
4. Meslek lisesi öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini düşürmek amacıyla internette harcanan gereksiz sürenin azaltılmaya çalışılması sağlanabilir.
5. Problemlı internet kullanımının siber zorbalığı arttırdığı yönündeki bulgu meslek liselerinde eğitim veren öğretmenlerce kullanılabilir. Bireylerin hangi ortamlarda problemlı internet kullandıklarının ve ne düzeyde siber zorba olduklarının farkındalığını artırıcı etkinlikler yapılabilir.
6. İnternette geçirilen süre ile problemlı internet kullanımının birlikte siber zorbalığı yordadığı yönündeki bulgu meslek liselerinde siber zorbalık ile ilgili yapılacak programlarda kullanılabilir.
7. Öğrencilerin sanal ortamdan uzaklaştırılıp gerçek hayatta sosyalleşebilmesini sağlayabilecek grup çalışmaları, spor etkinlikleri, sinema ve tiyatro gibi daha çok arkadaşlık kurabileceği, daha çok çevre edinebileceği ortamlar sunulmalıdır.

8. Ebeveynlerin internetin doğru ve etkili kullanımı konusunda çocuklarıyla ilgilenmeye daha erken yaşta başlayabilir, interneti kullanmalarını belli bir program dâhilinde yaptırması sağlanabilir.
9. Okullarda siber zorbalık ve problemli internet kullanımı hakkında kurallar oluşturulabilir ve bu kuralları okul yönetimi, rehberlik öğretmeni ve bilişim teknolojileri öğretmeni belli aralıklarla kontrol edebilir.
10. Okullarda siber zorbalık ve problemli internet kullanımı ile ilgili öğrencilerin aktif rol aldığı projeler düzenlenebilir ve çalışmaların okula gazetesi, okul panosu ve web sitesinde yayınlanması sağlanabilir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler:

1. Bu araştırmada siber zorbalık ile problemli internet kullanımı cinsiyet, yaş, internette geçirilen süre değişkenleri ile birlikte incelenmiştir. Diğer demografik değişkenlerle test edilmesi yeni araştırmalarla çalışılabilir.
2. Araştırmada kullanılan veriler Bolu'da meslek liselerinde öğrenim gören öğrencilerden toplanmıştır. Farklı örneklemelerde problemli internet kullanımı ve siber zorbalık araştırılabilir.
3. Benzer bir çalışma daha geniş yaş gruplarıyla, ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm kademelerde öğrenim gören öğrencilerle birlikte yapılabilir.
4. Öğrencilerin eğitsel internet kullanımları ile problemli internet kullanımları ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar yapılabilir.
5. Problemli internet kullanımının öğrencilerin ruh ve beden sağlığını nasıl etkilediği konusunda çalışmalar yapılabilir.
6. Eğitim teknolojileri ile problemli internet kullanımı ve siber zorbalık davranışları arasındaki ilişkiler incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, S., ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yordayıcıları. *Eğitim Fakültesi Dergisi* 26 (1), 105-121.
- Akbulut, Y., ve Eristi, B. (2011). Cyberbullying and victimisation among Turkish university students. *Australasian Journal of Educational Technology*, 27(7), 1155–1170.
- Akgün, Ö. E. (2008). Bilgisayar Öz-yeterlik İnançları. D. Deryakulu (ed.), *Bilişim Teknolojileri Öğretiminde Sosyopsikolojik Değişkenler* (ss. 1-32) İçinde. Ankara: Maya Akademi.
- Akkoyunlu, B. (2002). Öğretmenlerin internet kullanımı ve bu konudaki öğretmen görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 1-8.
- Aksaray, S. (2011). Siber Zorbalık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, Sayfa 405-432.
- Arısoy, Ö. (2009a). Internet addiction and its treatment. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Current Approaches in Psychiatry*, 1(1), 55-67.
- Arısoy, Ö. (2009b). İnternet Bağımlılığı. L. Tamam (Ed.), *Dürtü Kontrol Bozuklukları* (ss. 343-402) İçinde. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying Among Turkish Adolescents. *Cyber Psychology & Behavior* 11(3), 253-262.

- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying Among University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.
- Arıcak, O.T. (2011). Siber zorbalık: gençlerimizi bekleyen yeni tehlike. *Kariyer Penceresi*, 2(6), 10-12.
- Arıcak, O. T, Kınay, H. ve Tanrıkulu, T. (2012). "Siber Zorbalık Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları". *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1): 101-114.
- Balcı, Ş., ve Ayhan, B. (2007). Üniversite öğrencilerinin internet kullanımı ve doyumları üzerine bir saha araştırması. *Selçuk İletişim*, 5(1), 174-197.
- Baker, Ö., Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Sanal Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42
- Baş, G. (2011). İlköğretim Öğretmenlerinin Eğitsel İnternet Kullanımı Öz-Yeterlik İnançlarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama Dergisi*, 2, 35-39.
- Bayram, N. ve Sayılı, M. (2013). Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107-116.
- Beard, K. W. and Wolf, E. M. (2001). Modification in the proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Cyber Psychology & Behavior*, 4 (3), 377–383.
- Beran, T., ve Li, Q. (2007). The relationship between cyberbullying and school bullying. *Journal of Student Wellbeing* 1,15-33
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı Sosyal Psikoloji Bilim Dalı.

- Calvete, E., Orue I., Estévez, A., Villardón, L. ve Padilla,P., (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile, *Computers in Human Behavior*, 26, 1128–1135.
- Çakır, B. O. ve Horzum, M. B. (2008).Web Tabanlı Öğretim Ortamındaki Öğrencilerin İnternet Bağımlılığını Etkileyen Faktörler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 187–205.
- Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computers in Human Behavior*, 18(5), 553-575.
- Caplan, S. E., (2010). Theory and measurement of generalized problematic Internet use: A two-step approach. *Computers in Human Behavior* 26, 1089–1097.
- Ceyhan, E., Ceyhan, A.A. ve Gürcan, A., (2007). Problemlı internet kullanımı ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri-KUYEB Dergisi*, 7 (1), 387-416.
- Ceyhan, A.A. (2008). Predictors of problematic internet use on Turkish university students, *Cyber Psychology & Behavior*, 11 (3); 363-366.
- Ceyhan, E. (2010). Problemlı internet kullanım düzeyi üzerinde kimlik statüsünün, internet kullanım amacının ve cinsiyetin yordayıcılığı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1323-1355.
- Ceyhan, A.A. (2011). İnternet Kullanma Temel Nedenlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımı ve Algıladıkları İletişim Beceri Düzeyleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(1), Kış, 59-77.

- Çağır, G. (2010). *Lise ve Üniversite Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanım Düzeyleri ile Algılanan Esenlik Halleri ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, Ç. B. ve Odacı, H. (2011). Kendilik Algısı Ve Benlik Saygısının Problemlı İnternet Kullanımı Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *5th International Computer & Instructional Technologies Symposium, 22-24 September, Fırat University*.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model for pathological internet use (PIU), *Computers in Human Behavior, 17(2), 187-195*.
- Dılmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 9(3), 1291-1325*.
- DiNicola, M. D. (2004). *Pathological Internet Use Among College Students: The Prevalence of Pathological Internet Use and its Correlates*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ohio: Ohio University Psikoloji Bilim Dalı.
- Döner, C. (2011). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığının farklı değişkenlere göre incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1683-1706.
- Ekşi, F. ve Ümmet, D., (2013). Bir Kişilerarası İletişim Problemi Olarak İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık: Psikolojik Danışma Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 11, No. 25, 91-115*.
- Erdur-Baker ve Ö., Kavşut, F., (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker ve Ö. Kavşut, (2010). Cyberbullying and its correlation to traditional bullying, gender and frequent and risky usage of internet-mediated communication tools. *NewMedia & Society*, 12, 109-125.
- Eroğlu, Y. (2011). *Koşullu öz-değer riskli internet davranışları ve siber zorbalık/ mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Fatih Projesi, “BT Araçlarının Bilinçli ve Güvenli Kullanımı”. Milli Eğitim Bakanlığı, (<http://fatihprojesi.meb.gov.tr/icerikeklenti/e131211132820.pdf>, 20.05.2014 tarihinde erişildi).
- Gamez-Guadix, M., Orue, I., Smith, P. K., ve Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53(4), 446-452.
- Gençer, S.L., (2011), *Ortaöğretim öğrencilerinin internet bağımlılık durumlarının internet kullanım profilleri ve demografik özelliklere göre farklılıklarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Goldberg, I. (1996). *Goldberg's message*. (<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/supportgp.html>, 04.04.2014 tarihinde erişildi).
- Gönül, A.S. (2002). Patolojik internet kullanımı. *Yeni Symposium*, 40 (3), 105-110.
- Grohol, J. M. (2012). *Internet addiction guide*. (<http://psychcentral.com/netaddiction/>, 15.04.2014 tarihinde erişildi).
- Hall, A. S. ve Parsons, J. (2001). Internet addiction: College student case study using best practices in cognitive behavior therapy. *Journal of Mental Health Counseling*, 23 (4), 312-327.
- Heino, KR., Lintonen, T. ve Rimpela, A. (2004). Internet addiction? Potentially problematic use of the Internet in a population of 12–18 year-old adolescents. *Addiction Research & Theory*, Vol. 12, No. 1, 89-96.
- Internetworldstats (2012). (<http://www.internetworldstats.com/stats.htm> 16.05.2014 tarihinde erişildi).
- Johansson, A., ve Götestam, G. K. (2004). İnternet addiction: characteristics of a questionnaire and prevalence in norwegian youth (12–18 years).*Scandinavian Journal of Psycholog.* 45, 223–229.
- Jung, Y. E., Leventhal, B., Kim, Y. S., Park, T. W., Lee, S. H., Lee, M., Park, S.H., Yang, J.C., Chung, Y.C., Chung, S.K. ve Park, J. I. (2014). Cyberbullying, problematic internet use, and psychopathologic symptoms among Korean youth. *Yonsei medical journal*, 55(3), 826-830.
- Juvonen, J., ve Gross, E., F. (2008). Extending the schoolgrounds? Bullying experiences in cyberspace. *Journal of School Health* 78 (9) 496-505
- Khan, B. H. (Ed.). (1997). Web-based instruction. Educational Technology.

- Kınay, H. (2012). *Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet ve Tehlike Algısı ile İlişkisi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Krejcie, R.V. ve Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30,607-610.
- Kubey, R.W., Lavin M.J. ve Barrows, J.R. (2001). Internet use and collegiate academic performance decrements: Early findings. *Journal of Communication*, 51, 366-382.
- Kowalski, R. M., ve Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 22-30.
- Leung, L. (2004). Net-generation attributes and seductive properties of the internet as predictors of online activities and internet addiction. *Cyberpsychology & Behavior*, 7 (3), 333-348.
- Li, Q. (2005). New bottle but old wine: a research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*, 23 (2007) 1777-1791.
- Li, S. M. ve Chung, T. M. (2006). Internet function and Internet addictive behavior. *Computers in Human Behavior*, 22 (6), 1067-1071.
- Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- MEB, (2009). Eğitimde Stratejik Planlama. (http://sgb.meb.gov.tr/str_yon_planlama_V2/Makaleler.pdf 17.04.2014 tarihinde erişildi.)

- Morahan-Martin, J. ve Schumacher, P. (2000). Incidence and correlates of pathological internet use among college students. *Computers in Human Behavior*, 16 (1), 13-29.
- Nalwa, K. ve Anand, A.P. (2003). Internet addiction in students: a cause of concern. *Cyberpsychology and Behavior*, 6, 653–656.
- Niemz, K., Griffiths, M. ve Banyard, P. (2005). Prevalence of pathological internet use among university students and correlations with self-esteem, the general questionnaire and disinhibition. *Cyber Psychology & Behavior*, 8(6), 562-570
- Nocentini, A., Calmaestra, J., Schultze-Krumbholz, A., Scheithauer, H., Ortega, R. Ve Menesini, E. (2010). Cyberbullying: Labels, Behaviours and Definition in Three European Countries. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 20(02), 129-142.
- Oral, B. (2004). Öğretmen adaylarının internet kullanma durumları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(10), 1-10.
- Orhan, F. ve Akkoyunlu, B. (2004). İlköğretim öğrencilerinin internet kullanımları üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi*, 26, 107-116.
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özcan, N. ve Buzlu, S. (2005). Problemlı İnternet kullanımı belirlemede yardımcı bir araç: İnternette bilişsel durum ölçeğinin üniversite öğrencilerinde geçerlik ve güvenilirliği. *Bağımlılık Dergisi*, 6 (1), 19-26
- Öztürk, E. ve Özmen, S. K. (2011). Öğretmen Adaylarının Problemlı İnternet Kullanım Davranışlarının, Kişilik Tipi, Utangaçlık ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Güz*, 1785-1808.

- Pamuk, M. Ve Bavlı, B. (2013). Ergenlerin Sanal Zorbalıklarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 321-338.
- Patchin, J., W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148-169.
- Peker, A. (2013). *İnsani Değerler Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Problemlili İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Üzerindeki Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Peker, A., ve Eroğlu, Y. (2010). Erkek öğrencilerde siber zorba ve kurban olmanın yordayıcısı olarak internet bağımlılığı. *Sünbül, AM ve Şahin, İ. (Eds.), 4*, 862-867.
- Peker, A., Eroğlu, Y., ve Ada, Ş. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalığın Ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.
- Popovic-Citic, B., Djuric, S. ve Cvetkovic, V. (2011). The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*, 0143034311401700.
- Reisoğlu, İ., Gedik, N., ve Göktaş, Y. (2013). Öğretmen Adaylarının Özsaygı ve Duygusal Zekâ Düzeylerinin Problemlili İnternet Kullanımıyla İlişkisi. *Eğitim ve Bilim, Cilt 38, Sayı 170*.
- Scherer, K. (1997). College life online: Healty and unhealthy internet use. *Journal of College Student Development*, 38, 655-664.
- Sevindik, F. (2011). *Fırat üniversitesi öğrencilerinde problemlili internet kullanımı ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarının belirlenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimler Enstitüsü.

- Shapira, N.A., Lessig, M.C., Goldsmith, T.D., Szabo, S.T., Lazoritz, M., Gold, M.S. ve Stein, D.J. (2003). Problematic Internet Use: Proposed Classification and Diagnostic Criteria. *Depression and Anxiety*, 17, 207-216.
- Slonje, R., ve Smith, P.K. (2008). Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147-154.
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M., and Tippett, N. (2006). An Investigation into Cyberbullying, its Forms, Awareness and Impact, and the Relationship Between Age And Gender in Cyberbullying. *Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London*
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Suler, J. (1999). *To get what you need healthy and pathological internet use*. *Cyber Psychology and Behavior*, 2, 385-394. (<http://users.rider.edu/~suler/psycyber/getneed.html>05.04.2014 tarihinde erişildi).
- Şahin, I. (2008). From the Social-Cognitive Career Theory Perspective: A College of Education Faculty Model for Explaining their Intention to Use Educational Technology. *Journal of Educational Computing Research (JECR)*, 38 (1), 51-66.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö. ve Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarında bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, 257-270.
- Tahiroğlu, A.Y., Çelik, G.G., Uzel, M., Özcan, N. ve Avcı, A. (2008). Internet use among Turkish adolescents. *Cyber Psychology & Behavior*, 11(5); 537-543.

- Tanrıkulu, T., Kınay, H. ve Arıçak, O. T. (2013). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, 38-47.*
- Tekinarslan, E. ve Gürer, M. D. (2009). Problemlı İnternet Kullanımı: Eğitim Fakültesi Öğrencileri Üzerinde Çok Yönlü Bir İnceleme. In *Proceedings of 9th International Educational Technology Conference.*
- Topçu, Ç., Erdur-Baker, Ö. ve Çapa-Aydin, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among Turkish students from different school types. *Cyber Psychology & Behavior, 11(6), 643-648.*
- Topçu, Ç. (2008). *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use And Adult Monitoring.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tutgun, A. (2009). *Öğretmen adaylarının problemlı internet kullanımlarının incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tuncer, M. ve Özüt, A (2012). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eğitsel İnternet Kullanımına Yönelik Öz Yeterlik İnançları. *Electronic Turkish Studies, 7(2).*
- Türkoğlu, S. (2013). Ergenlerin problemlı internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- TÜİK, (2014). *Girişimlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması, Evlerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Araştırması (16-74 yaş arası bireyler).* (<http://www.tuik.gov.tr/> 19.05.2014 tarihinde erişildi).

- Vural D.E. ve Hamurcu, H. (2008). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Fen Öğretimi Dersine Yönelik Öz-yeterlik İnançları ve Görüşleri. *İlköğretim Online*, 7(2), 456-467.
- Vandebosch, H. ve Van Cleemput, K. (2008). Defining cyberbullying: A qualitative research into the perceptions of youngsters. *CyberPsychology & Behavior*, 11, 499–503.
- Willard, N. (2006). Cyberbullying and cyberthreats. Eugene, OR: Center for Safe and Responsible Internet Use. *U.S. Department of Education, OSDFS National Conference*.
- Willard, N. (2007). The Authority and Responsibility of School Officials in Responding to Cyberbullying. *Journal of Adolescent Health* 41 (2007) S64–S65.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., ve Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online-only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, S.51–S58.
- Yalçın, N. *İnterneti Doğru Kullanıyor muyuz? İnternet Bağımlısı mıyız? Çocuklarımız ve Gençlerimiz Risk Altında mı?*(<http://ab.org.tr/ab06/bildiri/113.doc> 10.05.2014 tarihinde erişildi).
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3):819 -833.
- Yang, S-C. ve Tung, C.-J. (2007). Comparison of internet addicts and nonaddicts in Taiwanese high school. *Computers In Human Behavior*, 23, 79–96.
- Ybarra ML ve Mitchell KJ. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *J Child Psychol Psychiatry*; Volume 45: Issue 7: Pages 1308-16.

- Ybarra M., Mitchell K., Wolak J. ve Finkelhor D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*. 118(4), e1169-e1177.
- Ybarra, M. L., Boyd, D., Korchmaros, J. D. ve Oppenheim, J. K. (2012). Defining and measuring cyberbullying within the larger context of bullying victimization. *Journal of Adolescent Health*, 51(1), 53-58.
- Yellowlees, P. M., Marks, S. (2007). Problematic Internet use or Internet addiction?. *Computers in Human Behavior* 23, 1447–1453.
- Yenilmez, K., Anapa, P., Ersoy, M. ve Turgut, M. (2011). İlköğretim Matematik Öğretmeni Adaylarının Eğitsel İnternet Kullanımına Yönelik Öz-Yeterlik İnançları. 5th *International Computer & Instructional Technologies Symposium*, Fırat Üniversitesi.
- Yılmaz, H. ve Özkaynak, E. (2012). İnternet Temelli Eğitimde Bir Motivasyon Aracı: Buz Kırıcılar. *Akademik Bilişim'12 - XIV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 1-3 Şubat, Uşak Üniversitesi
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *Cyberpsychology & Behavior*, 1, 237-244.
- Young, K. S. (1998). Caught in the net: How to Recognize the Signs of Internet Addiction and a Winning Strategy for Recovery, ss:3-4. (http://www.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=kfFk8-GZPD0C&oi=fnd&pg=PA1&dq=internet+yazar:young&ots=gDcPIcSSj2&sig=cY20WA3ei6f28JdNrPwIHgiFIJs&redir_esc=y#v=onepage&q=Do%20you%20feel%20preoccupied&f=false 03.03.2014 tarihinde erişildi).
- Young, K., Pistner, M., O'MARA, J. A. M. E. S. ve Buchanan, J. (1999). Cyber disorders: the mental health concern for the new millennium. *CyberPsychology & Behavior*, 2(5), 475-479.

Zorbaz, O. (2013). *Lise Öğrencilerinin Problemlı İnternet Kullanımının Sosyal Kaygı ve Akran İlişkileri Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyla Bilimler Enstitüsü.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Bu forma size ait demografik bilgiler verilmiştir. Kendiniz için uygun olan seçeneği (X) şeklinde işaretleyiniz.

Cinsiyetiniz: E () K ()

Yaşınız: 14 -16 () 17 – 18+ ()

İnternette Geçirdiğiniz Süre: 0 - 3 () 3- 6 () 6+ ()

EK 2. Siber Zorbalık Ölçeği

Sevgili Gençler,

Aşağıda günlük yaşamda internet ve cep telefonları üzerinde gençler arasında görülen bazı davranışlar yazılmıştır. Lütfen bu davranışları tek tek okuyunuz. Okuduğunuz davranışı “hiçbir zaman yapmam” diyorsanız “**Hiçbir Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “bazen yaparım” diyorsanız “**Bazen**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “çoğu zaman yaparım” diyorsanız “**Çoğu Zaman**” yazısını işaretleyin. Okuduğunuz davranışı “her zaman yaparım” diyorsanız “**Her Zaman**” yazısını işaretleyin. Çalışmamıza destek olduğunuz için teşekkür ederim.

1	İnternette başkasının adını kullanarak e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
2	Facebook, Twitter gibi sitelerde başkalarının adını gizlice kullanarak hesap açarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
3	İnternette arkadaşlarımın ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
4	İnternette başka kişilere virüslü mesaj (e-mail) gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
5	Arkadaşlarımın şifrelerini onların haberi olmadan internette kullanırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
6	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice e-mail (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) adreslerine	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
7	İnternette arkadaşlarımın şifrelerini kullanarak gizlice onların oyunlarına girmeye çalışırım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
8	İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
9	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
10	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını izinlerini almadan farklı sitelerde	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
11	İnternette başka kişilerin ya da arkadaşlarımın fotoğraflarını onların iznini almadan mesaj (e-mail) ile	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
12	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili onların hoşlanmayacağı haberler yayınlıyorum.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
13	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
14	İnternette başka kişilere ya da arkadaşlarıma hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
15	İnternette başka kişilerle ya da arkadaşlarımla alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
16	İnternette arkadaşlarıma ya da başkalarına hoşlanmayacakları kötü isim ya da lakap takarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
17	Bir insanın yüzüne asla söyleyemeyeceğim şeyleri internette ya da cep telefonunda rahatlıkla söylerim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
18	Cep telefonundan başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
19	Cep telefonundan başka kişilerin fotoğraflarını onların iznini almadan diğer kişilere gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
20	Cep telefonundan başka kişilere onların hoşlanmayacağı mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
21	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
22	Cep telefonundan başka kişilere hakaret eden mesajlar gönderirim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
23	Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle alay ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
24	Telefonla başkalarını arayarak onları rahatsız ederim.	Hiçbir Zaman	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman

EK 3. Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği

Açıklama: Bu anket, bireylerin internet kullanım davranışlarını betimlemek için hazırlanmıştır. Sizden istenen, internet kullanırken genellikle gösterdiğiniz davranışları dikkate alarak, aşağıdaki ifadelerden her birinin size uygunluk derecesini belirlemenizdir.

Bu amaçla, ilk önce her bir ifadeyi okuyunuz ve daha sonra her bir ifadenin karşısındaki **“Tamamen Uygun”, “Oldukça Uygun”, “Biraz Uygun” “Nadiren Uygun”, ve “Hiç Uygun Değil”** seçeneklerinden kendi durumunuza uygun olan bir seçeneği belirleyiniz. Bu seçeneği belirledikten sonra o seçeneğe ait parantezin içersine çarpı (X) işareti koyunuz.

Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Yanıtlarken kendi internet kullanım davranışlarınızı olduğu gibi yansıtmamız, sonuçların daha sağlıklı değerdendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Yanıtlarınız ile bu bilimsel araştırmaya katıldığınız için teşekkürler.

	Tamamen uygun	Oldukça uygun	Biraz uygun	Nadiren uygun	Hiç uygun değil
	↓	↓	↓	↓	↓
1. İnternet bağlantımı kesmeye her karar verdiğimde kendi kendime “birkaç dakika daha” diyorum.....	()	()	()	()	()
2. İnternette geçirdiğim zaman çoğunlukla uyku süremi azaltıyor.....	()	()	()	()	()
3. İnternet ortamında elde ettiğim saygıyı günlük yaşamımda bulamıyorum.....	()	()	()	()	()
4. İnternette, diğer ortamlara göre daha kolay ilişki kuruyorum	()	()	()	()	()
5. İnternette ismimi gizlemek beni daha özgür kılıyor	()	()	()	()	()
6. Çok istememe rağmen interneti uzun süre kullanmaktan bir türlü vazgeçemiyorum.....	()	()	()	()	()
7. İnternete gerekmedikçe girmekten kaçınıyorum....	()	()	()	()	()
8. Yalnızlığımı internetle paylaşıyorum.....	()	()	()	()	()
9. Tekrar internete girene kadar kendimi huysuz, karamsar, rahatsız ve huzursuz hissediyorum.....	()	()	()	()	()
10. Problemlerimden bunaldığımda sığındığım en iyi yer internettir.....	()	()	()	()	()
11. Birisi internette ne yaptığımı sorduğunda savunmacı ve gizleyici oluyorum.....	()	()	()	()	()
12. Planladığımın dışında fazladan bir dakika bile interneti kullanmıyorum.....	()	()	()	()	()

13. İnternette bağlantı kurduğum insanlara kendimi daha iyi anlatıyorum..... () () () () ()
14. İnternete giremediğim zaman, internette olmayı düşünmekten kendimi alıkoyamıyorum.....() () () () ()
15. İnternette, kontrol benden çıkıyor..... () () () () ()
16. İnternet yüzünden yemek yemeyi unuttuğum zamanlar oluyor..... () () () () ()
17. İnternette daha fazla vakit geçirmek için günlük işlerimi ihmal ediyorum..... () () () () ()
18. Sosyal aktiviteler için para harcamaktansa internete erişmek için harcamayı tercih ediyorum () () () () ()
19. Sürekli ziyaret ettiğim internet sitelerini bir gün dahi girememeye tahammül edemiyorum.. () () () () ()
20. İnternet kullandığım süre boyunca her şeyi unutuyorum..... () () () () ()
21. Yapmam gereken işler çoğaldıkça, internet kullanma isteğim de o ölçüde artıyor..... () () () () ()
22. İnternet, yapmam gerekenleri ertelemek için vazgeçilmez bir araçtır.....() () () () ()
23. İnternet kullanımım, benim için önemli kişilerle olan ilişkilerimde problem yaşamama neden oluyor() () () () ()
24. İnternet kullanırken başkalarının beni meşgul etmesine öfkeleniyorum.....() () () () ()
25. İnterneti kullanmasam bile sürekli aklımda () () () () ()
26. İnternette kendimi çok özgür hissediyorum..... () () () () ()
27. İnternette çok fazla zaman geçirdiğim için başarımlarım düşüyor..... () () () () ()
28. İnternet kullanmayı bırakamadığım için randevularıma veya derslerime geç kalıyorum.....() () () () ()
29. Sabahları uyandığımda bir an önce internete bağlanmak istiyorum..... () () () () ()
30. İnternet kullanırken zamanın nasıl geçtiğini hiç anlayamıyorum..... () () () () ()
31. İnternet beni kendisine esir ediyor..... () () () () ()
32. İnternet ortamında genellikle kendimi huzurlu hissediyorum..... () () () () ()
33. İnternet yoluyla iletişim kurmayı, yüz yüze iletişim kurmaya tercih ediyorum.....() () () () ()

EK 4. Problemlı İnternet Kullanım Ölçeği İzni

3 Ocak 2014

Esra CEYHAN <eceyhan@anadolu.edu.tr>
Kime: murtazacicioglu@gmail.com

Merhaba,

İlgili ölçeğin üniversite ve ergen formlarının kopyaları ektedir.
Çalışmalarınızda kolaylıklar dileklerle.

Prof. Dr. Esra CEYHAN
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı

&

Anadolu Üniversitesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi

Yunus Emre Kampüsü- Eskişehir
E-mail: eceyhan@anadolu.edu.tr
Tel: 222 3350580-1226 & 3463 & 3526

Kimden: Murtaza cicioğlu [murtazacicioglu@gmail.com]

Gönderildi: 31 Aralık 2013 Salı 10:44

Kime: Esra CEYHAN

Konu: Ölçek İzin Maili

Merhaba hocam. Ben Murtaza CİCİOĞLU.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümünde okuyan
Yüksek Lisans öğrencisiyim. Problemlı İnternet Kullanım Ölçeğini izniniz olursa
tezimde kullanmak istiyorum. Eğer sizde mevcutsa ölçeği ve değerlendirme puanınızı
da göndermenizi rica ediyorum.

Yardımlarınız için teşekkür ederim. İyi çalışmalar diliyorum.

Ek 5. Siber Zorbalık Ölçeği İzni

Kimden: **Taşkın TANRIKULU** <ttanrikulu@fatih.edu.tr>

Tarih: 18 Kasım 2013 14:53

Konu: RE: Ölçek İzin Maili

Kime: Murtaza cicioğlu <murtazacicioglu@gmail.com>

Murtaza bey ölçek ve ilgili bilgiler ektedir. Çalışmalarınızda başarılar diliyorum...

From: Murtaza cicioğlu [<mailto:murtazacicioglu@gmail.com>]

Sent: Monday, November 18, 2013 9:22 AM

To: hkinay@fatih.edu.tr; ttanrikulu@fatih.edu.tr

Subject: Ölçek İzin Maili

Merhaba hocam. Ben Murtaza CİCİOĞLU.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümünde okuyan Yüksek Lisans öğrencisiyim. Siber Zorbalık ile Mağduriyet Ölçeğini izniniz olursa tezimde kullanmak istiyorum. Eğer varsa değerlendirme puanınızı da göndermenizi rica ediyorum.

Yardımlarınız için teşekkür ederim. İyi çalışmalar.

Ek 6. Valilik İzni

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

92/5

Sayı : 12050492/600/163783
Konu: Tez Çalışması

13/01/2014

..... MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Müdürlüğünün 06.01.2014 tarih ve 10 sayılı yazısı.

Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Bilişim Teknolojisi Alanı öğretmeni ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri-Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü yüksek lisans öğrencisi Murtaza CİCİOĞLU'nun Meslek Lisesi Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Problemlili İnternet Kullanımının İncelenmesi" adlı tez çalışması uygulamasını ilimizde bulunan mesleki ve teknik eğitim okullarında yapabilmesi ile ilgili Valilik Makamının 10.01.2014 tarih ve 600/143902 sayılı onayı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Uğur SÖNMEZEL
Müdür a.
Şube Müdürü

EK:
Onay (1 sayfa)

DAĞITIM:
Mimar İ.B. Tek. ve E.M.L.
İ. B.Tek. ve E.M.L.
Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi
Bolu Ticaret Meslek Lisesi
Zübeyde H. Kız Tek. ve M.L.

Güvenli Elektronik
İmzalı Aslı ile Aynıdır.

.../.../20...
13 Ocak 2014

Afet YILMAZ
Bolu M.E.M. Destek Hizmetleri

AD

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 057d-627b-3a73-87ae-a74a kodu ile yapılabilir.

Verilecek cevaplarda yazımızın tarih ve sayısının bildirilmesi
Millî Eğitim Müdürlüğü Tabaklar Mahallesi 14100 BOLU
e-posta: meslekiteknikegitim14@meb.gov.tr

İrtibat: Şef C.TURGUT
Tel: 215 11 06 Faks : 215 44 85

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 12050492/600/143902

10/01/2014

Konu: Tez Çalışması

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi: a) Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07.03.2013 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 numaralı Genelge emirleri.
b) Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Müdürlüğünün 06.01.2013 tarih ve 10 sayılı yazısı.

Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Müdürlüğünün ilgi yazısı ekinde alınan; okulun Bilişim Teknolojisi Alanı öğretmeni ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri-Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bölümü yüksek lisans öğrencisi Murtaza CİCİOĞLU'nun dilekçesinde "Meslek Lisesi Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve Problemler İnternet Kullanımının İncelenmesi" adlı tez çalışması kapsamında ekli ölçekleri Mimar İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, İzzet Baysal Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi, Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi, Bolu Ticaret Meslek Lisesi ve Zübeyde Hanım Kız Teknik ve Meslek Lisesinde uygulamak istediği belirtilmektedir.

Söz konusu çalışmanın yukarıda belirtilen okullarda ilgi (a) Genelge kapsamında eğitim-öğretim faaliyetlerini aksatmayacak şekilde yapılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Mahir DURSUN
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
10/01/2014

Nurullah ERTAŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER:

- 1- İlgi (a) Genelge (1 sayfa)
- 2- İlgi (b) yazı ve eki (2 sayfa)
- 3- Ölçeklendirme Çalışması (4 sayfa)

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır

Verilecek cevaplarda yazımın tarih ve sayısının bildirilmesi
Millî Eğitim Müdürlüğü Tabaklar Mahallesi 14100 BOLU
e-posta: meslekiteknikegitim14@meb.gov.tr

İrtibat: Şef C.TURGUT
Tel: 215 11 06 Faks : 215 44 85